

The Project Gutenberg eBook of Esik a hó: Novellák, by Frigyes Karinthy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Esik a hó: Novellák

Author: Frigyes Karinthy

Release date: September 5, 2012 [EBook #40669]

Language: Hungarian

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ESIK A HÓ: NOVELLÁK ***

**E-text prepared by Albert László, Tamás Róth,
and the Hungarian Distributed Proofreading Team
from page images generously made available by
Internet Archive/Canadian Libraries
(<http://archive.org/details/toronto>)**

Megjegyzés: Az eredeti képek elérhetők innen:

<http://archive.org/details/esikhnovellk00kariuft>

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>

KARINTHY FRIGYES

ESIK A HÓ

NOVELLÁK

NYUGAT

IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1912

NYUGAT nyomdája Budapest, IX., Lónyai-utca 18.

J. E. asszonynak

CIPŐCSOKOR

I.

Nagyapám szemei sötétek és nyugalmasok voltak, az ajka keskeny és mozdulatlan. Egy félszigetről jött, túl a vizen, hol a félsziget másik része eltűnik a láthatár mögött, ott, hol görbül a föld s a másik félteke az éjbe borul már. Nagyapám ifju korában bányász volt – egy napon másik és külön tárnára bukkant, amit maga ásott tovább. Érceket talált, a föld mélyében szétverte őket, különös módon izzasztott és pácolt mindent és egy különös és új fémet hozott ki a földből. Nagyapámnak széles, fehér homloka volt. Ez a homlok is egy tárna volt és a csontrétegek mögött csákányok és lapátok dörömböltek és feszegették az agy puha ércét és mély barázdákat ástak, be a homloktól, végig a koponya alatt a nyult agyvelőig. Gondolatokat és akaratokat és terveket és kemény köveket ástak a lapátok, oly mélyen, oly mélyen, ahol senki se járt még. Nagyapám évekig próbálgatta az érceket, forrasztotta csövekben és kavarta ólomedények fenekén. Azután csillogó köveket cserélt be, aranyat vett és próbálta, mit lehet tenni arannyal. Azután vasutakat épített s messze földről pénzt hozatott. Nagyapám fejfel nagyobb volt mindenkinél és rettenetes homloka volt: félték tőle, nem értették, mit akar. Irtatott erdőt, kereskedett, becserélt mindent, de úgy, hogy a végin ahhoz, amit ő kapott, visszaszerezte azt is, amit adott érte. Már nagyapám is híres és rettegett és csodált ember volt, rengeteg pénzt halomba rakott s körülzárta magát és körülzárta vele ijesztő és érthetetlen fejét, melynek mélyében, a nyult agyvelő mögött, már akkor táplálta apámat. Mikor meghalt, e fejét baltával kellett széttörni az orvosoknak, hogy a velőhöz jussanak: s a velő egy darabban s rengve állt meg a csontgömb eresztékei közt s oly súlyos volt, mint a nehéz föld.

-6-

II.

Apámat megfeszült gonddal nevelték.

Fiatalon Párisba és Angliába került, Marseilles ostromában részt vett, izmait és bátorságát ütközteték edzették sziklakeményre. Afrikába ment s az arab napfény sötétbarnára festette bőrét. Visszatérve, emberek csoportosultak köréje, mozgalmak indultak, hullámgűrűk verődtek, melyek fellökték őt hátukra. Azt hiszem, apám szónoknak volt legnagyobb: csodálatos szép hangja volt és lobogó, szép szavai. Legendák keringenek arról, ahogy hatni tudott. A fölvert indulatok és szenvedélyek libegő magasságában oly keményen s biztosan ült, mint a pilóta két megfeszült vászonlap között: kezében a kormány, szemei a légörvényekbe fúrva. Az mondják, szivremegtetően szép volt, mikor beszélt.

-7-

Apámnak később tetteiben kellett felelnie azért, amit szavakban hirdetett. Megváltozott tömegek álltak mögötte és szembe vele: színek és lobogók átalakultak. Apám kevés és elszánt emberrel indult és nemsokára sikerült neki az, ami századokig nem sikerült még hadvezérnek. Egy harmadik országnak érdeke volt, hogy két másik országot ne kössön össze semmi: és apám akkor beszorította koponyáját a kettős heglánc közébe, mely ama két országot határolta egymástól és koponyájával szétfeszítette azt a két országot. A rianás egy földrészt remegtetett meg: a térképen színfoltok futkostak ijedten, nem tudva helyök, hol álljanak meg véglegesen. De apám összefogott néhány szálát s felülről elrendezett néhány vonalat. Ott, ahol nem engedett a föld, hosszú, kék kigyókat eresztett ki kezéből, amik beleharaptak a földbe: minden pikkelye e kigyónak egy katona volt. Új sorompókat csinált és határköveket vert le nyílt országutakon. Rettentő kavarodás volt, aztán úgy látszott, minden elsimul, beletörve minden ebbe az új keretbe, amit apám két kemény ujja fogott össze. De közbejötték a természet erői is: téli fagy s nyári hőség s még a Hold is jött: apály és dagály feszegette a föld merev rétegeit: a néprétegek megfeszültek egymáson s csúszni kezdtek a felső rétegek s egyszerre összeomlott minden. Apám állt és tartotta nyakát: neki dőlt háttal a rombadőlő falnak, nem hagyta magát. S még megmentett egy országot, ahol világra jöhetem.

-8-

III.

Huszonégy éves koromban apámhoz hasonlítottam és nagyapámhoz. A szemeim és szemöldököm ama bányászé volt: szájam és homlokom apám holt képe körül kísértett. Magas hegyek közül, felhős országból kerültem vissza a városba és csak homályosan láttam az utat. Tudtam, hogy erdőkből, völgyek mögött, kőházak mögött feszülten leskelődnek rám szemek a ravaszul leeresztett szemhéj mögül és feszülten várják: mit akarok majd s mik a terveim. Magam is remegtem az akaratomtól s amaz ismeretlen s lappangó tettektől, melyek bujkálnak már benem, tudtam róluk, hogy már ott vannak valahol csontjaim és húsom között. Félttem és idegenkedtem magamtól. Nem szerettem nézni az izmait: oly fenyegetően duzzadtak s vonaglottak a sikos bőr alatt. Mint megfeszült ijjat és túltelített leydeni palackot: úgy hordtam magamat – kellemetlen és viszolygó érzéssel, elfordítva a szemem.

Mikor a városba visszakérültem, ős volt. Falvakból és tavak mellől visszatértek az emberek, az utcák bizsergetek, szikráztak a ruhák. Délután erősen kisütött a nap, kabátomat felküldtem és sétáltam én is. Untam magam és ez oly jó volt, oly csöndes. A bástya mögé kerültem le, a folyó tulsó partján. Eszembe jutott egy irás, melyben apámról olvastam. Akkor, a népek csatája előtti napon, amaz eszeveszett s végső robbanás előtt: apám itt e bástyafal megett sétált, úgy mint én, csöndes és megbékélt szívvel. Feljegyezték, hogy vörös volt az ég, alkonyodott s hogy apám a bástya tulsó végére érve, megfordult s percekig nézett szembe a lemenő Nappal.

-9-

Hat óra volt. Megfordultam, mosolyognom kellett. A bástya mögött vérvörös volt az ég s kemény körvonalakban váltak el a szögletekbe futó kövek. Az egyik kővön egy asszony állt és tipegve, aggódalmasan nézett maga elé. Talán félméternyi magasság lehetett, amin le akart jutni. Tanácstalanul nézett körül.

Néhány perc múlva vettem észre. Odamentem és a kezemet nyújtottam. Fogja meg, mondtam.

Megfogta és leugrott a kőről. Kérte, hogy kísérjem végig a lépcsőkön és mig kísértem, beszélt. Férjéről beszélt nekem és valami hosszú, uszályos ruháról, amin sötétsárga szalag húzódik végig s melynek uszálya a lépcsőkön oly szépen folyik le, mint egy hullám. Tubarózsáról is beszélt, úgy értettem, hogy a tubarózsának az uszály végén kell lenni s a szoknya körül. Erről beszélt sokat s hogy a tubarózsából most már parfömöt is csinálnak.

A lépcső végén megállt, nyugodtan mosolygott s megint zavarba jött. Ránéztem s fáradtan vártam.

- A cipőm, - mondta - a cipőcsokrom kioldózott megint... borzasztó...

Egy lépcsővel álltam feljebb. Lehajoltam és ő föltette lábát arra a lépcsőre. A csokornak két kioldózott végét fogtam meg s össze akartam hurkolni. De nem ment: nagyon lent volt a cipő két utolsó gombja s a szoknyát nem hajtotta vissza eléggé. Egy percre babráltam ezzel.

- Nem megy... hallottam idegesen és türelmetlenül, magasan a fejem fölött... Hagyja, kérem... Lejjebb kellene...

Egy kicsit lejjebb hajoltam. A vér arcomba futott s felszaladt homlokomon. Csigolyám megroppant. Mi ez, mondtam s egy kicsit összeszorítottam a fogam.

Most majdnem a gombig tudtam huzni a csokrot. Már majdnem összekötöttem, de éreztem, hogy a másik vége ki akar csuszni ujjaim közül.

- Nem megy... hallottam újból.

Mi ez, mondtam. Nem tudom megkötni? - és összeszorítottam a fogom. Egy centiméterrel kellett volna még lejjebb hajolnom. Allam mellemnek fészült. Sötét hullámok lobogtak lábaim felől: egy rettenetes vérhullám. Már akkor tudtam, mi lesz. Megpróbáltam, le tudom-e hajtani másik lábam, mely a lépcsőbe akadt. Kinyitottam a szájam... valami szánalmas dadogás nyöszörgött kifelé... kegyelmet akartam kérni, siránkozva s rettenetes rémülettel szivemben... de már késő volt. Csigolyám még egyet roppant, siket és pattanó hangot adott. Még hallottam a távolodó dobokat peregni. A vér szájamon buggyant ki először. Lassan eresztettem el fejem és odafektettem a kőre.

Igy halt ki családom.

ESIK A HÓ

Hat óraker ébredtem és lementem az utcára. A folyó felől szél fútt. Apró és éles szilánkokban havazni kezdett: mereven kinyújtottam karom és libegve ütköztek tenyerembe a pihék, egymásra rakódtak, görcsösen összefagytak és akkor halvány, fehér réteg borult csuklóm csontjaira. Leráztam és a sikátor felé fordultam.

- Az első hó - mondta mellettem egy alacsony ember egy másiknak. Szőke, petyhüdt férfi, mohón, előretolt alsóajakkal és fontoskodva beszélt: valami kérdést, vagy gondolatot magyarázott és igen ragaszkodott hozzá. Mikor elhaladt előttem, árnyékom lábtól fejig végighúzódott rajta: hogy arcáig ért az árnyék, egy pillanatra sárgán és vigyorogva megvillant koponyája, üres szemgödrökkel, betört orral, penészes varratokkal fölül.

Csikorogva ásítottam, ez nem volt jó. A hó tetszett, fehér és tiszta hó, okosan beszéltem a hóval. Cigaretára gyújtottam, a hó elé tartottam a kék, hideg parazsat. Most megint nem tudtam, hova menjek; két bordám közé sülyesztettem a kezem és odaszóltam a szélnek, mert dúdolva és füttyürészve akkor jött a szél. Hallod-e szél, hova sietsz. Ülünk le és beszélünk okosan, unatkozom. De a szél nem felelt: a Színész nő szagát vitte, mérgeesen belefüttyentett a fülembe, toporzékolt, arcul legyintett. Bolond vagy, mondtam neki, mit akarsz a pofámtól. Hát menj csak akkor, rossz vége lesz ennek, - nekem ugyan nem kell az a szag, viheted. Unatkozom és okosan szeretnék valakivel beszélni: valakinek szeretném elmagyarázni, hogy ne fusson úgy, hova a ménköbe fut úgy - üljön le és feküdjék le és ne acsarkodjék: legyen okos, majd én betakarom és lefekszem mellé és szépen kiegyenlítünk mindent. De ti mind örültek és unalmasak vagytok és rosszak vagytok hozzám: össze-vissza rohantok és mind belém ütköztök.

Felhajtottam a gallérom és amint lassan, rosszkedvűen és dideregve végig mentem a téren, egyre ismételtetem, a szemgödron becsapó havat forgatva koponyám üregében: unatkozom, unatkozom. A járda szélén begörcbült s dermedt lábakkal vén gebe állott egy kocsis előtt: ez megtetszett, elkezdtem beszélni neki és ő zöld lószemekkel nézett. Nézd, magyaráztam neki, egy léggel beszéltem ma és egy veréssel: ezek okosak és értelmesek, aránylag a legértelmesebbek - a veréb rögtön helyeslőleg bólintott és lefordult a fáról és szépen, engedelmesen fölnyújtotta a két lábát - a légy se ugrált sokat, vigyorgott és leszédült a tenyerembe, ide. Hát nem látod, hogy esik a hó? Hiszen ez utálatos lehet, mikor azon a vékony szügyeden lecsurog.

Gyű te, gyű, mondta a kocsis és a ló nyiszegve nekifeszült. Poroszkálni kezdett, de én makacszkodtam, futni kezdtem a ló mellett és beszéltem neki tovább. Ugyan, ugyan, te is futsz már. Valami csokrot, nagy csokrot cipelsz a Színházhoz, mert premier lesz, a Színész nő játszik. Ugyan, ugyan. Attól a pár ostorütéstől futsz úgy, nem szégyeled magad? Mit harmonikázol ezzel a

sipoló tüdővel? Mit tremolázol ezen a négy vékony, patás pálcán. No, ugyan, no, feküdj már le szépen. Hó, te, hó.

A ló meredten, dülledve futott. Gyű, te, gyű, mondták neki, verték, jobban akart futni nálam. Hó, te, hó, mondtam, ostoba, ostoba állat. Elébe léptem, gáncsot vetettem neki, térdrebukott, aztán nyihogva kinyult a földön. Köréje álltak, nem akart megnyugodni, folyton rugdalt még. Birkóztam vele és hempergőztem a földön: dühömben sirtam, hogy nem akarja abbahagyni, végre benyomtam öklömet a torkába, akkor elcsöndesedett.

Ott hagytam a tömeget és lassan, nyugodtan végig sétáltam a boulevardon. Köd ereszkedett és az ivlámpák úgy égtek a ködben, mint fénylő gombolyagok: belül, koponyám tulsó falán halványan reszketett ez a fény. Fél hét volt, unatkoztam és kíváncsian kukkantottam be a kapuk alá. Egy sárga és didergő filozopter meglátott, arcomba nézett és megismert: - egy ideig sompolygott is utánam és motyogott valamit, csokorról, valami árokról, a színházról, de nem fordultam meg, untatott. Befordultam egy mellékutcába, a kocsmába leültem. Verekedés lett, részegek kést mártogattak egymás testébe. Közbeléptem és rendre intettem a lehangosabbat, vállára tettem a kezem (emberrel ritkán vitatkozom, ők már rég nem értenek engem) és határozottan szóltam: elég. Csöndet akarok, esik a hó.

-15-

Hideg pászmban fény hullott a köruti kávéház ablakaiból. Lehajoltam és ennél a fénynél vizsgáltam a havat: két centiméternyit emelkedett. Szép, puha, ondulózus takaró volt most már, sűrűbben libegtek a pihék és puhábban tűntek el a takaróba. Megelégedetten bólintottam és visszaléptem: egy öreg ember jött szembe, valami bankárféle volt s szuszogva de gógösen és kidugott hassal fujtatott. Ujjnyi aranylánc a hasán, a szemei kicsik és kocsonyások a vénségtől. Ékszertokot vitt és vastag szája a színésznő nevét pöffögte. Háromszor is kellett intenem, míg észrevett. Megállt és hülyén nézett rám.

- Mit akar? - kérdezte.

- Semmit, - mondtam és levertem cigarettám széléről a havat. Esik a hó. Menjen haza és feküdjék le.

- Mit akar? - hebegte, fakószínűre vált arccal, szétesett ujjakkal. Vállára tettem a kezem.

- Semmit. Nem érti? Esik a hó. Igazgató úr nagyon sokat evett már: elég lesz már, igazgató úr. Nem szép maga ebbe a szép fehér hóba. Menjen haza és feküdjék le. Nem érti?

Otthagytam. Nektímaszkodott a falnak és gallérjába esett feje dülledten meredt utánam: leesett ajka még leffegett, mintha kérdezni szeretne valamit. Egy perc múlva, mikor visszanéztem, láttam, két kocsis hogy segíti be egy szédelgő fiakkerbe.

-16-

Fölmentem a klubba és néhány politikussal beszéltem. Nagy jeu volt a bakkerembe: tartott tétekkkel adtam a bankot. Kevesen voltak, mert premier ment a Színházban - ezek is arról beszéltek. Eleinte kicsibe játszottunk, de tizenháromszor ütöttem kilencet és a bank huszezerre növekedett. Széles mozdulatokkal kidobtam a kártyát: most a pointeurok nyertek. Azután megint tizenháromszor ütött a bank. Kivettem a croupier kezéből a pénz-lapátot és magam huztam be mindent. Magos halom sárga, kék és vörös zseton sodródott egybe, guruló aranyak és libegő, kék bankók. Futtában néhány vörös husdarab rémlett a gőzölgő és kusza halom közepén, néhány ólomgolyó gurult. Mindent behuztam. Rettenetes hőség volt, izzadság gyöngyözött az arcokon.

- Tartott tétek! - kiáltottam. - Életéveket is elfogadok. Dupla vagy semmi. Senki többet? Kilenc a banknak.

Néhányan lefordultak a székről. A szélroham egyszerre betört egy felső tükörrablakon - átfütyült az asztalon és eloltotta a csillárokat. Fehér papírszeletkéik kavaroztak fel a zöld posztóról és libegve szállingóztak a földre. Mindent behúztam, felálltam és odaintettem a szolgát.

- Esik még a hó?

- Igenis, méltóságos uram.

Vacogva jött vissza. A hó negyedméternyire állt a kapu előtt.

- Rendben van. - Felhajtottam bundám gallérját, keresztülléptem a földön heverő játékosokat és lassan lementem a lépcsőn. A fiatal politikust lent találtam a kapu előtt: kabát nélkül, kuszált hajjal szaladgált és kocsi után kiáltozott. Ökölnyi pihékben esett a hó és sziszegve muzsikált a szurokfekete éjszakában.

- Merre megy? - kérdeztem a fiatal politikust.

- A kaszinóba kell még rohannom, - hadarta szelesen. - Még ilyen havazást életembe nem láttam. Nem tudok kocsit kapni. Mindent elvesztettem.

- Jőjjön, elviszem szánon.

A túlkös, fekete auto-szán hirtelen odakanyarodott; beszálltunk. Sötétsárga ivlámpák fényében jajongó túlköléssel lódult neki a hónak. Recsegeve verődtek össze a nehéz csontkerekek. Jól éreztem magam.

A fiatal politikus hadart.

- Most nem tudom, mennyi időm van még. Mindent elvesztettem. Tudja, belementem ebbe a

-17-

szeriesbe. Bement huszezerem, aztán tíz évet raktam föl, az is. De nem baj, még csinálunk valamit. Most bemegyek a kaszinóba, összehajszolok még tizezret, avval holnap én adom a bankot, mindent visszanyerek. Ugyan, csak nem hiszi, hogy kétségbeesem.

A kezeivel kalimpálva folytatta, egész testét rázta a hideg.

-18-

- Nevetséges, összeszedem azt a kis pénzt. Borzasztó, még a kabátomat is ott felejtettem a klubban. De nem baj, ma van a premier, holnap délután elmegyek a Színésznőhöz, sárga selyemszalon, nagyon jó meleg. Megcsókolom a száján azt a felfeléhuzódó nedves kis árkot, mikor lenézően, biggyesztve elmosolyodik. Mert ez már ki van csinálva, egy kis pénz az egész. A térdhajlását is megcsókolom, belül, hát még az milyen meleg, ha lassan felhúzza a lábát. De persze, igaz, azt a pénzt meg kell szerezni. Meg kell csókolni, az még hátra van, nevetséges. Borzasztó gyönyörű görcs lesz az holnap.

Egy marék hó verődött be sziszegve. Marokbafogva odaszorítottam a szájához, mely forró volt és remegett.

- Ezt csókold meg.

A szán hangtalanul, kigyózva futotta át a sikátorok labirintusát. Alagútba futottunk be, keresztül-kasul száguldoztunk. A folyó tulsó partján lerombolt tetejű házak üres kapuin berohantunk, üres és tetőtlen szobákon keresztül, melyekben méternyire állt a hó.

- Ezt csókold meg - mondtam én neki. - Nem fehérebb ez, nem síkosabb ez, mint az a bőr?

És beszéltem hozzá a korgó és üres szobák hörgésével.

- Hiszen jó és fehér. Drága, fehér hó, hogy süpped. Mindig magasabb lesz, mindent kiegyenlít. Nem jobb ez a te füledt szájadnál? De milyen jó lesz elfelejteni, milyen jó lesz, milyen jó lesz neked elfelejteni ezt a görcsöt a szivedben és azt a görcsöt a sárga szobában, milyen jó lesz.

-19-

De fuldokolva és köpködve küzdött és fujta szerte a havat, amit belegyömöszöltem. Átkozódott és sipoló kusza szavakban valami olyasmit hörgött, hogy most már tudja, én szeretem a színésznőt, én akarok elmenni hozzá holnap, azért csaltam őt el szánon és azért akarom megölni. Aztán megnyugodott és elfelejtette ezt a nevetséges vádat - széthuzódott a szája és szégyenlős mosollyal nézett rám - és én mondtam szánakozva „hát nem jobb volt ezt elfeledni?“

Egy lábbal emelkedett a hó. A mentőkocsit egészen a klinikáig kísértem: átmentem a folyosókon és beléptem a műtőterembe. Az egyik asztalon ott feküdt már a filozopter, akivel félóra előtt találkoztam. Szájpadlásába ment a golyó és most vaspecekkel feszítették ki a száját, hogy a kutasz hozzáférjen - nem lehetett elaltatni, éhezéstől elgyöngült szervezete nem bírta ki a kloroformot. Két asszisztens fogta a fejét: a tanár csendben dolgozott a szétmarcangolt fejben. Odaléptem. Mikor kifordult szemei megláttak, hirtelen abbahagyta a vonítást, mintha elvágták volna. Egyetlen rángás futott át a testén.

- Beszélj, - mondtam és marokbafogtam a szívét. - Hallgatlak.

A szív görcsösen vonaglott kezeim között, kétszer ugrott, hogy szétrugja újjaimat, aztán elcsöndesedett.

-20-

- Mutasd meg, egyszer még - dobogta dacosan.

- Mit akarsz?

- A száját és azt a nedves és lihegő árkot a szája körül, mikor oldalt rám néz a forró kocsiból.

- El fogod felejteni. Esik a hó. Elfödi a dombokat.

- Nem igaz. Vonaglni és vérzeni fogok a dombok alatt. Szétpeckelt szájam egy rettenetes harapással a szálkás deszkába tapad. Egy elfojtott ordítás lesz a torkom. Mutasd meg a száját. Hadd búcsúzzom el.

- El fogod felejteni. Szépen, oldalhajlott fejjel feküdsz és a koponyádban sötétség és csönd duruzsol. Zöld moszatok függnek befelé, a koponyafalon. Esik a hó.

- Mutasd meg.

- El fogod felejteni. Nem is lesz többé. Kinyilik a görcs. Nem is volt soha.

A szív tompán lihegett.

- Akarsz még mondani valamit? - kérdeztem jóindulattal.

- Igen, - lihegett a szív és könny szivárgott. - Mutasd meg azt az erdőt, a lemenő napban, ahol tíz év előtt álltam és hittem, hogy enyém lesz s a fenyők teteje vörös volt a lemenő naptól - hadd búcsúzzom el az erdőtől.

- El fogod felejteni.

- Hát mutasd meg legalább azt a tükröt, amelybe egyszer belenéztem és láttam a szájam vonaglni és az ő szájára gondoltam - hadd búcsúzzom el a tükrőtől.

-21-

- El fogod felejteni. Untatsz.

- Hát mutasd meg azt a kigyózó fényfoltot a zöld tó vizén, ami ott vonaglott a vizen, mikor

arrafutott a csolnak és én ráhajoltam a vízre, hogy megcsókoljam a foltot – el akarok búcsúzni a kigyózó fényfolttól a vizen.

- El fogod felejteni. Ostoba vagy. Elég.

Egy csont recsegve repedt meg a szájpadrásban: a fej megrándult és hörgés szakadt ki a szétfeszített szájból. A fiu úgy megrántotta kezét, hogy a kötelék lepattant. A tanár hirtelen kivette a kutaszt és feketekávéét öntött a szájba. Aztán a sziv fölé hajolt.

- Vegyék ki a pecket, – mondotta. – Nem bírta ki.

Egy asszisztens kirántotta a pecket. Barna lé csurgott az összeleffenő kék ajkak közül. A lebillenő fej kibontott egy karbolos üveget és nehézszagú folyadék csurgott le a földre. Megnéztem az órát: tíz óra volt. Még jókor érkezem, mondtam magamban, még jókor érkezem a második felvonásra.

Átmentem a parterre széksorai közt. Csakugyan a második felvonás vége felé közeledtek: ott, ahol a zenekar halkán és ravaszul beleszól a párbeszédbe. Leültem egy székre, de nem maradtam ott. Végigmentem a folyosókon és benyitottam az első proscéniumpáholyba, ahol a szerző ült egyedül. Dermedt volt az izgalomtól, gomblyukában vörös szegfű égett. Szórakozottan rázta meg kezemet, aztán nyitott szájjal fordult vissza a színpad felé. Leültem mellé és kezembe vettem a látsövet.

- Esik a hó, – mondtam.

- Igen, – súgta fojtott és forró hangon s halkán nevetett, – a hó lerakodik majd a hajára, mikor hazamegyünk. Nézzed most, ennél a mozdulatnál, amint szembefordul a csábitóval. Ez az asszony. Neki irtam a darabot, azt hittem, én ajándékozom meg vele s most ime, most úgy adja vissza nekem, mint valami új és ismeretlen ajándékot: életet a a halott és holt anyagért cserébe, amit tőlem kapott. Ez az asszony. A szeretóm. Nézzed, azt a nedves és bódult árkot a szája körül. Ez azért van, mert ezen az estén az enyém lesz, – ezt játssza most is a színpadon.

- A hó elfödi ezt az árkot.

Nézzed. Ő a mámor és a dicsőség. Elakadt torokkal és gyönyörtől kifordult szemekkel mered rá ez a bolond tömeg is. Nem látod: ő az élet és ő a diadal. És én vagyok a szeretője. Így számítottam ki, ravaszul és szívosán harminc év emésztő lázában, így számítottam ki ezt az órát; forró bársonyokkal és tapadó selymekkel, melyekbe villanylámpák fehér tüze és csiklandozó zeneütemek törnek. Selymekből, bársonyokból, ájuldozó muzsikából és forró parfümökből úgy építettem harminc évig a dagadó lépcsőt, hogy végre elérjek az ő meztelen bőréig és megcsókolhassam. Így számítottam harminc éven át – ez szép munka volt.

Bólintottam.

- Ez szép munka volt: igazán – mondtam neki. – De most esik a hó. És most tégy úgy, ahogy szép és becsületes munka után teszünk: nyujtsd ki messze két görcsös karod és ásíts hosszan és nyújtózkodj hosszan – és hunyd be csöndesen a szemed és légy boldog, hogy elfelejtheted ezt a munkát. Mert én most onnan jövök ahol szűkölve és nyöszörögve halnak meg a szerelemtől – és bizony mondom, hálával szorítsd meg a kezem, hogy nem bosszultam meg jobban, amiért nem láttál úgy, ahogy én mindjárt látni fogok.

Átléptem a páholy peremén, a kialudt csilláron keresztül: tapsvihár tört ki épen s egy pillanatig a felvert léghullámokon libegtem. Keresztülhúzódtam a színpadon, ráfeküdtem egy mattselyem ellenzőre és megvártam. A kulissza mögött sörétarcú, plasztronos férfi állt, néhány lépésnyire tőlem: magas és sötét férfi, néhány lépésnyire tőlem. Valamelyik jelenés vége volt: s egyszerre, parfümös csipkék közt a kulisszák mögé suhant be a Színész. Egy halk és suhanó mozdulat történt: megfordult, visszahúzódott, meglátta a sötétarcú férfit, aki keresztbefont karokkal fordult el, még mielőtt a színész megjelent. Visszahúzódott, toppantott, megérintette, intett neki. Egy percre összevillantak: – a férfi riadva lépett hátra.

- Nem! – lihegte.

- Igen – hallatszott súgva, majdnem ugyanabban a pillanatban. Az ajkak megvonaglottak.

A nő felemelte fejét; alulról látszott a biggyesztett, hideg száj. Még egy vonaglás – aztán egész testével elébeesett a férfi, fejét befurta térdei közé – örvénylő és lihegő csipkefelhő borított be mindent – a nő hirtelen kipattant és felsőtestét visszavetette. Csipeje hullámszerűen kezdett: arca megnyult, szemei ködbeborultak és eltorzult szája egy rettenetes gőg hideg mosolyában hirtelen megfagyott. Arcába néztem: összenéztünk, én üresen és várakozva – ő torzan és rémületes vadsággal a mámortól, a dicsőség, szerelem és gyilkolás hármas mámorában, mely úgy lobbant fel körülötte, mint a tűzörvény. Mi ketten, mi ketten összenéztünk a férfi teste fölött.

- Elég – dörmögtem, pirulva és szégyenkezve – elég. Ez már igaztalan.

- Elég – mondtam újból. – Elég lesz. Esik a hó.

- Elég – mondtam én, sötét gyűlölettel – elég lesz. Hadd abba. Én gyűlöltem ellenségem, hazugság, hadd abba. Hadd abba, betegség. Hadd abba izgató és viszolygó lüktetésed, égő daganat a föld hideg testén, melyhez viszkette és viszolyogva újra meg újra hozzányul a föld: – hideg test, melyre hó esik. Mikor gyogyulsz be?

- Elég – ordítottam arcába süvöltve és nem bírtam tovább a hőséget: sötét gomolyok

viharoztak arcomba, szavam eltikkadt – öklömmel zúztam be a tetőt és kilövettem magam az éjbe. Vihogó pacsomagokban kavargott a hó odakünt, átcsapódtam az utcákon, a szél nekivágott egy háznak, onnan feldobott a szembelevő torony tetejére. Hahó, halihó! A hó koponyámba gyürődött – süvöltve forogtam át felhőkupacokon, mezők fölött, hol éjben és hóban farkasok vonítottak utánam. Árnyékom végigesett a hosszú, hegybefutó félszigeten, túl a csúcson az óceánba lógott, melyen mint hideg libabőr, borzongott végig a vékony jégkéreg. Ellöktem magam – a tulsó oldalon egyszerre halvány s derengő napfényben felködlött Afrika karcsú körvonala – mikor utoljára visszaneéztem még az Éj üregéből, a Gömb már messze rémlett alattam, ferdén libegve a sötétség végtelenében, kétoldalt, a sarkoknál, két fehér folttal. Két fehér folt, belefolyva a sűrke és sárga tömegbe, simán és sikosan pörög s észrevétlen terül ki s nagyobbodik s észrevétlen közeledik két egyre nagyobbodó kör s végre közepütt összeér.

KÉT VERSSOR KÖZÖTT.

Er wirft ihr den Handschuh ins Gesicht
„Den Dank, Dame, begehrt ich nicht.“

Most itt vagyok. Az a súlyos, meleg vérhullám, ami imént egy másodperccel a fejembe zúdult, hirtelen visszahúzódott most és most nagyon halovány és nyugodt lehetek. Nyugodt is vagyok, mert tisztán és derülten és nagyon élesen kell látni, két szememnek. Két másodpercet fel kell osztanom három részre: – lassan és erősen oda mennem a kör közepére, kicsit balra az egyik párdüctől és inkább az oroslán felé – most lassan le kell hajolnom, egy nyugodt, egyszerű ívben, két ujjal felveszem a keztyűt, – megfordulok és egészen ugyanolyan léptekkel – ó, ez a legfontosabb! – egészen ugyanolyan léptekkel visszamegyek a rácsig.

Egészen bizonyos vagyok és világosan látom, hogy nem bánthatnak. A sárga lompos és szennyes oroslánfej most közélről néz rám: csipás, hunyorgó szemei vannak és a vörös pófája csupa ránc. Itt tudnék állni és megszámlálni a bajusza szőrszállait. Nagy, nehéz állat és súlyos szaga van. Éhes, ő éhes és kétségbeesett, – szegény, szegény kiéhezett oroslán! Rám néz. Ha egyetlen lépésem félmilliméternyivel gyorsabbá válnék a másikonál: ha egy másodperccel hamarabb fordulnék meg s hajszálnyit rándulna kezem vagy a szemem akkorát rebbenne, mint egy szunyog szárnyának csapása: – úgy robbanna rám, mint kipattant acélrugó s egyetlen harapással szétmorzsolná a fejem. De én ezt tudom. Szegény, ostoba, ostoba oroslán!

Én ezt tudom. Most fölveszem a keztyűt: egészen lassan és nyugodtan. A szememet mereven le kell szegezennem a porondra és ugyanolyan mozdulattal kell, hogy visszalendüljek. Fekete bőrkeztyű, három gombbal. Ismerlek. Ha már egyenesen fogok állani majd, parfümöd orromba csap: tudom, milyen parfüm: Coeur de Jeanette. Ezt külön kell megfigyelnem majd.

Most háttal vagyok a másik párdücnak és néz. Még lassabban kell mennem, mint ahogy elhatároztam, mert bársonyos talpát egy lágy, egy gondolatnyi, egy nesztelen árnyalattal beljebb húzta s fényes agátkarmait könnyedén felemelte a levegőbe. A következő másodpercben, ha addig tudom még akarni, tudom akarni ezzel a feszüléssel ezt a halálfekete csöndet köröskörül... ha a második páholy ötödik fülkéjében az a fiatal, cataniai leány nyitott, eltorzult szájával addig el nem ordítja magát... ha meg nem botlom ebbe a kis halomba itt a lábam előtt és ő felsége el nem eresztí az a bársonybojtot, amit görcsösen megragadott a kezével, amikor lejttem... akkor én a következő másodpercben a rácsnál leszek.

Lassan, nyugodtan megyek fel a lépcsőn. Zavaros ordítózások süvöltöznek, tolakodnak köröskörül. Mutatnom is kell, milyen nyugodt vagyok. Mi ez? Csönd van belül. Azt hiszem, most nem lélegzem már és talán nem is fogok többé lélegzeni, milyen jó így. Ez a nyugalom. Ez a béke. Ez most már örökké így lesz.

Ezek itt ordítózhatnak körülöttem. Nyitott, nyirkos szájukat látok, olyanok, mint a sír és kezek hadonásznak a levegőben, de nem hallok egy szót se. Most megint elborította arcomat a vér, ez is jó. A második páholsorba kell fölmennem, az még soká lesz, amíg én odaérek. Itt van a kezemben a keztyű és a zavargó hangok közepett enyhén, fájdalmas lendüléssel lódul neki lelkemnek a Coeur de Jeanette álmatag illata. Odafönt, a lépcsősíkator tetején nyüzsgő, tarka gombolyag közepén, kipirult arccal, félig nyitott ajakkal vár rám az asszony: – viszem a keztyűt.

Viszem a keztyűt. Neki is ilyen illata van, mint ennek a keztyűnek itt – ó Coeur de Jeanette, te édes, te lány! Az ő mellének is ilyen illata van és ilyen illata volt az ő szemének is a sajtó, félhomályu szobákban. Vajjon mit kellene tenni most? Talán letérdelni előtte és megcsókolni fekete szoknyája szegélyét és zokogni, itt, a tarka, gomolygó, kavargó, ostoba sok ember előtt, mintha egyedül volnánk. Vagy szótlannal átadni néki téged, fekete keztyű, fekete lobogó – és visszatérni szótlannal a párdücek közé és lefeküdni... Vagy megcsókolni keztyűtlen kezét, mint mikor egyedül ültünk a páholy enyhe homályán... régen... régen... tegnap. Lány, illatos kezét, simogató kezét... lány illatos térdeit, jó térdeit. – Ó unalom! Ó csönd! Milyen messze van mindez. Honnan jöttem én?

Meg akart ölni. Tudtam már rég, mosolyogtam rajta. Megölhetett volna szerelemmel is: térdeit átkulcsolhatta volna nyakamon és megfojthatott volna. De neki így kellett; látta volna sikamlós húsomat, amint a fenevadak marcangolják és látta volna kibugygygó beleim – s gonosz, irtózatossá testén izgalom vonaglottak volna végig... végig a combján... e látványra... s lerokkadhatott volna véres, szétszagotott holttestem fölé, hogy vad görcsökben és sikoltozva öleljen át... eszelősen

kiáltozzon, hogy meghaltam érte... Ó undor! Ó unalom!

Mi ez? Mintha zene szólna a távolból. Még mindig nem vagyok ott. Igen, véres testemen feküdt volna s átölelte volna a testet, amit elhárított magától, csiklandós nevetéssel, míg élt. Meg akart ölni. Nyugtalan, húsos kezeivel bele akart nyulni a végzetembe. Végzetembe, mely úgy zeng most felém, mint távoli tengerek zenéje. Ostoba, senki. Asszony.

Ostoba, vonagló test. Ostoba, vonagló vágyak. Ostoba. Én a mélységből jövök, a végtelen csöndből és az ismeretlen küszöbéről jövök, ismeretlen vizek felől – és ő vonagló vágygyal, apró dobogásokkal, kinyujtott, kurta karokkal vár engem odafönt a lépcsősikátor tetején. Meg akar csókolni engem. Át akar fonni a karjaival. Át akar fonni a lábaival. Meleg akar lenni hozzám, fülledt, szorongó hőséget akar belémnyomni – belém, aki a süket Nyugalom jégbarlangjából buktam föl ide. Asszony. Démoni, vészes, kárhozatos asszony! Milyen nevetséges.

-30-

Hol voltam? Hol vagyok? Valahol ablakot törtek és most hideg levegő csap keresztül a pállott, forró folyosókon. Messze szalad vissza a horpadó láthatár és végtelenbe tágulnak most a magányos mezők. Távoli hegyek lánccain bükkös rengeteg árad. Nehéz görcs bomlott föl a vajudó gomolyagban és most süket, boldog pihenés következik. Nyugalom, béke! Szabadság, erő és igazság tengere, magány! Hiszen e gomolyag fölött az ég tiszta harangja terül és nyugalmas csillagok várnak és figyelnek a szelid messzeségben, mint egykor az apai ház udvara fölött. El tudtam feledni? Magányos tenger vagyok és körülfogott engem a szabad, a boldog, a halálos egyedülvalóság. Távol tengerek diadalmas zenéje – hideg és szelid zene a zavaros és buja akkordok után. Ó értelek! Ó megyek!

Ki ez az asszony? Mit akar eltorzult arcával, lázas szemeivel? Én amonnan jövök. Mi ez a fekete, forró, erősszagu és vonagló patkány itt a kezembe? Vágjátok a képébe a cudarnak! Meg akart ölni!

Ostoba asszony. Nem kell a jutalom.

MELANKÓLIA

-31-

I.

Két hét múlva, egy délután, háromkor kelt fel megint és elhatározta, hogy mégis kívánszorog. Ezek a napok különben így teltek el: három óra felé felkelt, megebédelt a vendéglőbe, sokat evett és nehéz ételeket. Azután felment újra és egy régi angol regényt fordított este nyolcig, amitől kábult és zavart lett – azután egy külvárosi kávéházba ment el, ahova azelőtt sohase szokott járni és képes lapokat nézett és zenét hallgatott, megint sokat evett vacsorára, hazament, lefeküdt és könyveket rakott maga elé. De a betűkből nem látott semmit. Elfújta a lámpát és akkor halálos csönd következett a néma és fenyegető bútorok között. Amint hanyatt feküdt, kinyujtott, hideg lábain alul indult meg a remegés: lassan terjedt, oldalt, fel a szívéig, a nyakán keresztül és végre a fogáig ért – s a csöndet zúgó szoba odvában akkor halkán, egyenletesen kezdett el vacogni és figyelte, hogyan verődnek össze a fogak, mindig hangosabban és ütemesebben. És vacogás közben mindig ugyanabban a mozdulatban látta a feleségét: amint este a hidnál, még hirtelen, keményen és elszántan nyújtja a kezét és vonagló szája a kérlelhetetlen dacban és gyűlöletben egyszerre elfehérül. „Tovább már ne kíséren: villamosra fogok ülni.” És mindig ugyanaz az elviselhetetlen és gyötrelmes érzés jelentkezik, együtt ezzel a képpel: hogy milyen rettenetesen sajnálta akkor, hogy a felesége hirtelen és keményen elment, nem szólhatott még néhány szót legalább, meleg, áradó szavakat: hogy hiszen nem kell gyűlölködve és ellenségesen elválni, hiszen nem akar tőle semmit és neki akar adni mindent, hogy bebizonyítsa! nem kell őt gyűlölnie. S milyen rettenetesen sajnálta, hogy nem sírhatott, vagy nem csókolhatta meg a kezét, egy udvarias és gunyos mozdulattal, vagy ilyesmi. Vagy kérdezhetett volna valamit, vagy megüthette volna. De ő bénultan és szótlánul elhagyta menni és még állt egy darabig, utána nézett, nem hívta vissza.

-32-

Mostanában úgy érezte, hogy azok a szavak akkor torkán akadtak és azóta fojtogatják. A vacogás is ebből a hidegből áradt, mely elfojtott testét remegtette. Dühösen, makacsul kergette el a képet. Nem kell, nem kell, nem kell, mondogatta gépiesen. Később, mikor elkábult, egy telefonkagylót hallott folytonosan, ami a füléhez volt illesztve és a telefonkagylóba valaki folyton beszélt. „Mi az, mi az, mi az, mi az, de hát mi az, mi az, mi az, mi az.” Folyton ezt mondta valaki a telefonkagylóba, sürgetően és türelmetlenül. És ő nem tudott felelni, pedig szerette volna megmondani, hogy mi az, ami a tüdejében szorong. Aztán hosszú szobák következtek, színültig dohos sötétséggel. Ezekben a szobákban órákig járkált, mindig jobban félt és a sötétség mindig elviselhetetlenebb volt. Tapogatva találta meg az ajtókat, néha egy nyirkos ablakot ért az ujjá, de az is vak és sötét mellékudvarra nyílt. Már talán századszor nyitotta ki a halkán suhogó ajtókat, majd meg folyosókba ütődött, ezek is hidegek voltak. Végre nagyon messziről zavaros beszélgetést hallott és ő borzongó felszabadulás érzésével törtetett a hang irányában: most már annyira irtózott a sötétől, hogy a szíve hangosan és rémülten kalapált. Zongoraszót is hallott és megnyugodott egy kicsit. Egy hosszú lépcsőn ment föl, ahol már régen elfújták a lámpákat. Végre megtalálta azt az ajtót: fény tört keresztül a kulcslyukon és oldalt az eresztékek közt és hangos kiabálás és nevetés. Poharakkal koccintottak és valaki hangosan és szilajul zongorázott odabent. Mire odaért, a ruhája testéhez tapadt már és reszketett. Úgy fogta meg a kilincset, mint aki egy ágat kap el a szakadék fölött; mert mögötte vihogott már a folyosó sötétsége és belé akart

-33-

harapni. „Itt vagyok...” nyitotta már ki a száját, amint belökte az ajtót: – nagyot bukott előre és hideg szél csapott az arcába. Koromsötét és jéghideg szoba halálos csöndje köröskörül. Aztán forogva süllyedt lefelé sűrű és hideg vízben: megállt, kezdett emelkedni, mint gyerekkorában, mikor magas trambulínról ugrott. Ki akarta dugni a fejét, de kemény lapba ütközött, a jég vastag kéreggel szorította le a vizet. A fejével verdeste a jéglapot és úgy kereste a léket, közbe fuldoklott. Borzasztó sóhajjal riadt fel: a vánkos szájába gyűrődött, azt harapta és csókolta. Máskor hosszú, hosszú, gyötrelmes viták voltak. Budán, egy fölfeléhajló utca kopogó kövezetén gyalogolt fáradtan és magyarázott; hosszan, kétségbeesetten magyarázott a feleségének. Hogy meg kell érteniök egymást: hogy valami tévedés történt és hogy ő semmit se akar, csak jöjjön vele, beszéljék meg ezt együtt. Hiszen beszélhetnek és felelhet neki. Hiszen azelőtt sokszor könnyezve hallgatta az ő mély, egyszerű férfibeszédét. Folyton visszatért erre és aggódva, szorongva leste a hatást. De a felesége szája még mindig fehér volt és összeszorított. Ő mindig hangosabban beszélt: kiszáradó, elfulladó torokkal, kézzel lábbal magyarázott. Nem értette, nem értette, nem értette, miért nem felel. Dühös lett, feljajdult és még szilajabban folytatta: rengeteget beszélt, öklével a szája előtt kapkodva: és most úgy érezte, hatalmasan mély és igaz és végtelenül megindító dolgokat mond, könnyek és szavak összebugyogtak és a fájdalom diadalmos szimfóniája végre előtört torkából: most érezte, hogy megtöri azt a kemény vonalat, a rettenetes és puha száj körül. Egyszerre horkantva fölébredt a sós lére, amint könnyei szájába folytak: és még hallhatta, amint bénult szája ártikulátlan szavakat nyöszörög halkán: „ta-tu... ta-ba-tu... te... te... te... te...” - ez volt a hatalmas szónoklat. Az asszony helye üresen hideglett mellette, az ágyban, csak sajátságos illatát érezte még egy pillanatig, amint az álomból visszamaradt. Elhallgatott és feküdt. S a sötétségből s az ágy kemény deszkáiból akkor először fujt elhagyott, özvegy tagjai közé az otromba és éles halálfélelem.

-34-

-35-

II.

Délután kelek föl s az utcára mék. Három óra lehet.

Ez a meleg füledt már is bevégzet, a szelek elaludtak. Hova menjek? Milyen fáradt vagyok. Egészen mindegy, a körútra jutok-e ki, vagy a Dunapartra. Nem, az Eskü-tér felé nem megyek, ott megint az a tompa hangulat vár. Ott jártunk akkor.

Nem, nem, nem, nem, nem. Nem kell. De mire gondoljak akkor? Borzasztó, valamire mindig gondolni kell. Ha alszik az ember, akkor nem, de aludni rettenetes. Egész délelőtt aludtam és most megint azt érzem, mint mikor kinyitottam a szemem?

Balog, Balog, Balog. Balog hirdet a lapokban is, nem tudtam, hogy ez ott van. De hiszen ez engem nem érdekel. Engem nem érdekelnek ezek az emberek. Miért fájtok nekem, miért fájtok, miért fájtok. Valamikor ezt meg is irtam, milyen ostobaság volt tőlem. Most milyen nehéz a szívem, hogy hiába irtam meg, mert hiszen ez nem segít rajtam.

-36-

Ezt a sajtot szeretem, ez nagyon jó, nehéz sajt. Bemenjek? Huszonötért lehetne venni és majd otthon, titokban megeszem. Szeretnék sokat enni ebből a sajtból, mielőtt meghalok. De úgy, hogy ne vegyék észre. Valami kapu alatt. Hiszen nem tart már sokáig, ugy-e nem tart. Én Istenem. Én erős Istenem.

Én erős, nehéz Istenem. Nehéz vagy, nem birnak el a vállaim, kérlek, távozz el tőlem. Régi dal, régi dal, régi dicsőségről. Régi, régi, régi dicsőségről. Régi, régi. Ez a zümmögés nem jó, ezt nem teszem többé. Akkor nyolc éves lehettem, mikor dongókat pléhszatyulába tettem, üvegfedél alá és alul forraltam a pléht. Az a dongó zümmögött így, élesen és szédítő sebességgel pörögve a forró lemezen: aztán hirtelen elhallgatott, egy éles hanggal, mint mikor kést huznak végig üvegen, meggebedve, beledögölve a kinba. Így fáj hát akkor annak a dongónak, mint nekem. Mint nekem most. Mint nekem most. Mint nekem most.

Ugy-e ezek mind hazafelé mennek már a hivatalból. Délután van és ők délelőtt már dolgoztak, már elvégezték a munkát, ők túl vannak, feléjük a kész és barátságos alkony közeledik már. Én délután keltem fel és délután születtem. Már akkor minden be volt fejezve, délelőtt felépítették a házakat, elfoglalták a helyeket és megnevezték a nevüket. Jaj, jaj, jaj annak, aki délután kel fel. Nézzed, a délutáni nőket: ők délelőtt leányok voltak még és már szerettek és gyermekeket szültek - most fáradt és édes testök ott pihen valami kávéház homályos zugában. Most én megkapnám már őket, ugy-e. Délutáni csókjaikat és könnyeiket - és belefulladásuk rettenetes mámorába. És csókolhatnám a kék árkokat a szemük alatt és a szájuk két legörbülő sarkát. Köszönöm. Köszönöm. Köszönöm.

-37-

Engem délelőtt elárultak és megcsaltak. Ezek mind elárultak: lám végig az utcákban, a szobákban végig, csupa szerelmes pár, férj és feleség - és engem árul el mindegyik. Nézzed, nézzed. Hogy gyűlölöm őket. Miért vannak ott leeresztve a függönyök? Piha. Ők már mind találkoztak délelőtt és a szobába visszahúzódtak és engem itthagytak az utcán. Az utcán, ebben a hideg szájban, kétoldalt a házak vigyorgó fogsorával, amik összemorzsolnak engem. Két fogsor közt hogy megyek előre. Jaj, ők mind engem árulnak el, jaj végig a házakban: hiszen ezt nem lehet kitartani, idáig hallom. Összefonódnak és melegítik egymást. Jaj, elvették tőlem. Jaj, elvették tőlem. Jaj, elvették. Jaj, most azonnal odamegyek. A száját vigyék, de a nyakát nem adhatom oda. A két karja közül az egyiket. Én csöndes voltam és jól viseltem magam. De most összekeverték a testrészeket. Nagyon nehéz a fejem. Szeretnék sétálni menni. Folyton járni kell a fejfel. Ezzel a fejfel. Ezzel az imbolygó fejfel. Ezzel a fejfel. Fejfel. Fejfel.

-38-

III.

Este volt, mire a völgybe leért Budán. A gondolatlánc már egy órája megszakadt, csak egy utolsó szó maradt még, kinzón és tehetetlenül: fej, fej, fej. Tudta, hogy valami nagyon fontosat jelent ez, aminek eszébe kell jutni, amit nem szabadott volna elfelejteni. Mikor homályos volt már az ég és alattomos kis szelek kezdtek fujdogálni a hegyek felől; egyszerre megállt és megijedt.

Ez egy nagy mezőnek a végében történt. Tudta, hogy át kell menni a mezőn, de valami benső, rettenetes nyugtalanság hirtelen megállította. Egy futó pillantást vetett a kezeire. Aztán zavartan tett még egy pár lépést. Nem lehet, mondta magában, ostobaság. Még nevetni is próbált, hogy elűzze a fenyegető rémületet, ami az imént elfogta a szívét.

De aztán újra meg kellett állania. Hirtelen, bátrabban végignézte magát, a lábától föl, a derekán, a mellén keresztül, egészen...

És ekkor azt hitte, a szive leszakad a nehéz rémülettől. Visszafordult, az elsötétülő út felé, ahonnan jött.

- Nem lehet... hebegte borzasztó nyugtalansággal és halványan nevetni akart megint. - Nem lehet... Itt lesz az úton valahol... elvesztettem.

Tanácsstalanul tett néhány lépést, de aztán riadtan megbotlott. Szívverése most egészen megállt. Mégegyszer, remegve nézett végig magán, hogy talán mégis tévedett.

-39-

Nem. A lábai hosszan és feketén nyultak lefelé, valami homályba, mintha iszapba mártotta volna őket. Láta a mellényét és az óraláncot a mellényen. A két kezét, amint a rémülettől gémberegve lóg. Följebb a kabát két gombját... és még egy darabot a nyakkendőjéből... De azontúl semmi. A nyak már ködbeveszett. És több nincs.

Az úton... az úton vesztettem el valahol - motyogta és botorkálva megindult megint.

Kétoldalt sietve visszahúzódott a hegyoldal. Néhány cemeny sáv szegte még be az eget és mélységes szomorúság.

- Az úton... az úton... mondotta mégegyszer.

Egypár gyors lépést tett előre, majd lihegve megállt. Rosszakaratu és makacs göröngyök kapaszkodtak előtte fel a kocsitig. Már egészen homályos volt, csak az ösvény látszott fehéren és szabadon és üresen. Baljóslatu alakja, amint újból végigtekintett rajta, most oly hosszú és fekete volt, mint egy ijesztő dorong, aminek leverték a tetejét. Egyszerre páni erővel fogta el a borzadály. Még nem merte kimondani, félt, hogy elájul. Aztán egyszerre tört ki a tüdejéből.

- Nincs fejem! - ordította.

Zürzavaros lárma kavargott föl körülötte. Szürke hullámok tolakodtak, összeverődtek, nekimentek és fölemelték.

- Na ne... mondta még és süket fahangon nevetett, mint mikor egy álmodat akarunk elriasztani, vagy egy kísértetre ránevetünk rémületünkben, remélve még, hogy csak tréfál valaki velünk. De nem múlt el. A fejetlen törzs ott dermedezett alatta és rémes volt, mint a halál és mint az undor. Fölsírt és nyöszörögve futni kezdett: két karja vészesen forgott körülötte, két ólomnehéz: összeverődött elől és néha a dereka köré csavarodott. Jajongva nyargalt fölfelé a hegyoldalban: aztán körbe kezdett futni, befelé és mindig kisebb köröket húzott. Összekunkorodott, pörögni kezdett, mint a csiga és jajongása éles zizegésbe ment át. Most hat lába volt, vékony és fekete lábak, amik szédítő sebességgel kavarták a levegőt. A hátára esett és körbe forgott rajta. Egy percig oly sebesen, hogy elmosódó korongnak rémlett. Aztán hirtelen állt meg mint akit leütöttek: egy gomolyba gubancolódva, begömbült és összehúzódott tagokkal. Kész volt.

-40-

IV.

Kész vagy, nyugodj meg.

Te szomorú és buta állat. Oly könnyű már, ami még vár rád. Az intézet parkjában ülsz csöndes árnyékban, egy padon, úgy, ahogy megmerevedtél. Két kezéd a halántékdobba szorítva, fejed sután behúzva térdeid közé, térdeid felhúzva fejedig: úgy ülsz napokig mozdulatlanul. Ha az ápoló megfogja a kezéd és leteszi melléd a padra: ott hagyod a kezéd a padon és ülsz tovább. Az állad leesett és nyitott szájad és hülyén feketélik. Csak a szemeidben van még valami kifejezés s állati szomorúság, mint a lovakéba. Nézel magad elé a földre. Izzadt, ősülő hajad a homlokodba lóg. Mire gondolsz?

-41-

Te szomorú buta állat, akivel így elbántak. Mitől ez az aggodalmas erőlködés a szemeidbe, amint a szél végigsimít az arcodon? Még feszül-e egy utolsó elzúllott agyad, hogy egy nyomorult kis képet képzeljen a szélről és puha hajnak érezze, ami megsimogat? Begömbült ujjaidd közt érzel-e még egy ruganyos kis fülcimpát, amin félve babrálsz? Te nyomorult, te rongy. Haragszom rád, tudod? Elárultál minket, neki, a mi ellenségünknek. Most újra tudni fogja, hogy az ő dőfése ilyen halálos. El kellett volna bujnod, takarás mögé, mint a jó katonának, mikor érezted, hogy talált. Nem szabad megtudni neki, hogy megölhet minket: nem szabad megtudni neki, a senkinek, az ostobának, a gonosznak. Értetted? Mit meredsz rám könyörögni? Erőlködj kérlek, erőlködj, hogy ezt még megértsed. Hallod, erőlködj.

Ó, nyomorult, hadd abba. Ne kinlódj, nem bántalak: hiszen végtelenül szánalmas vagy. Legyen úgy, ahogy akartad: - mit tegyek veled? Hunyorogjon hát kihamvadt agyadban az ő elbizott szája,

amin élők lakmároznak most és nyöszörögve remegj hát, mikor végre kinyújtják összehuzódott kezeid és lábaid. Ott fogsz feküdni, rossz gyerek, te, aki durcásan és sirva elmentél, mert nem adtak neked cukrot, amit minden fiu kapott. Jól van már, no. Ott fogsz feküdni a deszkák közt és visszatartott lélegzettel vársz. És akkor lassan és kéjesen nehezedik rád az Enyészet. Először a gyomrodba fekszik és benyomja. Aztán átöleli a melled, oly erővel, oly gyilkos szerelemmel, hogy a bordáid beroppannak. Aztán megcsókol, végre, végre. Rettenetes és buja csókkal: és az arcodból mély lyukakat harap ki. Aztán lassan kiszívja a szemeidet. Aztán visszafogad magába egészen. És azt fogod hinni, hogy ő az – boldogtalan te. És igazad lesz.

-42-

AZ ASSZONY

-43-

Tizennégy éves koromban, augusztusban, esténként a nyaraló előtt sétálgattam Horovetznével, aki mellettünk lakott és megbarátkozott velem. Halvány, kékszemű gyerek voltam, és akkor tengerész akartam lenni. Horovetzné férje három hétre elutazott, a fiatal asszony egészen egyedül volt. Fehérpettyes, világos kék ruha volt rajta, szalaggal a derékon és bő, nyitott ujjak. Az arca most már csak úgy van előttem, mint egy tojásdad, kicsit sárgásfehér folt, pár halvány és derengő vonallal alul – egyebet alig látok belőle. De akkor nagyon jól ismertem és néhány nap múlva nélkülözhetetlen alkatrésze lett annak a ködös, rejtelmes képnek, amit Világról és Jövőről festettem a szemeim elé.

Különben, azt hiszem, szép volt. Talán az ő szája körül láttam először azt a fölényes és öntudatos vonást, amit azóta minden asszonyi arcon keresek. Akkor magamban ezt a vonást okosságának neveztem, mert még nem tudtam, mit jelent. Tizennégy éves voltam és úgy volt, hogy kimegyek a tengerre, nagyon messze, minél messzibb.

Tulajdonképen, most már bevallhatom (néhány év óta úgy kezdem érezni, már nem igen lesz belőlem tengerész), tulajdonképen az éjszaki sarkról volt szó: de erről nem beszéltem Horovetznének. Horovetzné csak annyit tudott, hogy nagyon messze, minél messzebb. A folyamodványt megmutattam neki, amit az Akadémiához intéztem. És röviden, néhány férfias és rideg szóban vázoltam neki a hajósinas életét és hogy miként temetik el, éjben és viharban, ha a villám lesújtja fönt az árbóckosár tetején.

-44-

- Az embert szépen széthuzzák, spárgával összekötik a lábát, egy darab követ tesznek rá, aztán - zsuppsz!

Nem időztem sokat e tárgynál, éreztetve, hogy ezen már nem lehet segíteni, kár beszélni róla. Horovetznét nagysádnak neveztem, bizonyos fáradt jóindulattal, melyben jelezve volt, hogy percre sem felejtsem el a kettőnk közt fennálló kivételes viszonyt és hogy cinizmusomon nem kell megdöbbennie: olyan ember beszél, aki valamikor maga is tudott érezni, de az élet keménnyé és fásulttá edzette.

Többnyire éles és satirikus voltam: paradoxonokban beszéltem, holmi gunyos világításba helyezve minden kérdést és eszmét, amivel emberiség valaha foglalkozott. Horovetzné felelgetett. Egy-egy megjegyzésemre arcát csodálkozó és meglepett mosoly futotta be és érdeklődve közelebb hajolt. Éreztem, hogy intelligenciám megdöbbeneti és elhallgattam. „S ha tudnád ki vagyok”, gondoltam.

Okos asszony. Okos szája van. Mondottam magamban este, a vánkoston és egyszerre éreztem, hogy remegek. Közbe zavarosan jöttek a rendes képek: végtelen vizlap, csillagos ég mélyében – vizlap, mely távol a csillagokig ér. Repülőgépem, a fehér vitorlás, lassan készült a homályban. Szárnyait szétvetette és úszni kezdett: most a Plejadok csillagképéből vált ki kemény körvonala: két kezem ráfeszült a kormánylapátra és a gép feljebb suhant. A bolygók halvány korongja nagyobbodott. Különösen a Neptuné: tudtam róla, hogy gomolygó ködökből áll, víz és szárazföld még nem vált szét laza, óriási tömegében és sűrű páráiban fantasztikus árnyak nyujtóznak. Messziről a Nap: egy derengő csillag, átrémlik a ködön. A Föld pici, gombostűnyi hunyorgás, mély boltozat távolában. S akkor először fogott el valami nehéz, idegen fájdalom, hogy oly messze van, oly messze és megdöbbenve jutott eszembe az okos és erős száj, melyet otthagytam. Szivem elszorult és elhatároltam, hogy másnap a Tengerről és a Csillagokról beszélék majd Horovetznének és hogy beavatom őt.

-45-

És másnap este beszéltem a Tengerről és a Csillagról.

Valami szenvedő volt akkor az arcában. Künt a kertben már aludtak a nehéz barackfák. És egyszerre, a holdfényben láttam, amint elmosolyodott.

Ismeretlen érzés volt.

- Untatom? - kérdeztem gőgösen.

- Dehogy, - mondta melegen és megkapta és hirtelen megsimogatta a kezem, - Csak valami eszembe jutott. Beszéljen Fricike. Ez nagyon érdekes, a Naprendszerrel.

-46-

Kinyujtottam a karom és most úgy álltam ott a kerítés előtt.

- Az a sötét folt... tetszik látni... azt még nem ismerik... A többiről mindről tudják már, álló csillag-e vagy naprendszer... de azon a sötét folton még eddig nem láttak csillagot soha. Egy luk,

amin keresztül valami egészen ismeretlen sötétségbe nézhetünk. De lesz majd egy gép...

És egy végtelen ivet írtam le a karommal.

Lehanyagló kezem a mellét súrolta. Hirtelen elhallgattam. Elbúcsúzott és bement. A veranda lombjai közt tűnt el a világoskék ruha.

Kint a kertben, a baracfák alatt sétálgattam akkor, zsebretett kezekkel sétálgattam és füttyörészttem. A kerítésen túl oly mély és ónszínű volt a Duna: csak néha szikrázott föl valahol. A malom ablaka légegett a tompaságban. És egyhangúan zizegtek a csillagok: tücsök és csillag, mindig együtt láttam és hallottam őket és azt hittem, a csillagok zizegnek.

- Azt hiszem, most látott valamit belőlem - mondtam ünnepélyesen és megnyugodtam. - Kár, hogy az üstökösökről és az északi fényről már nem beszélhettem.

A kerítésre könyököltem, s arcomat, mely akkor lágy és finom és fejletlen volt még, arcomat odaszoritottam két lécz közé. Aztán behívtak és lefeküdtem. Mig az ösvényen végig haladtam, olyan érzésem volt, mintha bársonyon járnék, valami távoli és homályos dolog emelgetett föl a földről és nem éreztem a testem súlyát.

- Ő szép - mondtam rémülten, abban a pillanatban, amint a paplant fejemre huztam. Emlékszem, hogy ájulásszerű és szédítő mámor fogott el erre a szóra: folyékony hús olajban úsztam. A Tejút volt az, amiről annyit beszéltem. A tiszta és csillagos égen hömpölyögtem keresztül, folytam lefelé.

Egy óra múlva minden átmenet nélkül és egészen váratlanul a következő képet láttam:

Horovetznével állunk a Dunaparton, a malom előtt. Az asszony előrehajlik és egyszerre halkan, egy hajlékony és lágy mozdulattal, mintha csak jobban ki akarná nyújtani magát, belefordul a vízbe. Utánvetem magam és derékon kapom el. Egy ideig egymás körül forgat a víz. Aztán földet érek. Kiugrom és magam után vonzolólok. Szemei be vannak csukva, a szája félig nyitva, csak felső fogsorát láthatom. A vállamra dobom fel, úgy, hogy feje és két keze hátul lelóg. Két vizes térde nehezen rátapad a derekamra. A langyos víz lábszáramon csorog végig. Borzasztó nehéz: nem bírom tovább. Lihegve, szándékosan megbotlom és összeroskadok. Ruhája most arcomba gyűrődik, fuldoklom. Rugdalózom, hogy kikeveredjek; mindig szorosabban tapad rám a vizes ruha és hörögve hallgatok el.

Ez a kép nagyon megrémített és majd elájultam a szégyenkezéstől, amint hirtelen eszembe jutott, hogy mit szólna Horovetzné, ha tudná ezt a gondolatom. Valami képtelennek és irtózatosságnak tűnt csak gondolni is erre. Próbáltam komikusnak és furcsának találni, nevetni rajta, de nem ment. Szivem akadozva dobogott és Horovetzné arca egyszerre oly fájdalmasan, oly távolian, oly titkosan tűnt fel a homályból, hogy pillanatra minden tagomban undort éreztem magam iránt és mélységes megvetést. Elviselhetetlen volt. Egyszerre ellenállhatatlan kényszerben jelentkezett az érzés: hogy Horovetznének azonnal és haladéktalanul elégtételt kell adnom, valami mély és gyötrelmesen édes megalázkodással: meg kell csókolnom a kezét, vagy a ruháját s így meg kell értetnem vele, hogy mily igaznak és szomorúnak és végtelenül jónak tartom őt. S hogy most azonnal meg kell tudnia, hogy rá gondoltam, mikor a csillagokról beszéltem s hogy nem, nem, nem vagyok cinikus s hogy ő oly végtelen, mint a Tejút és hogy minden csodálatos és hogy repülni fog ő is, mert nem hagyom itt a porban és szomorúságban. Igen, igen, mindezt meg kell tudnia.

Hogy egészen őszinte s precíz legyek: e felindulásom nem egészen elvont érzelmi folyamat volt: homályos remegéssel egy képet láttam magam előtt. Oly igazán s mélyen s tökéletesen sikerül majd beszélnem, - így mondta ez az érzés - hogy Horovetzné végre egészen átérzi a dolgok mélységét s egy felszabaduló zokogás rohamában fejét karomra hajtja s én lassan simogatom a haját.

A következő percben kint voltam az udvaron. Lüssterkabátomat a lépcsőn gomboltam még be. Átlopózkodtam a tulsó veranda felé. A gesztenyefa alatt egyszerre megláttam a fényt: az ő ablakuk ki volt világítva. A mellem úgy feszült, vissza akartam fordulni. Egyszerre kinyílt az ajtó és a fényárból a kék ruhát láttam kifordulni. Már akkor tudtam, hogy egyetlen szót se fogok szólani.

- Ki az? - kérdezte riadtan, amint a sötétben meglátott.

- Fricike, maga az? - mondta újból a csöndben.

Nem feleltem.

Még a suhogást hallottam. Aztán ott állt mellettem egy meleg és puha tömeg.

- Kedves, hát maga még fent van? Mit csinál itt?

Nem feleltem. Akkor először hallottam életemben asszonynevetést. Az arcomat csókolta meg és fejemet pillanatra a melléhez szoritotta.

- Képzelve, Fricike, megjött az uram, nem is vártam. Most átszaladok borér.

Egy percre egyedül maradtam. A kerítésen néztem keresztül és megláttam a Vénusz csöndes korongját. Egész testemben csönd volt. Már jött is vissza.

- Na, jóccakát, Fricike, pá - sietett. Az ajtót becsukták.

És akkor a sötétben halványan s derengve először bukkant fel megzavarodott szivemben egy távoli sejtés, hogy van valami a földön, ami fontosabb a csillagoknál s a végtelennél s kietlen ködfoltoknál a naprendszeren túl és hogy a csillagok és a tenger talán valami nagyon buta dolog, velem együtt.

Még valamit mondani akartam. Éreztem, hogy még valamit mondani kell, a kivilágított ablak felé indultam: de abban a percben az ablak kihunytt és elsötétült. Mi ez, mondtam és megálltam. Mi ez, ismétetem magamban dacosan és sürgetően, mi ez, mi ez. Mi ez, suttogtam utoljára oly halkán és oly fájdalmasan, mint az esteli szél, mely arcomba csapott: vacogva és dideregve. Mi ez? Mi történt?

Mi ez? Mi történt veled, vékonycsontú, didergő gyerek, ki most úgy tágranyitod a szemed? Mit állsz itt legörbült szájjal, mint a vadember, ki előtt villám csapott le - ismeretlen, félelmes és fenyegető gonoszság. No jöjj, ne állj itt mit állsz itt az ablak előtt? No jöjj, fussunk, fussunk az országuton, vagy gyerünk ki a mezőre, hallgass ide, beszéllek hozzád, ne figyelj arra az ablakra ott, gyerünk innen. Azok rosszak, gonoszak és ostobák: hallod-e? te kicsim, te édesem, nem méltók hozzád, no jöjj. Ne gondold rájuk, no jöjj már. Hiszen összeverődnek vékony kis térdeid: mit akarsz itt? Nézz a szemembe: nem ismered? Én ismerlek és az egész lelked ismerem: én szeretlek és tudom ki vagy: - te kis bolondom. Nem, nem, neked van igazad, a csillagok és a tenger - ez az igaz és ez a nagy és magasztos - de látod, ezek nem érdemlik. Másképen fogjuk azt csinálni - no jöjj már, ne hallgatózz. Ahhoz a szájhoz másképp kell beszélni és én majd megtanítlak - és nem megyünk ki a tengerre, hallod-e, azért se megyünk - ők nem érdemlik meg, hogy kimenjünk értük a tengerre... ők nem érdemlik meg a csillagos eget, melybe szomjas kis arcod felemelted. Látod-e, én ismerem ám őket és mondok majd neked valamit - - látod-e, erre van szükség, mert ők csak derékig állanak a csillagos égben és az arcuk lefelé figyel. És nagyra nyitott szemekkel kint hagyott téged dideregni és vacogni a sötétben - azt az arc, amit a Plejadok csillagképébe belerajzoltál. Kicsikém. De nyugodj meg. Én jobban ismerem azt az arcot és tudom, mit jelent - tudom mit jelent, a gonosz és rossz és hitvány. No jöjj, menjünk már innen - látod az izmait? már nem véznák és törékenyek, mint a tiéd - erősnek és keserűnek kell lennem, hogy megbosszuljalak.

-51-

KÖNNYEK

-52-

- Igen, doktor úr.

- Igazán különös, sajátságos eset. Egészen józanul és okosan szeretném előadni. Tudom, valamelyes ideg-dispozíció az egész, tudományosan meg lehet magyarázni. Nem is vitatkozom én, hanem majd megpróbálom elmondani a szimptomákat, úgy, ahogy én látom őket. Én ezen sokat gondolkodtam és magam is csináltam elméletet a dologról.

- Ó, nem mintha azt hinném, hogy ön segíteni tud rajtam. Bár talán lehet ezen segíteni is, nem tudom. Hiszen az természetes, tisztában vagyok vele, hogy betegség. Amint itt ülök, szemben az állótükörrel, látom az arcomat: sápadt, békés és szelid fej, vörösseszőke haj, enyhe és nyugodt szemekkel és ezek a szemek olyan különös, idegen szomorúsággal néznek most rám... Igen, ezek a szemek...

- Persze, mondom, nagyon furcsa. Egészen egyszerű és szokott valaminek is nézhetné az ember, amiben semmi rendkívüli nincsen... Nos, éppen azt akarom megmagyarázni doktor úr... hogy ez nem egyszerű és nem szokott... hogy mindennek mély és nagyon súlyos - jelentősége van - és hogy ez egy egészen új és titokzatos - titokzatos betegség - bizonyosan betegség.

-53-

- Végre is - megpróbálok beszélni róla. Nézze, várjunk csak, objektív leszek. Tudom, idegbeteg vagyok, doktor úr, mondjuk ki nyíltan, idegbeteg - és tudom, milyenek az idegbetegek. Szigorúan és kiméletlenül, kívülről vizsgálom magamat és megállapítom, hogy a hiszterikusok és kéjelgők egy fajtájába tartozom, azok közé, akik az idegeik beteg érzékenységét valami állandó és zsidbasztó izgalommal kell, hogy narkotizálják. Az én fajtámból kerülnek ki, bizonyosan az én fajtámból kerülnek ki az ópiumszívók és hasisélvezők is - az alkoholisták és játékosok - és azok, akik a képtelenség és fürtelem iszonyatos és eszeveszett örületéig feszítik a szerelmet... Csakhogy ők a tulsó végleteken vannak.

- Míg én... Nézzen a szemembe doktor úr, nyugodtan és búsan kiállják az ön erős tekintetét. Ezek a szemek.

- Azt szeretném tudni, megállapította-e már az anatómia... hm azt a csudálatos és érthetetlen kapcsolatot, ami a lelki jelenséget egyszerre és váratlanul testi jelenséggel köti össze. Ime, lelki bánatom van, lelki érzeteim... Valami elvont dolog. Aztán egyszerre szorongást érzek - összezavarodik és elhomályosul valami az érzetek között... s a következő percben víz, igazi, tapintható víz árad belőlem - konkrét jelenség - amit egy elvont, valótlan tünemény idézett elő. Mintha gondolat és érzés térben és időben anyagot formálhatna... a képzeletem - érti?

-54-

- Ön mosolyog. Ezt tudománytalannak és naivnak tartja, értem. Hát akkor más valamit mondok. Nem gondolt-e még arra - nem vette észre ön... azt a sajátságos hasonlatosságot... a könnyezés és... és a szerelmi mámor között? Én régen, csodálkozással és elfogódva észrevettem. Mindkét esetben (no, milyen tudományos vagyok, így mondom: eset) mindkét esetben az életérzésnek nagyon erős, borzasztó fokozásáról van szó - egyik esetben ujjongás és diadal, -

görcsös fájdalom, görcsös félelem feszíti élettudatunkat a másik esetben. Görcs mindakettő: rettenetes, túlzott energiák kapaszkodnak az élet libegő árbockötelébe – a hajót veszekedett tarajok forgatják – táncol az élet, vagy ilyesvalami. A kéj és a gyötrelem görcse – érti ön? Fölzaklatott és riadt lelkünk tüdönkbe, torkunkba, szívünkbe szorulva vonaglik. Valamit várunk: borzasztó és rémületes megoldást, valamit, ami a halálhoz hasonlít. A fejünket gránitsziklába fúrunk bele, most halántékunk lüktető, irtózatossá erővel tartja szétfeszítve a sziklarepedést – de már nem bírja tovább – a következő percben lihegve elernyed majd s az összecsucskodó kő szerteroppantja koponyánkat. S ekkor, a kéj s a kín tetején egyszerre megszakad a görcs – hirtelen nyugalom áll be és kihűlt szívünkéből vér szivárog el. A láthatatlan kéz elereszti agyvelőnket s halálos megkönnyebbülés remeg át a boldog idegek billentyűin. Megnyugszunk és a halált érezzük. Most halk folyam indul meg belülről, előnti a partokat. Ez a kéj mindkét életjelenségnél ugyanaz: nedvek távoznak el a testből, nedvek a megszakadott görcs magvából, amik méreggá váltak volna s megfojtának. A gyötrelem tetején duzzadt szemünkbe, szökik fel a nedv... a szerelmi mámor teljében – igen, doktor úr.

-55-

- Ó nem, egészen nyugodt vagyok. Mosolyognom kell az ön aggodalmán. Azt akarom csak megmagyarázni önnek: ezekért a nedvekért volt a görcs, ez a megoldás, ez a megváltás, ez a felszabadulás – és ez a kéj. Hogy a lelki jelenség – ijesztő vágy és rettenetes gyötrelem – testi jelenséget vált ki és belefűl – boldog, végtelen és tragikus halállal eltemetkezik a testbe, megadja magát... Ez a lélek hódolata a test előtt – ó százszor, százszor éreztem! A megfeszült, megfeszített lélek elhanyaglik – átöleli kacagó szerelmese lábait és csiklandozó bőrét ájultan csókolja meg... Igy képzelem.

- Nagyon köszönöm, doktor úr. Jobb is, ha így nevezem: mondjuk hát, ez „a kéj pszichológiájának egy új elmélete”. Ön igen figyelmes, tudom, hogy kicsit kuszán beszélek. Igaza van, ez nem is tartozik ide.

- Én magam, hiszen én magam ismerem ezt a kérdést... én csak a véleményét jöttem kikérdezni... Mit gondol ön erről?... És hogy is kezdjem csak?... Petyhüdt és fáradt vagyok. Valami nagy, ostoba nyugalom van most bennem: egy csendes folyó árad, áradozik, messziről figyelem... Messziről hallok, amint beszélek... Nagyon csendesen és egyhangúan beszélek, nem fárasztja önt ez? Most ne szóljon közbe egy ideig, amit még elmondok, halkán és nyugodtan áradni fog belőlem és én lassan behunyom a szemem.

-56-

- Szóllottam eddig a kéjről és beteg kéjelgőnek neveztem magam. Érti-e már: a fájdalom kéjence vagyok: nagyon furcsa, nagyon furcsa betegség, hm. Bizonyos, hogy csendes és melankólikus természet vagyok, de nem ez a fő. Nem, az igaz, nem járok emberek közé. Látja, ez a szobám: – szeretem. Szeretem a szürke függönyöket és a kályhát, mert félhomályba van és konokul, makacsul hallgat, ásító ajtókkal. Nem, már régen nem zongorázom, – de ülni szeretek a zongora előtt, félkezesen a billentyűkön pihen és hangtalanul rémítgetem a csöndet. Várom, alkonyodik-e már – lassan homályosul, a falak ráncosok lesznek s mint két kimerült szem árkában: a két ablak alatt fekete gyűrűk torlódnak fel az árnyból. Még néhány percnyi szünet – érzem már, némán s boldogan indul szívem felé a néma bűn. Valamit közbe kell vetnem, mielőtt a folyamatról, kéjelgéselem processzusáról beszélnék. Nem vagyok szentimentális és gyűlölök minden pátoszt. Ezt tudnia kell, hogy megértsen. Ami az én lelkemben végbemegy, mikor szememmel bűnözők: annak nincs köze életemhez, kudarcaimhoz, apró és ostoba körülményekhez, melyek körülvesznek. Nem életemet siratom s nem dolgokat – ostobaság. Ez egy folyamat, amit előidézek magamban – mámor és kéjelgés, öntudatos pszichikai művelet. Figyeljen – most érzem, el tudom mondani önnek, hogyan történik – most egyszerre tisztán és világosan érzem. Látja, amint itt a zongora előtt ülök – sokszor az az érzésem van, hogy hangokat kellene megütnöm – cis, cis, dé – és világosabban, érthetőbben szólanék ezekkel a hangokkal. Nem gondolt-e még erre? Az agyunk szintetizáló, spekulatív produktumait, szóval értelmi gondolatokat nagynehezen körülírunk még szavakkal – de szeretlen és merev, formálhatatlan kéregek a szavak, mihelyt arról van szó, hogy egy ad hoc, önmagából fakadt és külön lelkiállapotot, szóval érzelmi állapotot magyarázzak. Persze, ha meggondoljuk, ez nem is lehet másképp... A szavaknak történelmi fejlődésük van s megállapodott általános fogalmak fűződnek mindegyikéhez – hiszen a legtöbb szó eredetileg egészen mást jelentett, mint ahogy én most szeretném... Szerencsétlen küzködés... De homályosan érzem, hogy száz és száz év múlva, mikor majd egészen pontosan és elhatárolva megkülönböztetik majd az emberek az agy érzelmi és értelmi működését s mindkettőnek célját tisztán látni fogják – hogy akkor a társalgás nyelve zenei hangokból fog állani, mert érzelmi és hangulati szuggesztió lesz az emberek érintkezésének a célja – és ennek a célnak ama zenei nyelv felel majd meg, mely akkor világos és érthető lesz s minden érzésre félremagyarázhatatlanul egyetlen árnyalattal felel. Szavakkal írni fognak csak – ó, plebejus szavak, durva és csökevényes fegyverei most egy harcoló s végső boldogságáért küzdő, még meg nem állapodott társadalomnak. Szavak, szavak... most egyszer hadd bíbelődöm veletek, összecsucskozlak, raklak, rendezlek titeket. Hadd veszek egy hosszú, nehéz lélekzetet... Figyeljen, én is figyelni fogok.

-57-

-58-

- Mikor kezdődött s hogyan fejlődött ennyire betegségem – nem tudom. S ha tudnám is, nem ez a fontos. Most már annyira vagyok, hogy jól ismerem ennek az állapotomnak természetét s a roham egész lefolyását, úgy, amint előidézttem, tisztán tudom előre. Ime, ahogy mondtam, itt ülök a zongora előtt s kezeim a billentyűkön pihennek. Alkonyodik. Ravaszul és óvatosan figyelek: odakünt elhalkul a lárma s néma vizek kezdenek kopogni; tik, tak. Tik, tak, mondja az óra is. Tik, tak, tik, tak, mondom, s zúgatom fejembe a szót, mintha telefonkagyló zúgna a fejemben. Most, most: érzem, közeledik. Egyetlen, nehéz hangot ütök le a zongorán s a meglökött húr felmordul odabent az öbölben. Még nem jelentkezik? Tüdőm lassan szivárogni kezd: a két tüdőszármay

megereszkezik - már nehezül, lassul a lélegzet. - Most, most. - Még nem. - Még kell valami: egy szó, akármilyen ez: „nyomorúság” - de értse meg, ez a szó csak kiegészítő, irritáló eszköz: ezt a szót mint valami fájdalmas, kemény tárgyat óvatosan és kegyetlenül lenyomom tudómba, hogy a lélegzet nehezebb, lihegőbb legyen. Nehezebb, lihegőbb lesz: - most gyorsul a vonaglás s torkom már szorulni kezd - arcizmaim megnyúlnak s alsó ajkamat előre, kéjelegve, görcsösen mozgatom immár - orrcimpáim remegve tágnak - halk hörgés bugyog fel a mélyből - ó nyomorúság! élet nyomorúsága! - és most kifordult szemembe égőn szökik fel s jajongva zuhog le a könny. Ó, most érzem, zizegve, virgonc szaladással lefut az arcomon - ó boldog nyugalom, rettenetes gyönyör. Érti-e már?

-59-

- Érti-e már? Esténként, ha megnő ablakom előtt ennek az utcalámpának az árnya és felfut a falon - nesztelenül felszedelődzöm és leesonok. Kerítések vonulnak fel sorban és gyanakodva, összehúzott szemekkel sandítok be üres telkekre, hol rozsdás kölöncök lustálkodnak. Ostoba, pállott üresség. Még nem jött el az én óráim. Elhagyott utcákon úgy bánt a csönd, mintha óriási kagyló bongana, keresztülfutom őket és ismert tájakat keresek. Most százszor átéltem utcák következnének, gyűlölt és gyilkos vidékek, melyek kikoptak már lábaim alól. Tessék elhinni, alapjában hideg és érzéketlen vagyok: élet és halál iránt egészen megbénult érdeklődéssel, ezek közönyös dolgok nekem. Mi van még? Még néhány üres utca - most boulevard-ok következnének - most szép nők suhognak elő mindenütt. Ohó, értse meg, már dagad és nőni kezd egy gondolat, amibe megkapaszkodhatom. Ez itt: nők, nők. Szép, szép, szép nők. Igen, ez talán az egyetlen lehetséges dolog - gondolom újra meg újra. Szép nőnek születni - igen, ez lett volna talán egyetlen esélyem. Doktor úr, keserű haragot érzek a nők iránt, irigylem őket. Gyermekkoromban, emlékezem, dühös mérget fojtottam magamba, mert gyöngédségről s udvariasságról beszéltek nekem s intettek irányukban - már akkor meggyűlöltem őket. Nem akarok jó lenni hozzájuk - érzem, hogy fölényel kell megvetniök az én bús férfi mivoltom. Őértük van minden s mi, mellékterményei a fajnak, csak arra, hogy őket megtermékenyítsük: - az élet gyümölcsei ők, létrehoztak bennünket, mint egy szervet, amire az ő testüknek szüksége van. Leválasztottak örökké élő testükről - s mi gyötrődő, pusztuló szervek nyüzsögve húzunk körülöttük s várjuk az áldozatot - hogy aztán lerohadjunk a földre, ha koponyánk átkozott tartalmát, görcsös vágyak kocsonyáját, nyomorult agyunkat kilöveltük az ő testükbe. Érti-e doktor úr, mi halunk csak meg, levelek, porzók - a fa, a nő halhatatlan. Borzasztó. Kötéllel a nyakunkon mélységekbe ugrunk utánuk - velük vagy nélkülük - mindig miattuk halunk meg. Egyszer nyavalyásan, vonagló görcsökkel a tudómban, vágytam egy nőt - s irtózatossá kínokat csomózott torkomba az irigység, hogy szeretem s hogy oly szép s hogy nem én vagyok ő. Ki szerettem volna tépni a száját - s rettenetes volt, ahogy betelt s önmagát csókoló szeméi öntudatosan s borzasztó fölényel borultak el a kéjben, mikor áldoztam neki s azt hittem, én fogok győzni. Aztán hihetetlen levetségét éreztem és elsötétültem, mint az éj - mikor úgy nyujtotta felém csókra a kezét, hogy éreznem kellett: erre a mozdulatra a természet tanította őt. Egyszer ajult düh fogott el, egyenesen s nyugodtan állott egy kerítés előtt és én valamiről beszéltem. Akkor láttam, nem figyel rám és szájszögletében kihívó és bódítóan szép mosoly jelent meg. A kezében valami könyv volt, odakaptam, kitéptem a kezéből és odavágtam szoknyái elé. Ő nyugodtan, egyenesen állt tovább és ugyanazzal a mosollyal mutatott a könyvre: „vedd fel” így szólt. Sötétséget éreztem, egy pillanatra elállt bennem valami - s amint görbült háttal lehajoltam a könyvért, esküszöm önnek, a halál süket szele volt az, ami akkor hajam közé fujt. A súlyosan omló szoknyák mintha rettenetes magasságban elzárták volna a világot és én valami ürességbe zuhantam. Behunyott szemekkel átadtam a könyvet, elmentem onnan mint az alvajáró s akkor a lelkem is üres volt, mint a temető. Abban az időben, szerelmem egész korszakában nem tudtam sírni - de ezen az estén magamra maradtam és rájöttem, hogy gyűlölöm őt, reménytelen és veszett irigységgel gyűlölöm. S nyomorult férfiember, hosszan és elvadultan bolyongtam - este kábultan mentem föl s kongó fejjel feküdtem ágyamban és fuldokoltam órákon át. Ajult álom következett: éjfélben tompa és halálos álmomban jöttek csak meg a könnyek és én hanyattfekve, hangosan, sípólva sírtam föl álmomból. Akkor két órán át úgy patakozott szememből a könny, nyirkos tócsa maradt a padlón. Rettenetes kéj volt: azóta nem szeretek nőt.

-60-

-61-

- Igen... aztán nem találkoztunk - miért kérde? Nem mentem többé hozzá vagy ő nem akart látni többé - mindegy, nem emlékszem. Most már tisztán látom: nem őreá volt akkor szükségem, mikor vacogva vágytam rá hónapokig ez éjszaka után - hanem az emlékére, amit felhasználtam, hogy egy igazabb s hozzám méltóbb, magános kéjt formáljak belőle: az én gyötrelmem kéjét. Hordoztam magamban, csörömpölve jött utánam. Esténként, a második felvonásban föllopakodtam s behúzódtam páholyok sötétjébe. S akkor megmerevedett s kinyúlt arccal és csukott szemekkel túrtam, hogy átgázoljanak testemen a vad futamok. Mint valami paripák, úgy gázoltak a futamok és én egészen dermedten és sötéten szóltam le a szívemnek: ezek a borzasztó, dagadó jajgatások. Ezek a szabadulni vágyó, ágaskodó paripák, zürzavaros, gonosz és kábító kaósz, ami szétpattantja az agyvelőm eresztékét: ez az én gyűlöletem, iránta. Ezek a szorongató és kérlelhetetlen daganatok - ez ő. Ő nyomorgatja, döfködi, kínozza odalenta a húrokat - ő bugyborékol gúnyos nevetéssel a triangelek között és ő bűg és nyög és jajong fel hozzám az oboákból. Egész szavakat vettem ki néha egy elvont hangban: hihetetlen. Három hang egymásután - cis, cis, dé - és ez egy szót jelent, átcikázik az agyamon. Akármilyen, ezt: jaj: mi lesz, jaj, jaj: - de azért mindig ez lappang benne: nyomorúság. Ilyenkor úgy lövel ki szememből a könny, mint valami égő zsarátnok: - de nem tökéletes a kéj - a duzzadt szem hirtelen megszikkad és nem tudja kilöki jól a vizeket.

-62-

-63-

Dehogy... hiszen mondtam, hogy elfeledtem aztán... Mondom, nem ő maga volt fontos... később elmosódott ez a kép és csak a készség maradt meg. Opera se kellett már: hozzászóltam, hogy egy verki is megtegye ugyanazt a szolgálatot. Estefelé, elsötétült és nyomorúságos kapuk homályában keresem: egy tűzfal mögött megállok és sóvárogva lesem, mi vár rám. Népligetek

körhintája mellett különösen szeretem: – vidám nyekergés, tetszik tudni valami külvárosi népdal, ilyen: „Mikor tavasszal, enyhe napsugárban mosolygott ránk vasárnap reggele...” Várjon csak, eldúdolom... lalallalala... így, emlékszik? A verklík rendesen vidáman játsszák és sebesen, pedig lassú és szomorú a melódia, andante è come triste, – mit mosolyog? Akkor az első és második sor között megállok és nyitott torkomon engedem lefolyni e dallam gyűlölt szentimentalizmusát. Sikátorok sötét és lappangó árnyékában várok rá sercegő utcalámpák alatt. A hold vissza szalad előlem és kisebb lesz – azután akkora már csak, mint egy kis csillag... Most megint azt a sort, – ohó, liheg már, vonaglik már –... folytatok csak, zuhogjatok csak átkozottak... nincs kegyelem...

– Éjjelben café-chantant-ok lármájába vonszolom ezt a magános testemet. Képzeld csak, a dobogón festett arcú nők hegedülnek... úgy tépik a reszelős húrokat, mintha sajgó és viszkető idegszálaikat tépnék ki rozoga testükből – feketét rendelék és így megy ez órákon át. Akkor meg így szólok magamba: csönd. Vigyázz, az éj közeleg; – mi van még?

-64-

– Egyszer, még novemberben, kint jártam a törvényszéki boncintézetben is. Sziszegő gázlámpák alatt néhány orvosnövendék dolgozott, barna, szétvagdalt hullákat metéltek. Hátul, a homályban egy nagy láda állott: ide dobálták be a már feldolgozott részeket, – s a homályban karok és lábak és törzsek kavargtak a láda bűzös fenekén – s alul, egészen alul néhány vigyorgó és leszikkadt fej, teljesen kiszáradt szemekkel... Akkor hazamentem s otthon órákon át ültem a tüköröm előtt és néztem az arcom. Elferdült szájam huzogattam és gyötörtem, lefelé, az állam felé... nem akartak jönni... a fogamat csikorgattam... két ujjal fojtogattam a nyakamat... átkozott,... átkozott szemeim... döngöljete meg... muszáj...

– Máskor emlékszem, simán és szépen sikerült. Temetés, ilyesvalami, egy katolikus temetőben. Sok ember, a pap unottan gajdolva hadarja: „requiem aeternam...” Csatakos ködben a hosszú, hosszú jegenye... allék... Furfangosan várok, míg elmegy mindenki s egyedül maradok. Akkor oly édesen és nyugodtan közelgett... a puha és borús, süppedt homokon hangtalanul mozgattam a szájam és mellemen át daloltam: isten! isten! milyen kevéssé fontos mindez! Istenem, miért csufoltál meg bennünket! S némán folydogáltak akkor. Utánna halálos nyugalom következett, mely napokig tartott.

-65-

– Néha, de ez ritkábban, váratlanul s hirtelen jön; nem számítok rá, fél perccel előbb nem is tudom még. Egyszer fényes nappal, a vásárcsarnokhoz közel siettem, az utca másik oldalán hajlottható és nagyon vén ember jött; ősz, hosszú szakállal. Nem látott, egyszerre egy uborkát szedett ki, megállt, nem birta tovább, beleharapott. Szemeit behúnyta és rancos pofáján két oldalt lecsurgott a lé, mintha zöld könnyek zuhogtak volna. Ádámcsutkjája rancosan mozgott, míg gyötrődve lenyelte. Mintha a szivemből szakadt volna fel, úgy szökött szemeimbe a rettenetes szájalom. Nem tudom, hogy történt, világosfejű és hideg vagyok s túl minden gyerekes szuggeszió, szájalomról, öregségről.

– Tovább megyek. Hozzászoktattam magam, hogy parancsszóra szinte s akkor ömöljön túl fájdalom mámore, mikor én akarom. Vannak helyzetek és körülmények, melyek közt mámor-állapotom szinte feltétlenül beáll – érti? S ezeket a helyzeteket most már ismerem s elő tudom idézni. Vannak szavak, amelyeket el kell csak mondani... és vannak emlékek és arcomok és tárgyak, amiket magam elé kell csak tenni... És vannak hangok, két hang a zongorán... És főleg, ó ez a legfőbb, vannak könyvek és gondolatok... Elhiszi-e? Vannak könyvek, amiknek lapját felütöm... Ezt hallgassa meg. Kérem... hajoljon közelebb... nem kopognak?

-66-

– Hát aztán... no, mi van még. Nekem nagyon sok könyvem van... Nagyon jól ismerem a könyveimet... egyet többször elolvasok... sokat kívül is tudok. Itt feketellenek az üvegablak fenekén, látja? Végtelen, meddő sétáim után hazajövök, bezárom a kandi, kíváncsi ajtókat és bereteszelek mindent. Akkor lefekszem, a lábaim reszketnek még a járástól – és akkor körülveszem magam velök. Körülnézek. Zárva vannak az ajtók? Nem közelednek alattomos, nevető nők a kulcslyuk felé? Egyedül vagyok. Egyedül hagytak minket. Mégegyszer, lopva nézek körül – aztán kéjelegve lapoznak ujjaim a simuló lapokon. Ismerem már a lapot és ismerem a mondatot és tudom, milyen szóval kezdődik... Kérem, ne szóljon... ezt már meg kell hallgatni... ez igazán furcsa... Nézze, találomra kivesszek egyet... Dosztojevszkij „Raszkolnyikov”-ja... Akárhány olyan sor van benne, látja, ami nekem kell. No ez... nézze. Mikor Raszkolnyikov azt mondja Porfirnak, maga elé nézve, elfeledve mindent, rettegését, a büntetést, egész riadt, szorongó, szűkülő életöztönét – azt mondja: „az igazi nagy emberek már itt e földön nehéz bánattal járnak.” Ezt csöndesen és ravaszul olvasom el s elfojtok minden gondolatot. Akkor már árad, dagad görcsös szemeimben a süket könny. Most átfordítok... ide a végére... Raszkolnyikov Szibériában a fásult közöny és gőgös életmegvetés egy éve után, egyszerre meglátja fegyencársait, kikkel egész nap együtt volt: – s kinyilván agya az ájulás után, mint valami villámcsapás, úgy döbbenti meg az első gondolat „hát olyan nagy dolog ezeknek az a tenyérsi folt, az ablak rácsai közt – s az a forrás, melyet naponta egyszer látnak, munkában, hogy érdemesnek látják élni miatta?” Ezeket a sorokat soha sem olvastam még el áradó, boldog, nyomorult zokogás nélkül.

-67-

– Igen, doktor úr a könyvek... Ó, ingyenc falataim, drága könyvek. Ó, csemegéi nyomoruságomban kéjelgő szivemnek. Nézze, itt vannak mind: – hozzászorítom őket a szemeimhez – nincs egyebem náluk. A büszke, tragikus Hamlet... s azok a sorok, mikor Ofélia elé ül... Vagy Zarathustra, az a rettentő vers, a zokogó visszatéréssel végsoraiban: „Még sohasem találtam asszonyt, akitől gyermeket szerettem volna... ha csak nem ez az a nő, akit szeretek... mert szeretlek, ó, örökkévalóság! Mert szeretlek, ó örökkévalóság!” Két mondat Schoppenhauerből... Nézze, nehéz, ujjnyi betűkkel, berámázva, itt a falon. „Das Leben ist etwas, dass nicht sein sollte” meg ez: „Úgy látszik, nem érdemelünk jobbat e kettőnél: „élet és halál” –

mint valami képet, egy böcklini misztikus jelet hosszan és mereven nézem e két keretet innen... Remegő hangtalanul vonagló szájam hosszan, nehezen gyötri szemeim... borzasztó... már jön... akkor hirtelen átdobom testem a vánkoston... arcomnak két petyhüdt árka buján, mohó vággyal érzi már csurogni a vidám vizeket... igazán... higgye el... ugy-e furcsa?... Nagyobb ez minden szerelmi kéjnél... ezekkel az eszmékkel... ezekkel a szavakkal kéjelgek buján, reménytelenül, meddő gyönyörökben... magános férfiember, akit a bárgyú természet megtagadott, meggyűlölt. Üres és tátongó eszmék... igazság... igazság... igazság... itt vagyok borus szemeimmel... én nyomorult, fölösleges élet... ölj meg, igazság, tedd lábad a fejemre... eszmék, egy más dimenzió teste ti... forró testek, amiket lihegve ölelek magamhoz, amiket összeszorított szemeim közé ölelek, míg elfullad öntudatom a gyötrelmem gyönyörétől... Lábam, kezem, sárga, riadt arcom a tükörben... gyűlölöm, elhányom őket magamtól... nem kellene... nyögve, kapkodva meredek rátok... jaj, jaj, csavarjátok ki a testemet, mint a haszontalan és vizes ruhákat... fonódjatok a nyakamra... gyűrődjétek a szemeimbe... gyurjátok ki belőle minden szemetet.. én idegen testem... gonosz pántok... zuhogjatok csak...

-68-

- Eh mit, nem akarok megnyugodni... Hagyjon... Mit akar? Hogy mondta?

- Hogy én azt nem értem... Hazudom, én?... Hogy a tudomány...

- Nem értem... hogy ez mind vízió... hogy egy elnyomott érzékiség... hogy magamat...

-69-

- Hogy magamat siratom?... Hogy egy lefojtott szerelmi csalódás... ön ostoba...

-... mit bánom én!... Ön nem értheti meg soha... Hogyan? A boldogságom csődje... boldogtalan szerelem!... nyomorúság... hazugok és gonoszok... nem azt mondtam én...

- Hiszen ők se kellene már nekem... eszmék koporsói, néma kötetek... Igen, leszek még boldog, ő, leszek még boldog, tudom jól. Odakünt, szorongószívű utcák, remegő füstgomolyokon túl, mezők alusznak, érti-e - mezők alusznak, a szürke és ködös, lágy hegyek alatt. Az én lelkem elvisz engem oda és lefektet engem a nyirkos és pusztaság és szörcsögő homokra és pára párolog ki a földből, magános, kihűlt csillagzatok felé. Kihűlt bolygócsillagok, érett gyümölcsök az égen, logtak le fölébem: titeket megedzett a sós lé és én boldog vagyok veletek. Szelid temető szitaló ködében fekszem és jegenyék sora beléfoly a temető ködébe. Nem... ne menjen még... no látja... a ciripelő rengetegből egy arc nyulik felém és elkékült, nyitott szájamra tapad - távoli tüzek sziszegnek még a dombok lankái fölött és akkor megindul szivemből, szemeimből, tudóm minden rekeszéből megindul a könny és akkor úgy fogom kilöki magamból, öklödve, rángatózva, úgy fogom okádni magamból a könnyet, mint a megroggyant glecserek és a könnyek fortyogó szennye lebugyog a dombok lankáin és ködbe kuszál minden vonalat. Két kezem átszorítja a drága, tiszta rögöket és könnyekké szétömlött testemet az öblös, fekete föld szörcsögve beszívja. Tengerek és felhők felszivnak - tengerek és tiszta felhők, érti-e, érti - mert nem szabadott volna elhagynom őket... és emberré sűrűsödni nem szabadott volna soha... És akkor szertefolyt testem fölött egy tiszta és erős hangot ismerek meg ujjongva, amint kábultan bukik ki fejem a fullasztó vizek tetején, - egy hang dübörög végig tisztán és szilárdan felszabadult bércek falai közt: ébredj föl, merülj ki, ne sirj - a borzasztó álom véget ért.

-70-

VERKLSZÓ.

-71-

I.

Kresz úr, a vegyész mérnök, lejött az emeletről és benyitott az irodába. A gyár zúgott és rengett: ütemes tompa lüktetések borzongtak végig a falakon. Ma reggel kezdték el a szivattyúzást: az olaj készen feküdt a tartályokban és az összes gépek üzemben állottak.

- Magamnak kell lemennem, - mondotta Kresz úr, - direkte lehetetlenség, hogy ez az ember megint kijőjön a szobájából, hiszen összeesik s lépcsőn. Nem szabad megengedni, direkte lelkiismeretlenség.

- Hát csakugyan olyan beteg az öreg? - kérdezte Toma úr, a főkönyvelő. Kresz felé fordult és részvételt csóválta a fejét.

- Csak menjen föl és nézze meg, - mondta a mérnök. - Én egyáltalában nem értem, miért nem megy ez az ember tanárhoz. - Gondolkodva állott. - Valamit csinálni kell, tette hozzá.

- Hát annyira? De hiszen még tegnapelőtt bejött és dolgozott.

- Igen és húzta maga után a lábát, mint egy részeg. Beáll a tartályok közé, a fejét két kezébe szorítja és erőlködik - pedig a gyerek is látja, hogy láza van. Persze, maguk ezt nem látják.

-72-

A szemrehányásra senki se felelt, kényelmetlenül meg voltak lepve az emberek. Az „öregnek” Schuller igazgatónak a betegsége, vagyis ennek a betegségnek komolyabb fordulata, váratlanul jött. Mindössze harmincnégy éves ember volt, alacsony, csapzott bajuszu, nagyon kedves úr. Tíz évig mint üzemvezető dolgozott a vállalat berlini telephelyén: most másfél éve igazgatónak nevezték ki ehez az újonnan berendezett üzemhez. Schuller igazgató nagy ambícióval látott a munkához: a kinevezés, mely meglepte őt, a felelősségnek eddig ismeretlen, intenzív érzését váltotta ki belőle. Meg volt hatva és meg akarta mutatni, hogy nem érdemtelen a bizalomra. Azok közé az emberek közé tartozott, akik új miljöbe kerülve, újonnan képesek meglátni önmagukat is. Egész

egyéniségével belefeküdt a munkába: emberekkel látta el magát, dolgozott, fáradt és három hónap múlva megindította az üzemet. A társaság bizalmi férfiai, csupaszképű, széles angol úrak, akik minden hónapban megjelentek, leereszkedőleg mosolyogtak Schuller igazgatóra; jelezve, hogy a Társaság vár, a Társaság figyel, a Társaság nézi őt. A negyedik hónapban valami baj volt a tartályokkal: rozsdások voltak belül, vagy mi. A bizalmi férfiak arcán udvarias, de nagyon savanyu vonás jelent meg. Schuller igazgató ezentúl személyesen jelent meg a tartályoknál s a tisztításnál is, reggel hat órákor. Csakhamar ebbe is beleélté magát: mire ebédelni jött, korommal és piszokkal voltak tele arca és kezei, amit alig mosott le. Lenyelte az ebédet és rohant vissza a szivattyúhoz. Fáradt, kis alakja egyre jött-ment, az irodában is ott volt, a műhelyben is ott volt, mindenütt egyszerre. Azt hitte legjobb, ha mindent maga néz meg. „Csak maradjon Kresz úr, majd megnézem!” – mondta és rohant le. Este a vendéglőben lassankint lenyugodott. Alkalmazottai nagyon szerették őt, ösztönszerűen, mert nobilis lelkű ember volt. Néha beszéltek a világról, a városról és az igazgató elmerengett. „Hja a munka!” sóhajtott és legyintett.

-73-

De bajok jöttek. Az első öntés nem sikerült: március elején mindent vissza kellett szivtatni a tartályokba. Bármily buzgón dolgozott is az igazgató, nem volt még meg az a gyakorlata, amivel mindent előreláthatott volna. A bizalmi férfiak igazgatói ülést tartottak, amelyen Mr. Webster igen ünnepélyes szavakban ecsetelte a Társaság kivánalmait. Schuller igazgató elpirult, mint egy lány. Azontul aztán a vendéglőben is alig lehetett látni, most már a szivattyúzást is maga vezette. Április elején meghült és egy hétig feküdt. Akkor kellett jönni Mr. Websternek: egy hétnél nem bírta tovább, egy pénteki napon megint csak kimászott az ágyból és levánszorgott a műhelybe.

- De hiszen beteg még, igazgató úr! – mondta Kresz úr, a vegyész. Schuller igazgató lehajolt, hogy megnézzék az egyik cső belsejét, de lábai reszkettek.

-74-

- Eh, csak kábult vagyok. Nem baj, ha az angolok elmentek, megint lefekszem pár napra.

Az orvos összegyűlt izzadmányokról beszélt és ideg-kimerülésről. „Hülyeség!” – mondotta az igazgató az irodában és legyintett a kezével, – „a fejem van meghülve, majd kigőzölöm.”

- You, look ill, – vette észre kegyesen Mr. Webster. – Ha akarja szabadságoljuk pár hétre.

- Nem, nem, majd aztán, – sietett mondani Schuller igazgató. – Ezt a mostani párolást még meg akarom nézni. Különben mulékony...

Magában meg volt hatva a figyelemtől.

Az új szállítmányt még maga vette át, be is szivatta a tartályokba. A párolást megkezdették, augusztusra készen volt az összes termény. Változatlanul, lázasan folyt a munka tovább.

Szeptember elején, éppen mikor a szivattyúzáshoz kezdtek, egy reggel az igazgató elájult a műhelyben. De kisült, hogy nincs nagyobb baj: másnap újra megjelent. Az irodában, mialatt a kisasszonynak diktált, nyögött egy kicsit és a fejét fogta, hátul. Nagyon kíváncsi volt a terményekre. Két nappal előbb aztán fönt maradt, onnan izengetett, hogy az új csöveket hova helyezték, meg hogy mit írjanak a Társaságnak.

-75-

II.

Ezen a reggelen felkelt és felöltözködött. Mialatt lassan húzta nadrágját, homályosan emlékezett, hogy csütörtök volt, mikor lefeküdt. Igen, az új csövek, gondolta. Meg kell nézni a csöveket.

Mikor nyakkendőjét meg akarta kötni, észrevette, hogy kezei valóságos táncot járnak. Tulajdonképpen csak erre tért egészen magához, eszébe jutott, hogy a két utóbbi nap folyamán alig volt eszméleténél. A takarítóné, meg az orvos jött be hozzá egy párszor, ennyit érzett zavarosan. „Hülye!” – gondolta gépiesen az orvosra.

Így ült az ágyán. „Már nem fáj a fejem” – mondotta magában, „csak kábult vagyok, ettől a buta fekvéstől”.

Most úgy tetszett, megint elaludt, mert maga sem tudta hogyan, egyszer csak Kresz úr állott előtte és mintha már beszélt volna, előbb is. Ahá, a csövek, gondolta az igazgató és nagyon figyelni kezdett.

- Én azt hiszem legjobb lesz, ha így ahogy van bemegy Pestre, igazgató úr. A kilences gyors egy óra múlva megy, Toma úr majd elkiséri. Mégis a legjobb.

Az igazgató nem értette mindjárt, azt hitte, az öntésről van szó!

- Pesten kocsiba ül és elmegy a tanárhoz. Majd jó melegen felöltözködik, a kocsiban le is fekkhet.

-76-

- A tanárhoz? – kérdezte az igazgató gondolkodva.

- Igen, igen, feltétlenül. Majd Toma úr elkiséri. A doktor úr is mondta, mikor tegnap elment.

Felállt és kifelé tartott.

- Mi van a csövekkel? – szólt utána az igazgató.

- Rendszerben lesz minden, igazgató úr, csak most gondoljon saját magára.

Az igazgató úr egyedül maradt és magára vette a kabátját. Mikor Toma úr belépett, fel próbált állni.

- Hát igazán gondolja Toma úr, hogy bemenjek? - kérdezte.

- Bizony, igazgató úr, jó lesz, - mondta a főkönyvelő és köhögött, hogy elrejtse zavarát, melyet az igazgató nagy sápadtsága okozott.

- No nézze, alig tudok felállni, - tréfálódzott az igazgató. - Hát igazán Toma úr?

Borzasztóan nem tetszett neki ez a dolog, a tanárral. De érezte azt is, hogy nem lehet okoskodni. Zúgott a feje és káprázott előtte a világ. Együttal nyugtalanság fogta el.

- De el tudja intézni Kresz az angolokkal?

Aztán hirtelen elfelejtette ezt is és megint leült az ágyra. Most megint jöttek a mellébe azok a különös, félős érzések, mintha valami felfuvódnék a tüdejében, vagy mintha karika szorongatná a mellét. Nyirkos hidegség borzongatta. Igen, igen, ő nagyon beteg, elmegy a tanárhoz. Ez a legjobb.

-77-

Lent a lépcsőnél álltak egy páran, homályosan emlékezett később, hogy azokkal kezét fogott, de akkor nagyon rosszul lehetett. Veresnek mondott is valamit és Kresz egy plédet adott neki. A gyár zúgott és rengett, puffogott és zakatolt. Amint az állomás felé mentek megint eszébe jutottak a csövek. Olyan különös volt, hogy nem érezte a lábait, mintha bársonyon járna. Toma úr vitte a plédet.

Az állomáson leült és egyszerre olyan jól érezte magát: elmúlt az a szorongó nyugtalanság. Úgy érezte, most szabad pihennie. „Az a Kresz ügyes ember, mindent szépen meg fog csinálni” gondolta és egyszerre lebukott a feje, elaludt.

Arra ébredt, hogy fuldoklik. Jobboldalán, a torkából, föl a fejéig, mintha hosszú hólyagok nyúltak volna. A vasuti kocsik lépcsőjén állt, Toma úr lökdöste fölfelé. Bevánszorgott a kupéba, belevetette magát egy sarokba és borzongott, hosszan elengedve magát.

- Köszönöm jól, - felelte néhány perc múlva Toma úrnak, aki nem is kérdezte. Megint elaludt, mintha fejbeütötték volna.

Akkor napsugaras mezőket látott, egy hosszú, nyugodalmatlan folyót, amely lüktetve, szabályos morajokkal ömlött, terjengett. Ennek a folyónak a partján állott az ő sárgára meszelt házuk, a nyaraló, amely előtt az apja szokott üldögélni. A parton sok kavics volt és tutajdeszkák, rögös fűcsomók. A deszkák között folyton szaladgáltak a csibék, ezek a multságos kétségbeesetten csipogó, nyugtalan kis hely-csomócskák: - mintha a szél hajtotta volna őket. Este hamuszürke volt minden és végtelenül nyugodt: ő ott ült, kint a tutaj végén és belebámult a csillagokba. Titokzatosan vibráltak, hunyorogtak a siket, tompa messzeségben. És zizegett, zúgott, monoton, kábító zizegéssel az éjszaka. Akkor ő azt hitte, hogy ennek a bugó némaságnak valami lappangó, félelmetesen nagyszerű jelentősége van, amelyet ő meg fog érteni valamikor. És ekkor a nagyszerű, titokzatos, végtelen jövőre gondolt, a zizegő csillagok monoton bugása közepett.

-78-

A vonat sikítva, prüsszkölve futott rá a váltóra a pályaudvar zúrzavarában: aztán egyszerre megállt. Poros, füstgomolyokba törő napsugár terpeszkedett a sinekre, melyeken őrielt kavarodásban tolongtak az utasok, mállaszállítók. Schuller igazgató hozzá ütötte fejét a támlához, de rögtön magához tért. Gyöngye volt, de nyugodt. Egyszerre fölegyenesedett, mintha elhatározta volna magát valamire: szó nélkül a lépcső felé tartott, hogy leszálljon. Mikor leült, nyugodtan visszafordult és Toma úrnak, aki csodálkozva követte, egészen biztos, természetes hangon szólt oda:

- Köszönöm Toma úr, nincs szükségem tovább itt önre. Most elmegyek a tanárhoz. Ön menjen vissza és mondja meg, hogy minden rendben van.

És mielőtt a bámuló Toma úr magához tért volna, érthetetlen módon eltűnt az emberek között. Toma úr leszállt, gondolkodni próbált és nagyon szerette volna tudni, hogy most mit csináljon. Roppant kellemetlenül érezte magát, mert sejtette, hogy a dolog valahogyan nincs rendben. Tíz órákor mégis jegyet váltott és beugrott a kocsiba, idegesen vonogatva a vállait.

-79-

III.

Hogy tizenegy óráig hol járt és mit művelt, sohasem lehetett megtudni. Tizenegy órákor azonban megszólalt a telefon és Boros, a gyakornok, csodálkozva ösmerte fel az igazgató hangját.

- Voltam a tanárnál, - beszéli Schuller igazgató Pestről, - de csak tizenkettőkor lesz otthon. Lehet, hogy négyre hazajövök.

- Igenis, majd szólok.

- Ha az angolok megjönnek, mondják meg nekik... Különben, lehet, hogy hazajövök.

- Igenis. Majd idehívom Kresz urat.

- Nem, nem, ne zavarja.

Ez volt az utolsó szó. A telefon lecsöngetett: Schuller igazgató érthetetlen módon letette a kagylót.

Annyi bizonyos, hogy tizenkét óraker csakugyan felment a tanárhoz. Szeliden és okosan beszélt, csak nagyon halkán: a tanár csodálkozott, amint egymásután elmondta magáról a szimptomákat. Mikor megvizsgálta elhűlt.

- Azonnal vétesse fel magát a Berend klinikáján, - mondta azután. - Üljön kocsiba majd én írok egy pár sort. - Mikor elment az asszistens előtt: rámeredt és szemével jelezte: „Borzasztó!”

-80-

Schuller igazgató lassan lement a lépcsőn és egyedül kilépett a hideg októberi levegőbe. Felhajtotta a gallérját és megindult a fiakkerállomás felé.

Nem volt magánál.

Képek és szavak rohantak keresztül az agyvelején, gomolyogva, mintha súlyos, kóválygó felhők volnának. Kemény, ólmos tömegeket érzett, melyek lihegve küzködtek egymással - összeszorultak, jajongva zúgtak a fejében. Egy szó után kapkodott, amely a torkát fojtogatta. Olyan érzése volt, mintha löknék előre, utcákon keresztül; - egyszerre megfordult és tünődve nézett vissza.

Sárga házak voltak, jobbról és balról, lent valami piac, talán a Garay-tér. A köd elborított mindent, belefeküdt az utcába és lomhán hömpölygött előre.

- Ez az, - mondotta egyszerre a halálravált ember és halványan, gyermekesen elmosolyodott. - Ez az.

Ez a Hernád-utca volt, régi házak és egy hosszú kerítés. Egy kapualjában, túl a járdán, zöldeséges állványok, ezeket rögtön felismerte. Egészen világosan és pontosan előtte volt minden: a legapróbb részleteket is tudta és mindig nyugodtabbnak, könnyebbnek érezte magát. Egyszerre felnézett és meglátta a táblát: „Zirner Ede, vegyeskereskedés”. Most jön a telek, - modotta, - a sarkon túl. S halkán, megkönnyebülten, valami furcsa és vékony hangon nevetett - egy ember, amint elment mellette, megütődve fordult vissza és utánna nézett. Most már tudta, hogy mindjárt rendben lesz; felmegy a hátsó lépcsőn, a gangon oldalt fordul és felágaskodva, erőssen lehúzza magához a kilincset. Anyika a kis szobában, az ablaknál ül és feszes himződobon dolgozik. Felugrik és ijedten fut elébe. De ő gyorsan beszélni kezd...

-81-

- De hát ne félj, anyika, eltévedtem, de most már itthon vagyok... Egy nagy szürke házban voltam, ami folyton puffogott és zakatolt... és nagy simaarcú emberek hajszoltak... és folyton hajszoltak... és én halálrafáradtam...

Anyika némán hajlik fölébe - keskeny, mamás szája olyan furcsán, ismerősen görbül, mintha nevetni, vagy sirni akarna... Aztán kigyúl a zölderdős lámpafény... a sublód fekete, lomha tömeg ráárnyékolódik a falra... És egyre ketyeg az óra...

Mindjárt ott lesz... most az egyik udvarból ismerős, sajátságos hangok rikoltoznak elő...

Megállott és figyelni kezdett. A szűk és poros kapualjában kerekas verkli állott, egy toprongyos és álmos ember nyekergette.

„Trattatta, trattatta,
Tramtatarata, trattatta...”

A zsongató rikító hang csodálatos harmoniában gomolygott elő. Megint elmosolyodott, kíváncsian nézte az embert odabent és irigyelte... Csak egyszer odaadná a kezébe a forgatót... mindig az volt a vágya... Ő tudná forgatni... szép, ütemesen, egyenletesen kell forgatni...

-82-

A verklis egyszerre, nóta közepén, elhallgatott és kitöltötte a verklit. Nagyon zökkent a járda szélén és nyikorogva indult meg a következő utca felé. Mikor megfordult, meglátta a városi bundás, felhajtott galléros urat, amint megy utánna... Ment utána, ódalogva, hogy észre ne vegye... Nem tudott ellenállani a vágynak, borzasztóan szerette volna tólni a kocsit és forgatni a kapuk alatt.

Végzetlenül csodálatosan érezte magát... Mi volt ez? Közeledtek ahhoz a házhoz - - az a ház világított messzire a homályban. Ő végzetlenül fáradt volt már! S álmosan és meggyötörten húzta maga után a lábát s érezte, hogy össze kell esnie...

A verkli újra zökkent és most befördült abba a házba... Utánalódult s hosszú, hosszú sóhaj szakadt ki a tüdejéből. A szűk, ismerős kapualjából egyszerre kitárult előtte a kert - ez volt a kert - hátul a méla poroszöld eperfával: a sárga falakat emeletnyire bevonta a futóbab. De milyen kicsi volt minden! Szemben a kapuval ott fityeget a korcsma cégére.

Ám a kapualja szűk és sötét volt. Tudta, hogy jobbra kell fordulnia: - a második emeleten bemegy és végighalad a gangon. Megfogta a lépcső karfáját s ekkor halkán, zökkenés nélkül lesiklott mellette a földre. Végigterült, aztán megint összehúzta magát és úgy maradt.

-83-

Ó igen, végzetlenül fáradt volt! Nehéz nyomást érzett és egyenletes lüktetést... A nagy simaarcú emberek meghajszolták... de azért még fölmege, gondolta, inkább nem szól anyikának... végigfekszik a kis szoba diványán és kinyújtja... nagyon erősen kinyújtja minden tagját és elpihen... És ha anyika kérdi, nagyon halkán, nagyon halkán felel neki a félhomályú szobában... hogy meghajszolták a nagy, simaarcú emberek végighajszolták, halálrakergették... és most pihenni akar... pihenni végtelenül és szakadatlanul...

És akkor szólalt meg odakint a verkli. Odafordult és kint a kertből látott egy darab eget, melyen az alkonyi tompaság közepett halvány és bártortalan csillag kezdett el éppen vibrálni.

S most a verkli távoli zengésére eszébe jutott a léghajó, az ő léghajója, amit ő készíteni akart... hogy repüljön vele... s eszébe jutott, hogy nagy és különálló emberré akart lenni... s hogy minden oly nagyszerű, titokzatos és véghetetlen ebben a nagyszerű, titokzatos és véghetetlen csodás rejtelmektől ezerszinű, óriás életben, mely fölötte és körülötte gomolyg a verkli régi, régi, távoli zengésében... Nincsen vége és nincs eleje többé semminek - ő megtalálta magát és felébredt a kínzó, gyötrelmes álomból, amelyben lenyűgözve, bután, gonosz óriások üldözték a szürke és vigasztalan álm-téereken át...

-84-

Nagyot akart lélegzeni: - aztán figyelni kezdett. Mélyen, mélyen a tüdejéből rezegve jöttek, tolongtak a furcsa horkolások... egyenletesekké és ütemesekké lettek és mindig erősebbek voltak... Mulattatta, hogy ő így hörög. Próbálta erővel csinálni, de nem ment.

- Anyika, - mondta nyafogva, - horkolok...

Nevetni próbált, az arca görcsösen széthúzódott, injjét felhúzta, elcsöndesedett és meghalt.

A KÖRHINTA

-85-

Indul.

A cifrára meszelt falakon hirtelen összemosódnak, szertefolynak most a naiv, boldog tájképek: messze mezőket, bodros vizeket, távoli vitorlákat ábrázolók. Csikorog a tompa faváz és borzolódnak libegni kezdenek odafönt a festett rongydarabok. Ferdén nekilódulva áll a vezető közepén, a tükrös, üveggyöngyös oszlop terebélyén. A gépzongora zengeni kezd.

Nyihorászó, aranyveretű ló. Himbáló, terpesz hintó mögötte: - kékre meg sárgára mázolt baldachin. Görbe strucc, üvegszemű, meredt zsiráf. Fúrge, furcsa, fafényű zebra. Lakkos, tükröző elefánt füle mögött bizsegnek, fujdogálnak a bojtok, rojtok. A feje üvegskatulya, tompora tükör. Rézgyűrűk csörögnek a lábán. Nyitott szájából titkosan, mereven vigyorog elő a fanyelv. Én kisfiú voltam, én féltém. Eleinte szégyeltem magam a többi ember előtt és messzi mezőket, bodros vizeket, távoli vitorlákat bambán bámultam a meszelt falakon. Valaki kézenfogott és mert vonakodtam, egyszerre fellökött a csikorogó, tompa favázra és nevetve intett: ne félj, csacsi! látod, a többi is. És egyszerre csikorogni kezdett a tompa faváz és libegni kezdtek a festett rongydarabok. Hahó!

Hahó! Forog a váz. Minden összefolyik. Zörögnek a pántok, sikosan elnyúlik a kör. A xilophon zsbongva harsog. Rugókon hullámoznak a fehér paripák. Szabályos, egyre sebesebb ütemekben csillannak meg a forgó, cifrakeretű tükördarabok. Egyre sebesebben libegnek a rongyok - a fehér paripa merev nyitott szája marad csak mozdulatlan egy torz, fafényű vigyorban. Sárgaruhás, karcsu és domboru leány ül rajta féloldalt és előre hajlik. Hahó!

-86-

Hahó!

Halljátok a visszhangot? A mezők verik vissza és a távoli, elmaradó sziklák. Most bódulni kezd a zavaros zongoraszó. Most tágulni kezd riadt, szomorú szemem és aprókat, gyorsakat, egyre sebesebben, lüktetni kezd a tudóm. Most nehéz veritékszag vegyül az olcsó, tarka ruhák és pomádés, durva fejek szagába. Zavaros kábulat gomolyog - ködök és gomolyok - de egyszerre tisztulni kezd és forró világossággal látni kezd az agyam. Hahó!

Hahó! Színek és formák és hangok vakítóan, élesen és elhatárolva zsbonganak és egyszerre látom és egyszerre értem meg mindegyiket. És amint egyre világosabb lesz agyvelőm: egyre jobban sötétül el szívem, mintha szakadékba zuhanna. Szédülök.

Szól a xilophon. Hahó! A sárgaruhás lány odaszoritja testét a paripához és előre hajlik. Szoknyája örvényleni kezd körülötte s a fehérharisnya kivillog. Nedves a szája és haja homlokába csapzik. Egy mesterlegény kurjogtatva feléje nyújtja a nyakát. A leányszilajul lendül vissza. Vigyorogva mered előre a megnyúlt paripa. Hahó.

-87-

Miért mindez a szörnyű zsvaj és hová rohannak ezek? Őrület száguld a paripákon? Hiszen ez a leány nem tartja már magát - lábát átvette a ló feje fölött, két combjával átszorítja a nyeret, testét vadul visszadobja, melle kifeszül és haja vésszen lobogni kezd.

Borzasztó. Mi történt itt? Bordó karikák suhognak füttyülve a szemeim körül. Most megláttam a leány nyirkos, tétova ködökben úszó szemeit. Remegve, riadtan meredek reá. Rekedt röhögést hallok és karok nyulnak a levegőbe. Valaki megfogja a lábát. A leány sikongva viháncol, aztán lihegni kezd. Zsivajgó lárma kavargó. S az egészet, mintha vasharangot kongatna egy súlyos, lassu kalapács: úgy kíséri a szívem nehéz dobogása.

Jaj, jaj. Nehéz veriték és tikkadt lehelletek öntik el az arcomat. Egy tükörben egyszerre meglátom magam és riadtan hőkölök vissza. Kié ez az ismeretlen, rettenetes fej, duzzadt arccal, zavaros és dagadt szemekkel? Ki vagyok én? Mit akarnak azok ettől a leánytól? Mit tolakodnak, mit lökdösik egymást körülötte, mit lihegnek, mit röhögnek, mit nyomakodnak, mit verekesznek? Mit csinálnak azok ott a homályban? Rettenetes! Nem birom tovább. Előrehajlom, összekuporodom - s im egyszerre letről, letről a mélyből - mintha elhagyott, távoli sikátorokból kúszna elő: - panaszos, szivettépő hang csuklik... egy kutya halk, vinnyogó nyöszörgése... Figyelni kezdek - és szívem megdermed a réműlettől. Rájövök, hogy belőlem jön e hang - egy

-88-

kutya szűköl és vonit elszorult torkomon keresztül – egy kutya szűköl és nyöszörög tudómben... egy kutya lihegő nyelve lóg ki párologva remegő ajkaim közül...

Ó jaj!... Nekem is... Nekem is... Én is... Én is... Én is akarok... Én is akarok...

És most kavarogj, vadul, diadalmasan, fülsiketítő gépzongora! Most libegjenek a kopott bársonyok és tarka selymek és százféle szín szikrázzék a fényben. És nehéz illatokban és szakadó veritékbe ázzék a sárga, örvénylő selyemöltöny... Csörögve verődnek össze az üveggyöngyök, mint vacogó fogak a láz borzongásaiban. Vacogok. Reszketek. Nyöszörgők és szűkölök. Hadd abba veszekedett, átkozott barom, hogy ezek itt meghallják, amit tátogó szájam dadog. Halljátok, zsirfejű munkások, szennyes, tarka ruhák... halljátok, izzadt, forró cselédek... Kalárist adok nektek és karperecet... Halljátok, odaadom a kék mezőket, boldog vizeket és távoli vitorlákat... Ezekből a füllegt rongyokból kell nekem... Sárgaruhás leány, te förtelmes és iszonyu, te süppedt és sárgaszemű... te szenyves és lihegő... hallod-e? Az én álmaimat odaadom neked, a végtelen kékséget és örökkévaló messzeségét, hogy magamhoz szoríthassam a melled... Hallod-e? A melled!... A tarka és gyönyörű selymek, a cifra üveggyöngyök és aranykeretű tükrök között.

Ó nyomorúság!

GÉNIUSZ

-89-

Este volt, – Hó-Fogyat, ahogy Va-Kondiában nevezik és a kávéház szél-redőnyeit lehúzták. Az előkelően, különböző tapintású asztalokkal berendezett szalonban megszólaltak a villamos jelzőhárfa és váltakozó g- és d-durban zúgtak szünetlenül, hívogatta a vendégeket.

A középső, ugynevezett „érides-asztal“-nál ült a kávéház rendes törzs-közönsége; zenészek, írók, tudósok: az előkelő világ ünnepeltjei. A társalgás lanyhán folyt, legtöbbjük nem is beszélt; unottan babrálta a széktámlák ujj-csiklandó arabeszkejeit. Éppen most érkezett Pipere, az író: – egy mélyhangú, likacsosbőrű, jóillatú fiatalember. Udvariasan végigtapogatta a jelenlevők arcát, megszagolta ujjait, aztán hanyagul leült.

– Hé pincér, – szólalt meg Szinfon, a divatos zeneszerző, az ő jellegzetes B-molljában, – egy pohár fél-higat hozzon és egy közép-szagú mákosat, de jó sima legyen! – Azután Pipere felé fordult és megtapogatta az arcát. – Olvastad? – kérdezte némi enyhe gúnnyal a hangjában.

– Mit méltóztat sz gondolni? – kérdezte feléje szagolva Pipere.

– Annak a félbolond Géniusznak a cikkét, a mai „Nemzeti Tapintat“-ban. Hé, pincér, hozza csak ide a „Nemzeti Tapintat“-ot.

-90-

Az alacsony, simaarcu gyerek sietve szimatolt az asztal felé és letette rá a „Nemzeti Tapintat“ keskeny, jószagú tábláit. Pipere ujjai kissé unottan futottak végig az első sorokon, azután visszalökte az egészet az asztal közepére.

– Olvastam, – mondotta közönyösen, – Géniusznál már régen meg volt a véleményem. Eredetieskedő különc, aki amellet nagyon szeretne idekerülni, a mi asztalunkhoz. Minden erejét megfeszíti, hogy valami ujat találjon ki, amivel fejbeüsse az embert. Snob.

– Tehát így fogod fel, – mondotta valaki elgondolkodva.

– Feltétlenül. Az effajta jelenségekkel nem szabad komolyan foglalkozni.

– Hát miről is ír tulajdonképen? – kérdezte egy egészen fiatal, vékony hang, könnyedén végigszagolva a társaságot.

– Azt én is szeretném tudni, – folytatta Pipere. – Az embernek belefájdul a feje. Őszintén szólva, én azt hiszem megbolondult.

Akik olvasták a cikket, mind hajlandók voltak most már odanyilatkozni, hogy Géniusz nyilván megbolondult. Nem volt érdekesebb téma, valaki ajánlkozott, hogy majd elmondja a cikknek a tartalmát.

-91-

– Tudjátok, mindjárt a kezdete nagyon különös. Géniusz naivan ünnepélyes hangon kijelenti, hogy bámulatos dolgokról akar beszélni, hogy filozófiájában csodálatos lépést tett, amiről könyvet is akar írni, ha ez a cikk megteszi a kellő hatást. Különös szavakban beszél erről a felfedezésről.

– Felfedezés? Hát mi az?

– Hja, ha azt csak így el lehetne fujni! Hát először is valami zavaros fiziológiai tanulmánnyal kezd. Az érzékszervek szubjektivitásáról beszél, abszolút és relatív megismerésről. Azt mondja, egy idő óta különös érzései vannak. Rájött, hogy a dolgok megismerésében és érzékelésében mi nagyon is szűk, szubjektív eszközökkel rendelkezünk csak. Azt mondja, kell, hogy a Létnek megmagyarázhatatlan, óriási jelentőségű tulajdonságai legyenek, amikről nekünk eddig fogalmunk se volt.

– Ugyan!

– Hülyeség! Régi vicc.

- Abstrakt spekuláció! - mondotta megvetően egy egyetemi tanár. - A fiu sok abstrakciót szedett be.

- Csak várjatok! Géniusz azután még cifrább, rapszodikus mondatokban arra tér, hogy az ő érzékelésében egy olyan bámulatos, érthetetlen változás állott be, amelyről ő bizonyosan tudja, hogy soha Va-Kondiában senki sem érzett hasonlót. Azt mondja, hogy a természet lényegének azokat az új, ismeretlen jelenségeit ő megérezte.

-92-

- Ugyan, ugyan, ugyan! Hát ez mi?

- Figyeljete, saját szavait idézem: „Eleinte magam is kételkedtem benne, de most már bizonyos vagyok és ez a bizonyosság olyan földöntúli, emberfölötti ujjongást kelt a szívemben, amelyhez foghatót va-kondi ember sohasem érzett még előttem. Fizikailag kezdődött, igen fizikailag. Egy idő óta arcom felső részében, az orr fölötti két lapos dudorban, amelynek rendeltetését tudósaink még most sem ismerik teljesen, - nos tehát, ebben a két dudorban sajátságos szúrás éreztem és folytonos ingert. Reggel felé, ha Hő-Kelet irányába fordultam, oly erős volt ez az inger, hogy fájdalmat okozott. És rájöttem, hogy ezt az ingert maguk a tárgyak okozzák, azok is, melyeket sem meg nem szagoltam, sem meg nem tapintottam. Nem tudom, hogyan magyarázzam ezt meg nektek, Va-Kondiák: félek, hogy egyáltalán nem fogtok megérteni.”

- Ejha, de ünnepélyes, - szólt közbe valaki.

- Úgy beszél, mint egy külvárosi plébános, - jegyezte meg egy másik. - Hiába, sohase volt stílusa!

Az előadó ujjai végigfutottak az ujságlemezen.

- Figyeljete, - mondta újra, - később így folytatja Géniusz apánk:

- „A dolgoknak tehát, amint most már bizonyos vagyok benne, kiterjedésükön, hangukon, szagukon kívül van még egy másik, nagyszerű tulajdonsága, amit szavakba foglalni képtelen vagyok. Ez a tulajdonság általánosabb, jelentősebb amazoknál. Nem tudok szavakat találni a lelkemben kavargó érzésekre; szeretném, ha a lelkemmel tudnám elmondani nektek, micsoda elragadtatást érzek, hogy birtokába jutottak ennek az új, abszolút Igazságnak, mely meglep és kiforgat mivoltomból. Egy új világ nyílott meg előttem, - ennek a világnak nincsenek határai és korlátai: ez a szellemek magasabb birodalma. A benyomások százezrei rajzanak és gomolyognak mámoros agyamban: képzeletem haloványan hullt vissza az ürességbe, amelynek szűk torkán kiemelkedtem a szabadba. Értsetek meg: mindenről tudok, olyanról is, ami nem esik érzékeim alá. Fölfelé fordítom arcomat - és határtalan, lágyan hullámzó képzetek borítják el az agyamat, mert valami végtelen, lágy lapot érzek, végtelen messzeségben. Lefelé hajtom fejem: és százféle benyomás lep meg, anélkül, hogy kezemet kinyujtanám. Közeledem felétek: és egyszerre idegenszerű borzongás fut át a testemen -: megéreztelek benneteket, anélkül, hogy érzékeltetek volna. Valami hosszú, nyúlós, libegő dolog vagytok; gomolyogtok és különváltok: félek tőletek. Mámoros kábulat fog el. Agyam már nem bírja a fogalmak és benyomások rengeteg zürzavarát - kiabálni szeretnék és kezemet kinyujtogatni. A Létnek, úgy tetszik, egy magasabb, szélesebb régiójába jutottam: közelebb a végtelen Eszmének székhelyéhez. Új élethivatás nyílik meg számomra - a mi utaink itt szétválnak. Va-Kond testvéreim - sajnálalak és szánlak titeket. Egy új, sohasem hallott, még meg nem alkotott, ismeretlen szót keres az elmém, amellyel szánakozásomat, boldogságot búcsuzóul kifejezzem, mielőtt lélekben eltávoznék tőletek. Kifutok a szabadba - - széttárom karjaimat: - és ujjongva, sikoltva tör ki szívemből egy ismeretlen nyelvnek ismeretlen kiáltása: Világosság!... Világosság!... Világosság!...”

-93-

-94-

A felolvasó elhallgatott és letette a „Nemzeti tapintat“ lemezeit az „érdes-asztal“ közepére.

Egyszerre csend lett: egy hangot se lehetett hallani az „érdes-asztal“ körül; csak a jelző-hárfák bugtak, siket, zizegő bűgással, mint azok a kerek kagylók, melyek a sószagú tenger partján akadnak bele a Va-Kondiák sarujába.

- Világosság... - szólalt meg azután savanyuan és bártortalanul valamelyik, mint valami vonakodó, rosszkedvű visszhang.

Erre a szóra mindenki felriadt abból a különös, idegenszerű érzésből, melyet a furcsa kis cikknek a hatása keltett. Megmozdultak. Színfonnak egy gyors és bosszus kézlegyintése volt: az egyetemi tanár kellemetlenül fölnevetett.

- Dekadencia, - mondotta egy esztétikus, - Ujabb iróink dekadensek.

Az író dühbe jött.

- Dekadencia? Ugyan, hagyd el! Snob! Stréber! Ez mind csak erőlködés... ide akar kerülni... közénk...

-95-

Az utóbbi szavakat már szinte hörögve mondta. Kinos szünet volt.

- De hát természettanilag... kezdte aztán egy ujságíró.

- Ugyan, fantazmagória...

- Metafizika, - fejezte be a vitát az egyetemi tanár. - A metafizika értéktelen, üres agy - spekuláció: még az okult tudománynál is hitványabb. Értelmetlenséget és zavart csinál csak a módszerben. Metafizika.

Itt igen nagy pontot tett, jelezve mintegy, hogy letárgyaltnak tekinti az esetet.

Ezután nem is lehetett sokat okoskodni.

- Metafizika, - bólintott tehát befejezőleg az esztétikus is.

- Metafizika, - vetette utánna sajnálkozva az ujságíró.

- Metafizika, - sóhajtott megkönnyebbülve a kritikus, örült, hogy ilyen egyszerűen meg lehet oldani ezt a kérdést.

Persze, metafizika, - suttogott utoljára a zenész, akinek tetszett ez a szó.

Azzal szeretetteljesen végigszagolták és végigtapogatták egymást. Több szó nem esett. Az író gondolt csak Géniuszra és megállapította, hogy végeredményben fegyelmetlen bolond. A zenész holnapi felléptéről elmélkedett. Az ujságíró arra gondolt, hogy mindezt fel lehetne használni. A többiek igyekeztek arra gondolni, amire az egyetemi tanár és azért megvetően mosolyogtak. Az egyetemi tanár nagyon meg volt elégedve magával és semmire se gondolt.

-96-

Egy támlás székben, az asztal fejenél, némán és mozdulatlanul ült közöttük Géniusz és kezébe hajtott halántékkal, réveteg mosollyal félig nyitott ajkain, nézte a Va-Kondokokat, amint lapos és sima homlokuk üresen belemered az asztal közepén égő lucerna tűzébe.

A DÁRDA

-97-

A bazalt-hegyek mögött olajos-sárgán bukott le a nap; gigantikus, kék árnyak nyújtózkodtak a páfrányok sudár törzsökei közül. Lent a völgyben lomha és buja gőzök terpeszkedtek és aranypor szitált: fölötté sötétén zöldeskék és vakító volt az ég, mint a zafir.

Ezen az estén tűntek el végleg a Négykezűek, le a Kettősfolyó irányában.

Ádám már két napja külön volt. Mikor a Csórszáju megharapta, egy páfrány ágain felkapaszkodott az okszidián-barlangba és most ott gubbaszkodott: két karjával átfogta a térdeit és elborult, vad szemével mozdulatlanul figyelte az utat, amelyet innen egészen a folyóig beláthatott.

Ádám különben már több hónapja nagy vizzályban volt a Négykezűekkel. Ebben az időben Ádám huszéves lehetett, de nem volt olyan, mint a vele egykoru nemzedék. Hosszú, lompos karjai vékonyabbak; vörös szőrrel bevont melle szűkebb és homloka szélesebb, meredekebb volt a szokottnál.

Mindez azért volt, mert születésekor Ádámot baleset érte. Anyja, a vézna és különös, tétova-szemű nőtény leejtette őt a fáról és akkor Ádám a fejére esett. Hét évig nyomorultan hevert a vacokba, míg a többi Négykezű a folyóparton szaladgált. A feje nagyon furcsán alakult: előrehajolt és kidudorodott. Fiatalabb korában mindent összeszedett, ami a kezeügyébe került, eldugdosta, halomba hordta a kerek köveket, egyenes csontokat.

-98-

És két nap előtt, reggel átjött a Csórszáju, a Kétfolyó tulsó partjáról. Messziről lehetett látni, amint hosszú keskeny fejét kitartotta a vízből. Mikor partot ért, nehézkesen felkapaszkodott a kövekre és egyszerre előrefutott.

A Négykezűek hirtelen szerteszaladtak: csak Ádám maradt ott, egy csomó banán előtt gubbaszkodva: - és hunyorogva, kíváncsian bámészkodott a Csórszájura. Mikor közelébe ért, ő is felugrott; - de a Csórszáju akkor már odakapott és megharapta a vállán.

Ádám borzasztó, hosszú nyiffanást hallatott, azután elfutott.

Két napig rejtőzködött a páfrányerdőben: harmadnapon átkelt a patakon és felkapaszkodott az okszidián-barlangba.

Most itt ült: elhagyatva, magában; elborult, ködös szemével egyre a partot vizsgálta, amelyről immár végleg eltűntek a Négykezűek. Átkeltek a Kétfolyón, itt hagyták ezt a vidéket, hogy soha vissza ne térjenek többé. A Csórszáju járt az erdőn riasztva az élőket. Attól futott el a Négykezűek csapata.

Elhagyatott és csöndes volt a Kétfolyó hallgatag vidéke.

És Ádám egyedül maradt.

Hosszú, szőrös karjaival átfogta a térdeit. Fekete homlokán ijedt, szomoru ráncok futkostak, végzetlenül nyomorult volt és tehetetlen.

Mikor az utolsó sugarak is lefutottak a bazalt-hegység fantasztikus ormairól: Ádám összeresztette és föltekintett.

Alig husz lépésnyire tőle, egy kiálló édesfagyökéren himbálta magát Éva.

-99-

Azonnal felismerte. Évának is ijedt, szomoru szemei voltak: azelőtt, mikor Ádám együtt volt még a Négykezűekkel, Éva volt az egyetlen, aki törődött vele. Átkarolta őt, hozzásimult, mikor hideg szelek fujdogáltak a Kétfolyó felől.

Most riadtan, meghökkenve nézték egymást egy ideig. Éva nem mert közeledni: féltősen összehúzta magát és várt.

Akkor Ádám halkan és panaszosan nyöszörgött és megtapogatta vállát. Fájt. De a szemei egy pillanatra felélénkültek: íme nem volt egyedül, Éva itt maradt, Éva is itt maradt.

Mire besötétedett, a nőstény ott guggolt már mellette: szőke, hajlékony karjaival átfogta Ádám nyakát és hozzásimult a testével. Így gubbaszkodtak hosszan, mozdulatlanul, a titokzatos fényektől foszforeszkáló éjben, egyedül a természet szunnyadó szívében.

Lent a folyó csillogott, békésen mormogva az éjben. A láthatárt hosszú sorban világították be a tűzhányók fehéren izzó fényoszlopai. Alant a páfrányerdőben olykor halk suhogás hallzott: majd felharsant a pleziozaurusz jajongó bőgése és hosszan, elnyújtva halt el a távolban.

-100-

Másnap mohot hordtak az árokpartról és behordták vele a barlang öblét. Éva banánát szedett és Ádámnak is adott belőle. Együtt bejárták a vidéket: felkapaszkodtak a vörösfa porcos ágain és együtt ették a gyümölcsöt. Sohasem hagyták el egymást.

De az egyedüllét tehetetlensége és nyomorusága nagyon rájuk nehezedett nemsokára. Egy reggel a Csórszáju felnyult az okszidián-barlang szájáig és lehányta a mohot. Ez az együttlétük harmadik hónapjában történt.

Délután Ádám hazajött és ott találta a Csórszájut. A barlang nyílásában ült és lomhán lóbázta a fejét. Éva a barlang bejesejében kucorgott, vinyogott, félt: nem mert a kijárási felé közeledni, a testét reszketés borzongatta.

Ádám nem ment be a barlangba. Egy félóraig ült az édesfa gyökerén szemben a Csórszájuval és nézték egymást. A Csórszáju szemei lomhán forogtak és kilátszott a fehérjük. Ádám görnyedten előrehajtotta a fejét és kimeresztett, buta szemei lassankint valami vörös, nyirkos párába borultak.

Félóra múlva egyszerre belenyilallott a mellébe: hirtelen átvette magát az édesfagyökéren és egész testével a Csórszájura dobta magát. De annak könnyű dolga volt vele: rövid, izmos lábaival egyszer megforgatta és a levegőbe dobta. Ádám hempergetőzve gurult le a sziklafalon és egy árokba zuhant.

-101-

Ennyi járt csak gyöngye, csupasz testének, melyet a mostoha természet még szőrrel sem borított be eléggé. A Csórszájunak pompás izmai, félelmetes körmei voltak: hatalmas állkapcsában vaskalapácsokként csattogtak a tompafényű kávak.

Ádám kíváncsi volt a folyópartra és leült a víz mellé. Végtelen, violakék óceán volt fölötté az ég; - a láthatárt szaggatott, füstölgő sziklaláncok fogták körül, feketén, kemény körvonalakban. A tulsó parton masztodonok sütkéreztek és néha megcsobbantották orrmányukkal a vizet. És a páfrányerdő mögül egyszerre cikázva, füttyölő suhogással süvített elő a repülő gyík: áthatította a levegőt; kifeszített óriási szárnyaival egy pillanatra elsötétítette a Napot, amint elcsapott előtte. Hosszú, hegyesen kinyújtott farka a villogó drágakövek minden színeiben pompázott.

Ádám bambán utánabámult, amint beletűnt a Kétfolyó narancssárga párázatába. Úgy maradt összegubancolódva, a homokbuckán. Egyszerre Éva képe jelent meg előtte a vizen és hallotta félős nyöszörgését az okszidián-barlang belsejéből. Ekkor különös, görcsös vonaglást érzett tüdejében: mintha a tüdejéből egy kéz nyulna ki és megfogná a torkát. A háta, melle még fájt a zuhanástól. És szegény, ködös, vad szemei mindig nyirkosabbak, sulyosabbak lettek a nyomoruságtól: egyszerre lebuggyant belőlük a víz és bele szívárgott ráncos, fekete szájába.

-102-

Akkor felállott és nyögve feljött a part tetejére. A nap éppen lebukni készült: vörösen, rézsutosan világított be az erdő lombjai közé. Amint át akart haladni a lankáson, egyszerre megbotlott. Lehajolt és fekete kezeiben egy szikár, egyenes rudat emelt föl: valami letörött szikár faág lehetett.

Megállott. Kiegyenesedett.

Egyik kezében a bükkfaágot szorongatta, kinyújtva maga elé; másik kezét lassan, különös mozdulattal emelte fejéhez.

Először, mintha a mellében érezte volna. Mintha valami hólyag fuvódott volna fel és lassan huzódnék a feje felé. Most már érezte, hogy a fejében van: abban a dudorban érezte, mely még a születésekor képződött ott, mikor az anyja leejtette őt a fáról.

Néhány percig tartott ez. Mozdulatlanul állott: szája kinyílt, kezében mereven tartotta maga előtt a bükkfaágot. És tehetetlen, buta állatszemei egyszerre nőni kezdtek, amint mereven rámeresztette őket: valami különös borzasztó kifejezés jelent meg bennök: vad rémület, várakozás; irtózat, gyötrelmes küzdelem. Fekete hajpamatai vadul belelőgtak homlokába, pofacsontjai kidagadtak. Nézte, nézte: bódult, révetegen, megbabonázva, a leháncsolt bükkfa-pálcát. Aztán egyszerre közelebb kapta a szeméhez: állkapcsai reszkető táncot jártak: a fejéből eltűnt az a rettentő gyötrellem.

-103-

És megszületett az első Gondolat.

Ádám hirtelen lehajolt és a bükkfa-pálca végét őrlött gyorsasággal kezdte hozzádörzsölni egy csillogó kvarc-darabhoz. A pálcavég keskenyült, hegyes lett. Akkor felkapta és vad ugrásokban sietett föl az erdei uton. Szemei vörösek voltak és világítottak a növekvő homályban.

A Csórszáju még ott űlt a barlang szádájában. Lehajtotta a fejét és szunyókálni látszott. A barlang belseje sötét volt már: egyetlen vérszinű sugár zuhogott csak beléje a magosból.

Mikor Ádám megkapta kezével a nyílás kőfokát: a Csórszáju felütötte a fejét és rábámult. Egy pillanatig tartott az egész: a Csórszáju hosszú szonorus mozgással emelkedett föl és még kinyujthatta lábait... Ádám egészen egyenesen állott: fekete, sovány karjai hosszan kinyultak, amint magasra, magasra emelte a bükkfa-dárdát.

Kétszer, háromszor döfött. A dárda sziszegve, puhán szaladt bele a fekete tömegbe: azután megingott és állva maradt benne. A Csórszáju egész hosszában kiegyenesedett, tántorgott és súlyos puffanással bukott előre. Néhány percig hörgött még: lüktető, vonagló mozdulatokban lökte ki magából a sűrű, fekete vért.

Egy félórával azután felkelt a hold. A vidék egyszerre ezüstös és álomszerű lett és végtelenül elhagyott. A nyugati égen tündökölve jelent meg a Vénusz és magánosan, álmatagon reszketett az éj pusztaságában.

És akkor Ádám felnézett a holdra. A Csórszáju kihült teteme előtt térdelt és Éva reszketve, fázva simult az ő testéhez. Most egyedül ők voltak, élők a vidéken, e barlang ótalmában, melyet vérrel vívtak ki maguknak.

Ádám ott szorongatta kezében a bükkfa-dárdát és most mindketten lenéztek a völgybe. Völgy és erdő hideg, gonosz rejtelmektől népesült: borzalmakat rejtett magában az Éj is, mely süketen fenyegetőleg borult le fölébük. Völgyből és Éjből néma, fenyegető ujjak meredtek elő: vad gyűlölettel; fojtott, vesztett haraggal vette őket körül az egész felbőszült természet, melyet harcbariasztottak egy bükkfadárdával kezökben.

És fenyegető, véstjósuló némasággal hevert Ádám lábainál a legyőzött állat kihült teteme, feketén, mozdulatlanul. Éjfélben kitört a vihar: tüzes lábak rugdosták a heglánc égbemeredő ormait. Zokogott és jajongott a megkorbácsolt vidék: hörgések és ordítások szakadoztak ki a földnek mélységeiből.

Jaj neked Völgy! Jaj neked Erdő! Nyugalmas éj, nyugodalmas éj, jaj nekünk! Szemek figyelnek mireánk a barlangok mélységeiből, mohó irigy Szemek. A romboló isten jár az erdön és bükkfapálcával döntögeti le a fák koronáját.

Az utolsó villám fényében még ott állott Ádám a barlang szájában. Dárdájával kezében mereven belebámult az Éjbe, mely kiátkozta és megtagadta őt.

És lőn este és reggel: a hatodik nap.

AZ INTÓ

I.

Béla, a gimnazista, hazajött az iskolából, de nem ment föl, a lépcsőházban állt két óráig és várta a postást. Béla már három nap óta vergődött ebben a lelki állapotban, mely a torkára űlt, a mellére űlt, fojtogatta, pofozta. Az intőkonferencia szerdán volt és ő nagyon jól tudta, hogy latinból és fizikából mégis megintik, még pedig írásbelileg. Tegnap délután még gyötörték holmi fantasztikus és bizzar tervek, melyeket élénken kiszínezett s melyek szerint például ő elmegy Launer tanár urhoz, a lakására és hideg és szenvedélytelen hangon előadja neki, hogy ő mit szándékozik elkövetni, ha az a dolog mégis megtörténik, latinból.

De este, mikor a májusi alkonyat lassankint párás, szürke homályba borította a Duna-partot, Bélát kimondhatatlan gyöngeség és szomorúság fogta el. Lejött az Erzsébet-térre és csak azt szerette volna, hogy túl legyen, túl legyen mindenben. A katonazenekar csudálatosan szépen játszott és enyhe, néma szelek fujdogáltak. Szerelmes Marcsák bakákhoz dörgölöztek. Béla tudta, mit jelent ez és irigyen, borzongva és szorongva az életre gondolt, mely oly borzasztó és végtelenül gyönyörteljes és melyben nagy vizek, hajók, robogó gyorsvonatok vannak s még valami, ami mindennél titokzatosabb. Kimondhatatlanul távol, elérhetetlenül állott most mindez előtte. Oldalogva, kábult fejjel kullogott egy ideig, aztán hazament.

Bélának akkor még volt két hatosa, füzetre. Vett háromér kókuszdiót és ötér olyan törmelék-csokoládét. Ettől nehéz lett a gyomra is és akkor gondolta, vesz még egy narancsot, az könnyű és savanyú.

A narancsot ette és mélységes, szaggató fájdalmat érzett. Összeszorult torkán nyomakodva csúztak le a szeletek és Béla valamit dúdolt magában, jajongva, értelmetlenül, de a feje zúgott, mint a telefonkagyló. A Gizella-téren fel volt törve az út, az árokban két munkás csövet rakott le. Béla sokáig nézte őket. Zsebredugott kezekkel ácsorgott, míg valaki rá nem szólt, hogy ne álljon útba.

Akkor végleg hazament. A lépcsőn még nem gyújtottak lámpát, alul egészen sötét volt még minden. Nagyon lassan ment fölfelé, cikk-cakkos vonalban mérte a lépcsőt, vigyázva, hogy mindig a másodikra lépjen. Sajnálta, hogy már alkonyodik. Eszébe hozta, hogy a leghosszabb nap még csak júliusban lesz, olyankor ők már nyaralni szoknak. Egyszerre édesbús fájó érzés fogta el,

megjelent előtte a falu, az édes, édes nyugalom, a nyár, a szünet: - a fű, a sárga barackfák és a csolnakázások. Azok a hosszú, hosszú, paradicsomi napok, mikor nincs iskola, nincsenek lelki gyötrelmek, csöndbe, nyugalomba, alkonyatok sárga ködébe folyik össze a gondtalan öröm.

-107-

A második emeleten meg kellett állania, annyira erőt vett rajta az emlék, a tüdeje elszorult. Nem, az idén nem lesz nyaralás. Ő a napsugaras falu! Milyen távol állott most tőle. Borzasztó volt gondolni is arra, ami jön. De hát igazán már nincs segítség?

Ekkor jut eszébe, hogy beszélni fog a postással. Igen, talán még minden jó lesz. Beszélni fog, mindent kimagyaráz. S miután lefeküdt volna a sötét szobában, reszketve húzta magára a paplant s ekkor egyszerre elfelejtett mindent és csönd és fekete sötétség következett és Béla a feketeszoknyás asszonyt látta megint, aki fehéren és suhogva jár lassan a Dunaparton, megáll s a vízbe néz.

II.

És Béla hazajött az iskolából, de nem ment föl, a lépcsőházban állt két óra hosszat, várta a postást. Mindabból, ami tegnap megnyugtatólag hatott rá, ma már semmit sem érzett. Hideg nyirkos aggodalom töltötte most el a lelkét, amint várt, nézett lefelé és úgy rémlett, hogy ennek nem lesz vége soha. Az első emeleten poroltak.

A postás először a második emeletre ment be. Bélának úgy elszorult a szive, hogy félt, nem fog majd beszélni tudni és nagyokat, hosszúkat lélegzett. A postás kijött a lépcsőházba, megállt, rendezni kezdte a leveleket. Aztán lassan megindult fölfelé. Jött, lassan és keresgélve és elment Béla előtt. Két méternyire lehetett, mikor a fiú utána indult.

-108-

- Kérem... postás úr...

A postás ránézett.

- Kérem... Záborszkyéknak...

A postás megállt, keresgélni kezdett és Bélának nagyot dobbant a szive. A postás egy halványkék borítékot vett elő és jókedvű bariton hangon olvasta.

- Záborszky, ügyvéd úrnak... Ez a papának szól.

- Kérem, tessék ideadni... majd én átadom...

A postás ránézett, aztán a borítékot nézte. „Állami főgimnázium“ ez állt a borítékon. Elmosolyodott, úgy látszik, volt már ilyen esete.

- Hiszen ott van a cselédleány - mondta, amint fölneézett a fehérfüggönyös konyhaajtóra. - Majd beviszem.

Béla nagyon fehér lett és lassan ment a postás után. Hallotta, amint a postás nagyot köszön és átadja a levelet Marinak. Aztán becsapódik az ajtó és az ember fütyülve, most már frissen és megkönnyebbülve szalad le a hátsó lépcsőn.

Béla lassan kinyitotta a konyhaajtót az előszoba felől és kiment a konyhába. Mari feltűrt szoknyával állt a polc előtt és a fazekakat rakta egymás mellé. Erős, barna lábai körül egész kis tócsa képződött a padkáról lecsurgó vízből. Súlyos átható szag áramlott mindenünnen: a csuprok közül, a teknőből és főleg a mosogató dézsa fölött. A leány megfordult.

-109-

- Hát az ifjú hol volt? - kezdett el kiabálni. - Majd lesz, látta volna, hogy ment el az úr.

Béla lassan jött előre, körülneézett és meglátta a kék borítékot Mari előtt, az egyik fazék mellett. Átlépett a lócán, odament és fölnyúlt érte. De már e pillanatban érezte, hogy minden hiába s hogy mindazok a gépies mozdulatok és szavak, amik még ezután következnek, egy reménytelen és halálosan sötét ismeretlen alagútjába vezetnek.

- Azt tessék ott hagyni, rikácsolt a cseléd. - Az az úré.

- Majd én odaadom, - mondta Béla határozatlanul és egyszerre fullasztó, tehetetlen gyűlölet fogta el.

- Tessék ott hagyni, - ordított a Mari és a tócsán keresztül oda ugrott. Ki akarta kapni a kezéből, de Béla visszarántotta. Most egy ostoba és lehetetlen birkózás kezdődött: a lucskos, mosogatólé szagú cseléd egyszerre szenvedélyes lett, érezte, hogy visszataszító és ez dühössé tette. Lihegve kapkodott, megragadta a fiú kezét és csavarta. Mikor a gyűrött papírlap kezébe került, ellökte a fiút. Béla fehéren, lihegve nézett rá.

- Adja vissza, - mondta rekedten. - Adja vissza! Cseléd! Maga cseléd!

-110-

- Alló! tessék bemenni! - mondta Mari, - Semmi keresni valója a konyhában.

És izmos karjának egy hirtelen kanyarításával belódította Bélát - s mikor az ellenszegült, nyomta az ajtót: Mari nagyot lökött az ajtón és bezárta.

Béla állt egy ideig, aztán megfordult, végigfutott a homályos előszobán és benyitott az üres ebédlőbe. A rolók le voltak eresztve és fülledt tompaság olvasztotta el a butorok körvonalait. Keresztül bukott egy széken és nekiesett egy asztalnak. Milyen kemény, villant keresztül

eszméletlen, ájult kétségbeesésén. Milyen kemény minden. A tárgyak, melyek ridegen ellenállanak reszkető kezünknek – a levegő, mely belénk ütközik – és odakint a sárga komor és élesvonású napfény, mely oly kérhetetlenül s keményen felszökik a házak rideg falai közt. Oly keményen s rettenetesen néztek le rá a képek és a falak kongottak és tátongtak a keménységtől és süket közönytől. És kemény volt minden, mint az utcák szürke és kongó kövei, mint a nehéz és gyötrelmes tanórák s az iskola padjai, a könyvek és a sárga, kemény tanárcok és durva cselédek és szikkadt teknők. S kemény volt a pisztoly hideg fogója, s a csikorgó asztalfiók, melyből kihúzta, s a fényes, éles kis szellentű, melyen nyirkos, remegő ujjai babráltak, míg elfehéřült, nyitott szája mint egy sötét lyuk reszketett szembe a csó kemény és fekete torkával.

-111-

III.

A morgue-kocsiban egy fekete ruhás asszony ül szemben a végigfektetett Bélával. Nyugodtan, békés fölénnyel megsímítja a vérrelcsapzott gyerekhajat és mosolyog.

– Csacsi te. Hová siettél? A nagy, gonosz emberektől szöktél meg és a kemény emberektől és azt hitted, nem lehet élni. Keménynek és ridegnek láttad az életet és nem akartál várni. Pedig én vártalak téged. Tudod? Én a fekete ruhás, suhogó szoknyájú asszony vagyok, akit rémülten és zokogva áhítoztál a szomorú estéken, föl húzott paplan alól. Ime, idejöttem és most fölébed hajolok. Nézd, nem vagyok kemény: – nézd, lágyan és mosolyogva símogatom szegény, ijedt kis homlokod és az ölem puha és meleg. Mégis megsöktél előlem és nem az én lágy és meleg és végtelenül édes testemre gondoltál, hanem az ostoba Launer tanár úrra, akinek sörtés, sárga ábrázata van és puffadt hasa. Elmentél, szegény, szomorú kis hős, vérző szivedre szorítva az ostoba intőt és behunytad a szemed, hogy ne láss engem. Pedig én vagyok a valóság, én, aki örökké élek és örökké meleg, mosolygó és puha vagyok – és nem a számár Launer tanár úr, akit arra találtak csak ki, hogy gyűlöletessé tegye a sárga, kemény halált s kívánatosá a meleg és édes életet. S most már hiába mosolyog vissza elfehéřült, durcás kis arcodba a napsugaras élet, melynek meleg asszonyszívéből mosolyogva nyújtja ki karját a könnyes számalom, hogy átölelje kihűlt, vézna kis nyakad. Most már nem tehetsz okosabbat, aludj és pihenj hát s várd meg türelmesen, míg föl szlött testedből egy új, boldogabb lelket formál majd az én ölem – lelket, melyet nem ismersz, s mely téged nem ismer. A tulsó parton várok reád, meleg és vigasztaló szavakkal. Aludj.

-112-

A PILÓTA

-113-

A pilóta kinyujtotta testét, mely a drótok közé gubancolódott, és nyitva maradt szeme nagyameresztve csodálkozott fel az égre.

Most hol vagyok, csodálkozott a velő, mely lassan szivárgott egy repedésen. Ezek a felhők feketék és sűrűek; még sohase voltam ilyen felhők között, és nem hallom berregni a motort. Nem érzem a kezeim és a lábaim se; görcs állt a kezembe. Most hol vagyok?

Lássuk csak: Domodossolában indultam el reggel. Gépem úgy ragyogott a napfényben, mint valami drága, óriási ékszer. A kormányt igazgattam és megszorítottam néhány csavart. Akik mellettem álltak, aggódva bámészkodtak az arcomba, de én rájuk nevettem. Hiszen én csináltam a gépet, – mondtam nekik – én csináltam az utolsó szegig, csak tudom, hogy kell vele bánni. Megveregettem a csavart, mint egy paripa lobogó sörényét. Aztán belepattantam az ülésbe. Két kezem a fogóra feszült. Előttem a magassági kormány rézkupakja csillogott. Mereven figyeltem, hogy fordul el, mikor balkezem letolta a fogót. Még láttam néhány kusza, elfolyó arcot, amint elcsaptak kétoldalt. Aztán csak két fehér lapot láttam már és magam előtt egy áttetsző, villogó korongot. Aztán előrehajoltam és láttam magam alatt szaladni a sárga földet, szembe egy fekete árnyfolttal, mely sötét volt és óriási, és madáralaku.

-114-

A fogó sívított és egyszerre nagyobbodni kezdett a távoli hegyoldal. Szédítő sziklafal meredt előttem néhány pillanatig; egyet csavartam, lefelé. A sziklafal erre zuhanni kezdett alattam és összeszaladt. Csucsba futott és eltűnt, mintha levágták volna. Messze, mérhetetlen kékség tárult ki végtelenül. Alattam apró, zöld dudorok dagadtak; kerestem az árnyékom, és megláttam: picike fekete pont volt; épp most kuszott lefelé egy lankás hegyoldalon és beleringott a határtalan lapályba. Lassan uszott keresztül egy négyszögű rozsföldön; egy erdő sötét lombjai fölött percre eltűnt, aztán az országút vékony, vakító pántlikáján pillantottam meg újra, amint áthúzódott.

A folyó azonban párás volt és előttem valami kék, messze ködbe folyt. Oldalt a fehér falu körbefordulni látszott; kis piros pontok tarkáztak, és az egész lassan ferdült át a másik oldalra. Följebb, mondtam hangosan, és taszítottam a fogót. A drótok sírva remegtek. Hallottam zihálni a dugattyut, át a pokoli berregésen. Folyó, országút, minden vonal egyszeribe szerteszaladozott és végtelenbe kitágult. Előrehajoltam, kinyultam egészen és a redőnyt fölcsaptam szájam elől. A szél sívítva arcomba ütött.

Följebb, lihegtem. Oldalt dültem, hogy a balszárny felemelkedjék, mert balról hajrázó, sivalkodó szélrohamok dörömböltek a vászonlapon. A fogó mereven, sárgán, hidegen ragyogott szemeim előtt. Zizegő, éles zörejt halottam, mintha reszelnék a levegőt.

-115-

Percekig egyetlen vonalat se láttam előttem. Aztán hozzászókkott szemem a közeghez. Most lágy, mérhetetlen kékség volt minden, szélén valami fehéres, lefelé görbülő, óriási vonallal. És ez

az egész tér telehintve apró, fehér pihékkel; ezek eltűnedeztek, és felbukkantak megint. A tenger forrongott alattam. Partot nem láttam sehol.

Órákig tartott ez, vagy napokig? Milyen furcsa. Csak az bizonyos, hogy valami remegő karika szorongatta a torkom. Aztán mintha vékony, libegő selyemlapba ütöttem volna a fejem, amit nem tudtam keresztülszakítani a fejemmel. Ez akkor volt, mikor a tenger eltűnt alólam és tejszinű fehérség gomolygott keresztül köztem és a mélység között. Egyszerre sötét, kemény körvonalakban pillantottam meg, újból az óriás árnyék-madarat: egy villogó, dunyhaszerűen dagadó felhőn feküdt és lassan halványult. Aztán minden fehér lett.

Hóhó, aztán minden fehér lett. Hogy is volt? Följebb, csak följebb, így táncolt a szivem, majd hirtelen elhallgatott. Akkor úgy tűnt fel, egy helyben állok. Hallgatóztam, hallok-e valamit a szivemben. Forgatni akartam a lapátot, de nem ment; valaki fogta a csuklóm. Makacskodtam, rángattam a kezem. Eressz el, mondtam, és rángattam, de ő nem hagyta: átnyult a vállam fölött és a másik kezével simogatta a kezem. Langyos arcát odafektette az arcomhoz. Keblével könnyedén a hátamra dült. Csak most láttam meg fekete suhogó ruháját. Nem is emlékeztem, hogy magammal hoztam, és a hátam mögött ült.

- Mit akarsz, ereszd el a kezem - mondtam kedvetlenül, mert langyos arca kábitott.

- Mindjárt, - nevetett - csak megnézem, így, ahogy a sárga fogantyun fekszik. Milyen szép.

A kezemre néztem. Halványnak, hosszúnak és szépnek láttam.

- Eressz el - mondtam fáradtan, de nem rántottam meg a kezem.

- Hiszen forgathatod, - mondta - csak hagyd, hogy rajta hagyjam a kezem. Miért vagy oly komor?

- Repülni akarok, - mormogtam - és nagyon langyos az arcod; kábitasz, kellemetlen.

Odaszorította a fejét.

- Hiszen repülsz - mondta. - Nézd, mindjárt repülünk...

Most előrecsavarta a nyakát, és barna lobogással belelehelt az arcomba. Valami parfüm volt.

- Te szép - mondtam, és mosolyognom kellett. Eleresztette a kezem és durcásan visszalendült.

- Nem, mondotta - nem tetszem neked. Miért nem énekelsz nekem, híres, ha madár vagy?

- Te szép, - mormogtam énekelve és zavaros szemekkel, tévetegen nyultam az arca után...

Egyszerre az ajkamra tapadt.

- Eressz - fuldokoltam.

- Nem, nem, - lihegte - te híres, te madár. Repülni fogsz... akarom, hogy repülj... velem...

- Repülök - hebegtem fuldokolva.

- Repülünk - sikoltott. - Fogd át a nyakam...

A csavar zakatolva villant el szemeim előtt. Akkor nehéz izeket éreztem a szájamban és egy fülledt valcert, ami hasonlított a motor forró berregéséhez. Majd puha szobát láttam, és virágokat. Homályos zugot és egy csipkevánkost. Egy pillanatra anyám arcát, a tükörből.

A szárnyak háromszor fordultak, bukfencezve libegtek. A hajó pörgött velem, mint az orsó.

- Most... most repülök! - kiabáltam bős diadallal, és csipkefelhőbe fultam. - Most, most szabad vagyok!

De karjai torkomba szoritották a szót. Nehéz, bus felhők repedtek ketté alattam. Cikázva rohant fölfelé az elfeketülő ég. Egy ásító szakadék bomlott fel és félelmesen nagyobbodott.

- Ölelj! - ordítottam rá, és öklömmel arcába ütöttem. Orra sárgán vigyorgott rám, amint elszalasztott öklöm belefutott pléhkoponyájába. Le akartam fejteni karjait, de vékonyak és szívósak voltak; husz vékony, fekete kar, a hajó husz vékony, fekete drótja, derekam köré csavaródtak. Lábamra csavaródtak, nyakamra hurkolódtak; az egyik mellemben törött. Lábai, a vaspántok, két lábamat hurkolták szorosra. Izzó gáz süvített elő.

Aztán egy ideig üresség volt és mintha sok köny zuhogott volna valahonnan. Aztán csönd volt; egy sötét lyuk. Meddig tart még ez a csönd?

Most hol vagyok? Ilyen sűrű és fekete felhők közt még nem repültem... és miért nem hallom berregni a motort? És hol vannak az ünneplők és a koszorúk? És hol van a puha és langyos arc az arcom mellől? Jaj, mi tátong itt a fejem fölött? Jaj, miért nem hallom berregni a motort?

Igy szivárgott a velő egy széles repedésen, a megrepedt koponyából; s a nyitva maradt szemek felcsodálkoztak az égre. Éjszakán egy csillag szegte át az eget. Köröskörül aludtak a sziklák. A motor tíz méternyire, egy nehéz kőbe vágódva, összeroncsolva, még füstölgött. A szárny egyik vászoncafrangja beleakadt és az északi szél mint valami zászlót lobogtatta a roncsok fölött. Csak ez a zászló mozgott az éjszakában.

Havazni kezdett, de csak úgy óvatosan: egy-két pihe ámolygott a hideg levegőben. A puhakalapos és őszikabátos fiatalember, aki később a jó viccet kigondolta, egy óra előtt a jó viccel még az utcán sétált, egy kicsit borzongott és odasimult a szeretőjéhez. Másképp semmi baja se volt. Egy kicsit ideges lehetett és nyugtalan, talán nagyon sokat beszélt, fel volt hevülve, a szemei vidáman és ravaszul csillogtak. Azt magyarázta a szeretőjének, hogy mennyivel jobb így, mióta együtt lehetnek: a nyugtalanságok és féltések elmúltak. Vidám volt. A szeretője rejtélyesen mosolygott; drága és bódító arca a puderes fányolon keresztül nedvesen és csodálatosan meredt maga elé.

- Előbb még sétálunk egyet, jó? - hadarta a fiatalember, aki később a jó viccet kigondolta. - Lemegyünk a vasuti hidig, aztán egy kerülővel haza, hozzánk.

Es a fiatalember, egy félórával a jó vicc előtt, szenvedélyesen rántotta magához a szeretője karját, amint kicsit borzongó agyvelejében a puha szoba feltűnt, a puha pamlag és a fehér karok, kinyújtva, a pamlagon. Elhallgatott és szorongva gondolt a boldogságára.

Aztán megint hadarni kezdett.

- Látod, erre jártam mindig, itt kerestem lakást, mikor még nem volt biztos, hogy az enyém leszél egészen... Tudod, buta voltam, még nem voltam biztos, de azért kerestem lakást... Milyen napok voltak... -120-

És így hadart tovább a fiatalember, egy negyedórával a jó vicc előtt, a Külső Vasutihid-utcában, egy kis kerülővel, félóránnyira a lakásától, ahová a szeretőjével tartott.

- De aztán nem vettem itt... Ostoba és kétségbeesett voltam... A tizenkettes számban itt lakott... Bábolnay... és én féltékeny voltam rád, tudod? Nahát, szerelmes volt beléd... mindegy, emlékszel. Akkor még nem voltam biztos, hogy szeretsz... és borzasztó fájdalmakat álltam ki... ó, a nyomorult, hogy gyűlöltem. Milyen rettenetes gyötrelmeket okozott nekem...

És a fiatalember, néhány perccel, a jó vicc előtt, dacosan megállt a Külső Vasutihid-utca tizenegyes háza előtt, egy óránnyira a lakásától, ahova szeretőjével tartott.

- Hónapokon át, - hadarta kézzel-lábbal, - hónapokon át. Nem volt nyugtom és nem tudtam dolgozni. Néha félőrülten iderohantam este és a szomszéd kapu alól lestem a kapujára: az a kényszerképzetem volt, hogy odajössz hozzá - borzasztó, ugy-e? Remegtem sírtam a félelemtől. A nyomorult, ostoba. És képzeld, tudta, hogy szenvedek, kinezott, csúfolt, játszott velem. Az utcán gúnyosan és messziről nagyokat köszönt nekem. Néha, mintha véletlenül tenné, nagyot sóhajtott és a nevedet mondta ki... Majd szándékosan leveleket dugdosott hirtelen a mellényzsebébe... „Szegény bánatom...” mondta emfaticusan, néha, mikor együtt üldögéltünk. Ha meglátogattam és egyedül volt, zavarba jött, hirtelen becsukta a szekrényt, az ágy elé állt... Zavartan bebeggett... Azt mondta, hogy: bocsánat, de... és így tovább. Aztán kinevetett, mikor látta, hogy sápadok el. Tudta, hogy görcs áll a szivembe ilyenkor. -121-

A fiatalember föllélegzett, aztán harsogót nevetett.

- Képzeld, így meggyötört, csupa viccből. De megérdemltem, milyen ostoba gyerek voltam. A nyomorult.

És a fiatalember, aki azelőtt olyan ostoba gyerek volt, megállt a tizenkettes számú ház előtt és hirtelen a szeretőjéhez fordult. Ránézett.

- Te, - mondta halkan és a szemei furcsán fénylettek, - egy jó viccet gondoltam ki.

A szeretője is megállt. Egy hosszú percig szótlánul nézték egymást.

- Roppant érdekes lesz, hallod? Megtréfálom Bábolnayt... amiért úgy megkinezott... visszaadom neki a kölcsönt...

A két ember megint egymásra nézett. A vicces fiatalember arca szokatlan, nyugtalan színekben lángolt. Szemeit egészen összehuzta és az ajka sunyin remegett. A szeretője nyugodt volt, csak egy árnyalattal sápadt el a puderes fátýol alatt.

- Nagyszerű lesz... ide figyelj... Te most fölmesz Bábolnayhoz... egyedül találod... izgatottan és zavartan beszélni kezdesz... leülsz... Hiszen színész vagy, meg tudod csinálni... Ő meg lesz lepetve, aztán mindent megérteni vél... hiszen ismered, elbizakodott és hiu ember... Szóval elkezd nyugtatni, hogy semmi baj... Aztán... aztán két perc múlva én feljövök... Becsöngetek... Te felsikoltasz: „Szent isten, ez János...” Én belépek... rettenetes csönd... Aztán Bábolnay mentegetőzik... erőlködik... produkálja magát... majd fölényes pózt vesz fel... és akkor mi mindketten egyszerre az arcába nevetünk: „Te marha, hiszen együtt beszéltük meg, ne kinlódj” és karonfogva távozzunk... Képzeld... -122-

Hirtelen megállt. A jó vicc után révetegen néztek egymásra. Mindketten remegtek egy kicsit, de egészen halkan és észrevétlen.

- Nos? - kérdezte a vicces fiatalember és furcsa, torzonborz vonalban vigyorgott.

A szeretője már közben, mialatt beszélt, befelé nézett, a sötét kapu aljába. Most se fordította vissza az arcát. Talán egy pillanatig állhatott, azután még, hogy a másik abbahagyta a beszédet.

- Jó, - mondta aztán egész röviden. S már el is tűnt a kapu alatt.

A vicces fiatalember utána nézett. Még látta, amint a szoknya lila és habos fodra rálibben az első lépcső márványkockáira... Alatta, a fodrok alatt még a cipőt is látni lehetett, egyik csücskét, fölötte diszkrét és álmos homály. S még a sálnak egy röpködő farkincáját is láthatta a lépcső hajlásában - ez volt az utolsó részlet ami eltűnt. Aztán csak a kapu volt és egy szűk, sötét hasadék, a lépcső bejárata. Esteledett. A homályos és tátongó udvar háttérében három-négy apró pihe szállingózott... a hó... Senki se járt odabent. A fiatalember egy percig állhatott a kapu előtt. Aztán lassan és szükségtelen ösztönrel: ujjhegyen ment föl. Szűk és magas lépcsők vezettek kanyarogva egy különösen épített, zeg-zugos emelet felé. Régi, százéves házban vannak ilyen emeletek, Budán. Be kellett fordulni, egy szűk nyílt folyosón menni végig. Annak a végében volt az ajtó. Az ajtó, megint szabadon, nyitott emelkedés fölött: egy vasrács választotta el a tűzfaltól, melyen túl a budai hegyekre nyílt homályos, elfolyó kilátás a téli boruban. Halvány réztáblán csillogott a „Bábolnay” név.

-123-

A fiatalember megállt. Lábujjhegyen állt, fülelt. Egy fél perc telt el. A homály bejött már a rács mögé és a folyosóba furódott.

Aztán lassan, óvatosan nyomta meg a gombot. Egészen könnyű, pici nyomás volt: zengzetes, de csak pillanatig tartó csöngetés harsant az előszoba öbléből.

Kettőt köhintett, aprókat. Egyik lábáról a másikra állt. Az arcán egy széles árok félszeg és ravasz monologra készülődött, úgy, ahogy majd be fog lépi. Várt.

Megint köhögött. Aztán fölemelte a kezét és erősebben nyomta meg a gombot. Hosszu, fájdalmas sikoltás volt most a csengő szava: hirtelen halt el, csend lett.

-124-

Egy perc telt el.

És a homályban akkor lassan, egészen észrevétlen hajlott el az ajtó széles vonala és aki most hajlott volna arcához; egy szétesett és érthetetlen lyukat lát, riasztó és csunya vigyorgáshoz hasonló: hullák arcán látott ilyet, akiket egyetlen és váratlan pillanatban ütött meg a Halál rémülete.

Aztán halkán és nesztelenül feküdt rá az ajtóra. Előbb a felső testével dőlt rá és a kezei tenyérrel kifelé rátapadtak az alsó táblára. A hó erősebben kezdett esni: hideg szél ütött be a rács fölött. Keresztülzaladt a gallérján és befutott a mellénye mögé. Hallotta, amint a csatornán zugva, bugva didergett keresztül.

És ott dögölt meg az ajtó előtt.

PIERRE

-125-

Pierre provence-i volt: ezernyolcszázhat elején került a Grand Armée nyolcadik brigádjába, önkéntes ajánlkozás után. Pierre husz éves volt; göndörhaju, karcsu gyerek, szép bátor szemekkel, melyekből ábrándos életkedv és intelligencia sugárzott. Január elején falragaszok futótüze árasztotta el a vidéküket, a császár kiáltványa volt, mely a polgároknak beszélt és a népnek, hadba szólitva minden franciákat. Az a sajtóságos, merészen lüktető hang áradt belőle, amely egyszerre keltett rémületet és lelkesedést; hipnotizáló, erőtől duzzadó hang, mely kábitó zugásként visszhangzott a fülben és zsihogásba hozta a vért. A császár maga fogalmazta e kiáltványokat, szavai úgy szikráztak, mint ama zöldfényű sasszemek, amelyekkel a világot kormányozta. Villogó szavak voltak, nem is betűknek sora, hanem kardok csattogása, füttyülő golyók, esztelen lázító csatakiáltás.

Huszéves lelkének egész ábrándos szerelmével ölelte át Pierre a sas riasztó szavait. A „gloire” mámorea részegítette az ő szívet is; de Pierre fiatal volt és álmodozó, képzelete egyetlen isteni alakban személyesítette meg a „gloire” zavaros fogalmát -: és ez az alak a császár alakja volt. Egész valója ihletett, rajongó bámulattal fordult az óriás, a félisten felé, minden tökéletesnek, minden emberfölöttinek, az emberi agy diadalának, nagyszerű szimbólumát, az emberi akaraterő győzelmes titánját látva benne. Látni szerette volna őt, vágyakozott a megpillantása után, mint ahogy a görög lantos vágyta volna meglátni az Olymposz lakóit. Látni szerette volna őt, szemében azt a varázst, amely világokat teremtett. Látni szerette volna szemeiben azt a valamit, amely ekkora lelkesedést, ekkora hódolatot, ekkora imádást tudott kelteni távolból is az ő szívében. Téli éjszakákon megjelent előtte száguldó paripán, véres felhőgomolyok között, süvöltöző pallosával hasitva a kietlen pusztaságot. Hullák és vérben fetrengő sebesültek között robogott, a sebesültek kinyújtották utána kezüket; szívöket kitépték és lovának patkói elé dobálták. Órjögve hördült fel belőlük a lelkesedés utolsó kiáltása: „Vive l'empereur!” És Pierre nyögött álmában és nyakát odaszoritotta a vértől iszamos, hideg rögökhöz, hogy a császár lova rátaposson lüktető fejére.

-126-

Pierre belépett a Grande Armée-ba. Szeptember végére járt az idő: harcok fuvallata fujdogált Poroszország felől. Feszült várakozás remegtette meg a franciák idegeit. Jöttek a hírek. I. Ferenc letette a császári címet és Frigyes Vilmosnak meggyűlt a baja a sassal. A sas készülődött. Ijesztő gyorsasággal növekedett félelmes hadserege, a győzhetetlen, mellyel orkán gyanánt szokott rázudulni ellenségeire. Friss hangulat uralkodott a kaszárnyákban és Pierre kedélyét elvarázsolta ez az új, pezsgő élet mely tele volt színekkel és új, ismeretlen hatásokkal. Izgatta, őt a katonalélek tomboló jókedve, mely belekacag a halál titokzatos mélységeibe. Izgatta csábitotta őt ez az új

-127-

világfelfogás, mely mosolygó szájjal, duzzadó életerővel, mámorban égő szemekkel rohan az enyészet hallgatag éjjelére. Meghalni a gloire-ért, a hazáért, eszmékért és főleg – a császáért; ez a gondolat remegésbe hozta a Pierre balga, fiatal, forró képzeletét, mely nem ismerte még az élet gyönyöreit: a mámort, a szerelmet, az önzést.

És Pierre ott menetelt a forró országuton, melyen Poroszország felé nyomult a Grand Armée győzelmes áradata. Csak az bántotta, hogy eddig nem sikerült meglátnia álmainak tárgyát, a császárt, aki ott lovagolt harcosainak élén, büszke homlokát nekiszegve az északi szélnek, mint Hannibál, mikor nyugodt elszánással vezette népét a kérkedő Róma falai alá. Pierre-t boldogsággal töltötte el a gondolat, hogy együtt van vele, közel hozzá, a császárhoz az ő lelki és testi urához. És sulyos fegyverzetét cipelve ragyogó álmokat szőtt, a hősiség, az önfeláldozás, a lelkesedés ragyogó álmait.

Ezernyolcszázhat október 14-én, délután három órakor volt az ütközet. Az égen elnyujtott, kékesfekete felhősávok húzódtak el: olajos simasággal sárgult a mozdulatlan láthatár, keményen verve vissza a jénai fensik körvonalait. A csomós, rögös talajon csak néhol rágódott valami szivós gyom. Kányargó sövényfalak húzódtak párhuzamos vonalakban a messzeségbe. Mikor Pierre hasravágódva a váratlan vezényszó után egy sövényfal tövébe felemelte fejét és körülnézett a láthatáron: széles, homokos dombokat látott, melyek a meredek földhát felé húzódva, nyugatra elzárták előle a kilátást. Észak felé végtelen, göröncsös lapály terült el. Pierral átellenben törpe erdőcske körvonalai vibráltak lilán a nyugalmas napsugárban. És jobbra, a fensik tövében valami mozdulatlan fekete sáv veszett bele a távolság kódébe. A nap sugaraiban néha apró, szikrázó pontok villantak meg ennek a fekete sávnak a szélein.

Kimondhatatlan izgalom szorongatta a Pierre torkát. Érezte, hogy a perc elérkezett. Valami szilaj öröm futott át rajta, annak a gyönyöre, hogy nem fél, – aztán elfojtott magában minden érzést és gondolatot és várt.

Félóráig tartott az egész. Tisztán ki lehetett venni, hogyan nyomul előre a franciák jobbszárnyán a lovasok brigádja, mint valami vörös kigyózó felhő. Mikor egy hirtelen mozdulattal szembekerültek a fensikkal: apró, fehér, tömör gomolyok dudorodtak ki a fekete távolból. A kopár talajon tompán dübörgött végig az első sortűz. A gomolyok ismét kidugták fejüket, ezuttal balról is, az erdő felől. Egyszerre egészen közelről szólaltak meg az ágyuk: ideges rázkódás vonaglott végig a táboron. A franciák kezdték a tüzelést: egyuttal megmozdult az egész jobbszárnyi hadtest és villámgyorsan terülve szét lezudult a völgyre.

Azután rekedten ugattak az ágyuk és meg nem szűnt egy percre sem a gyilkos sortüzelés. Huszárok rohantak elő minden oldalról; meggörbült lábbal, kinyujtott nyakkal, a mereven kitarított szuronyok fölé hajolva, rohamlépésben, lobogó köpenyeggel nyomult előre a gyalogság, mint valami óriási, vihartól kergetett szarkalábak. Mikor a „rajta“ elhangzott a háta mögött: Pierre fölugrott társaival és előrefutott. Szorongó kábulat ült szívében; egy perccel később azonban magához tért és körülnézett.

Szemben velök, a dombsor mögött, szuronyok villogó hegye tört elő, mindig sűrűbben és magasabban. Hirtelen szijjas csákokat vett észre, négyszögletes forgóval, melyek egyenlő távolságban merültek ki a szuronyok mögött. Ekkor fölemelte fegyverét és lőtt. Egy pillanatra vörösén villant meg szeme előtt a távoli fensik kopár lejtője, aztán füstgomolyok jöttek és irtózatosszerűen recsegés töltötte be a világot.

A többiről már nem volt határozott tudomása. Arra még emlékezett, hogy mikor a folytonos, gépies tüzelés után reszkető kezei nem találtak az iszákban golyót: hogy akkor ő is előredőfte a szuronyt, amely nekiment valaminek. Ekkor irtózat fogta el; megtorpant, vissza akart fordulni, de szemei a tisztnek dühtől megduzzadt arcával találkoztak, amint rekedten ordított rá. Újra dőft, megbotlott egy testbe, mely lábai elé gurult és előrehajolt. Körülötte kemény, megfeszült porosz arc-élek tünedeztek fel. Most már tudta, hogy elveszett. Irtózatosszerű gomolygás, tolakodás támad: valaki a fejére vágott, aztán a mellébe dőfték. Elesett, fordult egyet, néhányan keresztülléptek rajta. Ekkor kinyujtotta karjait, kiáltozni kezdett és rémület szállta meg.

Mikor kinyitotta szemeit, bágyadó némaság volt köröskörül. Bealkonyodott. Tüzvörösfényben égett a nyugati égbolt, kelet felé még mindig azok a hosszú, acélkék felhők húzódtak. Pierre üresnek, kihaltnak megtöröttnek érezte szívét és végignézett a láthatáron. Mélységes szomorúság feküdt a kialvó táj felett. Lent a földön, köröskörül nyugalmas némaságban heverték a hullák egymásra dobálva, széttört csákok között, vértől ázott fűcsomók fölé borulva. Némelyik az ég felé fordult.

Pierre behunyta szemét és ekkor észrevette, hogy hörög. Lassan melléhez nyult és egy mozdulattal lesöpörte róla a megaludt vért. Meg akart mozdulni, de nem tudott. A szurony keresztülment tüdején. Pierre haldokolt.

Ekkor zavaros képek kaleidoszkopja zsibongott el szemei előtt; gondolat-foszlányok, melyekért görcsösen kapkodott. Régi benyomások, melyek elmosódtak benne az utóbbi évek szilaj lelkesedésében. Folytonosan makacsul visszatért elébe egy napsütéses délelőtti képe, a Garonne-melletti falucskában, mikor misére szóltak a harangok. A duzzadó lombokon keresztül kerek, vibráló foltokat vetett a nap. Derű és reménység töltötte be a sziveket. Akkor május volt: fodros, habos felhődarabok közül mosolygott elő az ég. A világoskék égbe egy himbálódzó, aransárga szalmakalap volt belerajzolva. Pierre görcsös, sóvár vággyal feszítette meg képzeletét. Piros topánkát is látott, mely fölött alig két ujnyira kivillagott a világos harisnya. A lányt Angélique-nek hívták és azon a délelőttön piros topánka volt rajta és rámosolygott Pierre-re.

Pierre delirált. Úgy rémlett neki, hogy a piros cipellők előtte táncolnak, kecsesen hivatogólag. Utánok hajolt, szeretne volna megcsókolni őket, de a cipellők, kacéran visszalibbentek és egy pillanatra kivillogott a világos harisnya. Halk, csiklandozó kacajt hallott: Angélique nevetett. Pierre megint utánahajolt, de a cipellők elszöktek, visszaugrottak. Erre őrvöngeni kezdett, tombolva rugta a földet és úgy érezte, mintha borzasztó kiáltások törnének elő a tüdejéből. De csak halkán, ütemesen hörgött tovább. Most megint tudta, hogy itt fekszik a csatatéren, halálverejtékes arccal, megaludt, kihült vércsomók között. Hirtelen kétségbeesett életvággyal érzett, zokogni kezdett és kétszer ismételte Angélique nevét. Egy pillanatra egész öntudata föllobbant, segítségért akart kiáltani, világosan eszébe jutott, hogy a dilizsánszok erre járhatnak, és felszedik a sebesülteket. Utolsó erejével félkarjára támaszkodott és kinyitotta szemeit.

-132-

Alig tíz lépésnyire tőle, egy kis magaslaton, két lovas állott a lenyugvó nap rozsdavörös tüzében. Köröskörül nyugalmasan heverték a hullák. Az egyik lovas kicsit előbb állott, éppen szembe Pierre-el, úgy, hogy a paripának csak két első, mozdulatlanul megfeszült lábát láthatta. Tömzsi, feszes tartású emberke volt, fehér szarvasbőrnadrágban, araszos vállaira kék mente simult. Fején óriási, félkör alakú csákó. Összeszorított ajakkal figyelmesen szemlélte a távoli fensik homályosuló körvonalait.

Pierre azonnal megismerte a császárt. A szó torkába fult, szája nyitva maradt, kimeredt szemei hipnotizálva tapadtak a lovas alakjára. Azt várta, hogy valami történni fog, hogy a császár odanéz. Ez így tartott néhány percig, aztán megértette a helyzetet Pierre. Ah, mit törődött vele a császár, vele, a haldoklóval, a hullákkal behintett csatatér egyik véres roncsával! Mindenünnen nyögések, jajongó panaszok emelkedtek feléje, - de ő a fensik felé fordította arcélének kemény vonásait. Nem átszellemült varázs, félisteni fönség ragyogott e szemekből: hanem démoni acélakarát, önző, szomjas kapzsiság, határtalan, kielégíthetetlen dicsvágy és makacosság.

És Pierre egyszerre tisztán és világosan látta, hogy ő egy borzasztó ostoba tévedés áldozata. Világosan látta, hogy neki éppen úgy joga volna az élethez, a napsugárhoz, a forró örömhöz, mint ennek az embernek itt, akinek szüksége volt arra, hogy kettéhasítsák az ő erős, forrongó agyát; átdöfjék az ő fiatal reménykedő szívét. Mit törődött most már a császár ő vele, a haldoklóval? Neki az élőkre volt szüksége, hogy lelkesüljenek és meghaljanak érte, a hideg kolosszusért, a telhetetlen molochért, aki egymásra uszítja a népmilliókat, hogy a dicsőség emberfölötti gyönyörét érezze kicsiny, mohó, halandó emberi szívével.

-133-

A Garonne-menti falucska... A napsütéses ut... Angélique nevetése, fehér fogsora... Odavan, odavan. Elvitte ez a tömzsi neveltség, nagyhasú emberke. Irtózat, dühös nevetés rázta meg, a nyelvét szeretne volna kiölni. Aztán minden összezavarodott fejében, még egyszer fölemelte öklét és erőteljesen meglóbálta a lenyugvó nap felé. Utolsó érzése az volt, hogy borzasztó, gunyos szavakat kiáltoz a császár felé torkaszakadtából. De csak halk hörgés emelkedett ki tüdejéből és úgy maradt, félkarjára támaszkodva, arccal lebukott a nap felé.

A két lovas lépésben jött lefelé a rögök között.

- Mehetünk, - mondta a kisebbik.

- Igen, Sire, - válaszolt a másik, aki tiszteletteljesen követte.

Megsarkantyuzták a paripákat és ügetve robogtak el ama hely mellett, ahol Pierre feküdt. Egy tányérnyi vértócsa csillogott a fűcsomók között és Napoleon paripája átugorva rajta a hulla nyitvamaradt szemébe fröccsentette a véres sarat.

TAPSOLJANAK A MAMÁNAK

-134-

(Magánjelenet. Elmondja egy nyolcéves kisfiú. Sápadt, fekete szemü gyerek, kicsit elhanyagolt. Nagyon izgatott, mintha lázas volna. Sokszor köhög is.)

- A függöny két felvonás közt, a szünetben, váratlanul szétmegy.

A kisfiú (bejön, óvatosan néz körül, egy csokrot szorongat. A sűgölük fölé hajol, nagyot lélegzik. Főlemeli az ujját, ragyogó szemekkel fordul a közönség felé.)

Psz! Ne tessék megijedni! Ne tessék szólni senkinek! Mint én fogok játszani!

Nem vette észre senki felhuztam a függönyt... tudtam, hol kell, nem is látták, hogy benéztem, megszöktem hazulról... annyian szaladgáltak a kulisszák közt... nem vettek észre... beszöktem... ez most nem szünet. Sz' tudom én, hogy kell játszani. Rendező úr rendez, ügyelő úr ügyel. Aztán van vastaps és jelenés. Aztán van domborítás. Aztán van bokréta, az én mamám mindig kap bokkrétát.

Az én mamám a G. Balog Etel, aki itt játszik, a híres színésznő, az én szép, drága mamám, ami drága hősnőnk, drámai színészet, csillag.

Az én mamám olyan világhíres színművészet a legvilághíresebb az én mamám. Az én mamám játszotta az Ibsent a Takarodóba... nem is, hanem a Gerhardt játszotta... előkelő tilizálással játszott az én mamám - benne volt az ujságba. Az én mamám kidomborította az egyéniséget, az én mamám. Volt az ujságba, a Málnássy bácsi írta. (Köhög.)

-135-

A Málnássy bácsi kitikrus. Nagyszerű kitikrus, mondta az én mamám, az én drága hősnőm. A Málnássy bácsi beszélt a papával: - de a papa nem szereti a Málnássy bácsit, mondta a papa, nyavalyás alak ez, édes fiam, mondta a mamának, de a mama védte. (Köhög.)

Az én papám olyan erős és egyszer megvert há... há... három rablót és megölte őket és a rablók szaladtak az erdőbe és akkor az én papám kergette, mindig kergette, és a rablók, felmásztak a fára és az én apám megrázta a fát és addig rázta, míg a rablók mind meghaltak. Az én apám olyan erős, mint a király és mi azelőtt nagyon gazdagok voltunk és volt há... há... háromszáz forintunk. (Köhög.)

De mostan szegények vagyunk mert a gázsi még ruhára se elég, a diri nem ad bezzeg ruhára külön és a papám mindig busul, mert most is erre a báli belépőre, a Molnár-darabba, kellett száz forint. (Köhög.) De a mamám gyönyörűen játszott a darabba, mink a papával hátul ültünk, mert a papának rossz volt a kabátja, meg lukas volt. És mindenki kiabált „Balog! Balog!” és én kiabáltam „Az én mamám! Az az én mamám!” de a papa húzta a kabátom és nem hagyott kiabálni. (Köhög.)

-136-

Én tudom mér haragudott a papám, mert a mamám a darabba nagyon csókolta a Bubáky bácsit, aki a hősszerelmet játszotta a darabba. Egész hazafelé a papa nem szólt semmit, csak a mamám beszélt és adott nekem egy virágot az én drága mamám. (Sóhajt.) (Szünet.)

Ha én leánynak születtem volna, én is színésznő lennék, mint a mamám. Olyan szép, drága színésznő és szagos ruhába járnék. (Sóhajt.) de én tisztességes katona leszek mondta a papa.

Én rám nem kell vigyázni, mondta a papa. (Köhög.) Az én papám olyan erős... háromszor olyan erős, mint a legerősebb ember a világon... Én magam is be tudom venni az orvosságot, mondta a papa... Én tudom, mért busul mindig a papa, mert a mama sohase lehet otthon és csak nagyon későn jön haza, mikor én már alszom... Én megmondtam a papának! nézd, papa, hát nem jöhet haza, ugy-e, (ujjain számol) ugy-e délelőtt egyig van a próba, akkor ebédel kettőig, kettőkor a szabóné, meg a kávéház miatt, ugye, az hozzá kell a domborításhoz. Aztán hatkor már a színháznál van, na most a darabnak tizenegykor vége, akkor még vacsorázik... A Málnássy bácsi hazakiséri...! (Köhög.) Hát ugy-e, papa, még nem lehet itt. Mondja az én papám, hogy csak aludj fiam, én úgy is teszek, mintha aludnék, de nem alszom, megvárom, míg hazajön a színésznő, olyan szép az én mamám... és hazajön és olyan jószagu, mikor elmegy az ágyam előtt és olyan szépen suhog... Es a papám, multkor, mikor a premier volt, vett virágot és én nekem kellett odaadni a mamának, de olyan soká jött a mama és akkor fáztunk meg a papával a színház előtt... (Köhög)... de az én papámnak nem árt, mert a papám olyan erős, hogy egyszer fölemelt há... há... háromszáz kilót. De én egy kicsit megfáztam... és olyan sötét volt az ucában... és a színházba belül nagyon világos volt... és azóta köhögök kicsit... és mindig olyan hamar fáradt vagyok... (Köhög.) De azért megvárom most már a mamát... (körülnéz)... majd addig leülök valahová... aztán... megvárom a mamát... és odaadom a csokrot... (Leül, középen egy székre. Nézi a közönséget.) Né... mennyien vannak... telt ház... majd fog örülni a mamám, ha jelenése lesz... (Köhög.)

-137-

Borzasztó nagy sikere volt az én mamámnak a „Lancelot”-ba. Jelenés közben is volt taps, mert a mamám gyönyörűen játszotta a szerelmet a Lancelot-val, fölemelte a karját a mamám és olyan furcsán, olyan kiabálósan mondta (fölemeli karjait, elváltotatott nőies hang) „A gyermekem, Lancelot! Gondold meg, a gyermekem! Ki adja őt vissza nekem, ha egyszer elveszítem?!“ És a mamám sírt, mindenki sírt, olyan szépen sírt az én mamám, de csak olyan színháziasan sírt pedig, nem igazán, azt lehet domborítani, így: „bű... hú! bű... hú!” (mű sirást produkál, utána erősen köhög, nevetve mutatja a szemeit). Tetszik látni? Egy könny nincs a szemembe. Ez a színházias sírás. Hja, ja (sóhajt).

-138-

(Szünet. Álmosan elgondolkozva himbálja a lábait, maga elé néz. Hirtelen indulatosan megrántja a vállait). A Suléti!... nem rossz! (Megvetően legyint. Szünet). A Suléti! Az is színésznő? (A közönség felé fordul, bizalmaskodva). De hiszen a Sulétinek a pofája tele van szeplővel és görbe orra van és nincs semmi hangja. Miért tetszik tapsolni a Sulétinak, kérem szépen, közönség úr... (közelebb hajol, körülnéz, habozik, szájához emeli kezét, súgva)... ne tessék tapsolni a Sulétinek, mert az árt a mamámnak, ő nem mondja, de én azt látom. Az én szép, drága színésznő mamámnak tessék tapsolni... mert ő domborítja szépen a végszójelenést a Lancelot-ba, mikor a szerelem van... Én azért jöttem, hogy megmondjam ezt, tisztelt közönségnek... hogy annál a jelenetnél tessék tapsolni, mert ott van a domborítás... és annak örül az én szép, drága, jószagú mamám... Tessék tapsolni a mamának... de ne tessék megmondani, hogy én mondtam... (köhög) mert annak nem örülne a mamám... (köhög)... a mamám nem szereti, ha idejövök, mert ő nagyon el van foglalva... Hát azért ne tessék megmondani neki... én még egy kicsit itt ülök most... aztán vissza szököm a kuliszákba és hazaszaladok... és nem tudja senki, hogy itt voltam... csak a közönség úr... (Köhög. Elgondolkodik. Ásit).

-139-

Hja, ja. Bocsánatot kérek, hogy olyan álmos vagyok. De nagyon későig vártam, hogy ideszökhessek. Már úgy tettem, mintha lefeküdnék... a papám is lefeküdt és kotorászott a mamám fiókjában... aztán nagyon hideg volt és a papám lefeküdt... és nagyon csodálkozott valami leveleken, amiket pedig én már rég láttam... a Málnássy bácsi írta... (Ásit, köhög. Szünet. Lóbálja a lábait)... Hát te ezeket láttad, édes fiam... kérdezte a papám... mondtam, hát persze, hordárral gyüttek... (Ásit)... Erre kialudt a lámpa, nem volt több petróleum... a papám magához húzott az ágyba, mert hideg volt... mondtam a papának... (Ásit. Köhög)... rosszak ezek a petróleumok... a színháznál vannak az izzófények... ez elég annak a sok közönségnek... ez meg kettőnknek se elég... Erre... (Ásit)... erre megint sírt a papám... mondtam a papának... mer má, álmos voltam... hiszen te olyan erős voltál (Ásit) megvertél három rablót... itt van három rabló,... a... a hordár... (számol) a... az izzófény... meg... meg... a... a... közönség... hát mér nem vered meg... Erre a

papám még mindig sírt... Erre aztán sorra még kérdezte a papám,... hogy én miért nem olvasom a Robinsont, amit vett nekem... mondtam a papámnak... hogy az nekem unalmas... erre kérdezte, hogy hát akkor mi az érdekes... mondtam... a... a színház érdekes... és akkor még nagyon soká vártuk a mamát... és nekem nagyon kellett köhögni, de nem akartam... és akkor... (Ásit) és akkor a papám elaludt... és én kezdtem nagyon félni... mer még mindig nem jött... és akkor gondoltam, ideszökök... és lassan felöltöztem... és kiszöktem... és vettem virágot... mert az én drága színésznóm nagyon szereti a virágot, az én szép, drága mamám... Hát csak ezt akartam mondani.. (Ásit)... hát csak ezt... és most megyek... hogy ne vegyenek észre, hogy velem jöttem... hát ne tessék szólni... (Ásit) arról... hogy itt voltam... mert akkor baj lesz megint... (köhög, ásit)... hát csak azt akartam mondani... hogy ott tessék tapsolni... annál a jelenetnél, amikor... a Lancelót-val... és kérem... (előrebukik a feje)... és kérem szépen... már megyek... már megyek haza... hát csak... hogy tapsoljanak a mamának... (visszabukik a feje, a karjait leejti. Álomban motyogja)... Tapsoljanak a mamának... (Elalszik).

(Csöngetnek).

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

8 terveim Magam	terveim. Magam
10 eléggé, Egy percig	eléggé. Egy percig
13 os szkedvüen és dideregve	rosszkezdvüen és dideregve
13 nézett, Nézd	nézett. Nézd
14 földön Köréje	földön. Köréje
15 Otthagytam, Nekitámaszkodott	Otthagytam. Nekitámaszkodott
24 megfagyott, Arcába néztem	megfagyott. Arcába néztem
24 hadd abba, Hadd abba	hadd abba. Hadd abba
63 reggele...	reggele..."
67 Mert szeretlek, ó örökkvalóság!	Mert szeretlek, ó örökkévalóság!
89 most érke-kezett	most érkezett
92 fogtok megérteni.	fogtok megérteni."
92 benne, kiterjedésükön	benne, kiterjedésükön
94 szánlak tiétek	szánlak titetek
95 Snob!. Stréber!	Snob! Stréber!
95 Metafizika	Metafizika.
101 mntha a tüdejéből	mintha a tüdejéből
101 belő-belőlük	belőlük
104 vésztiósló némasággal	vésztiósló némasággal
126 teremtett, Látni	teremtett. Látni
134 észre., beszöktem	észre... beszöktem
136 En tudom	Én tudom
137 háromszáz kilót, De	háromszáz kilót. De
137 bü... hú! bü... hú!"	„bü... hú! bü... hú!"
139 láttam., a Málnássy	láttam... a Málnássy

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ESİK A HÓ: NOVELLÁK ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and

distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected

by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your

equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.